

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

sabitfikir

58

ARALIK 2015 /// GÜNCEL EDEBİYAT
idefix.com /// sabitfikir.com
FİYATI: 3,00 TL

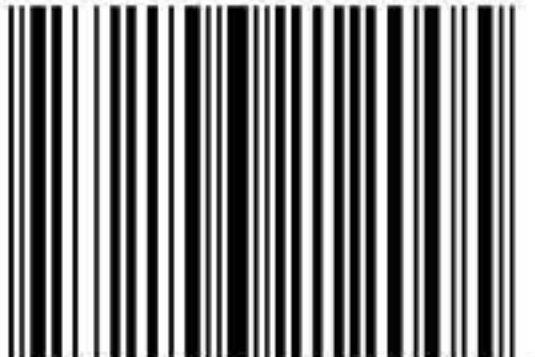
2015'in
öne çıkan
50 romanı

bu sayıda!

A. ÖMER TÜRKES

BİR ARAYIŞ, ÖZGÜRLÜK
VE KAÇIŞ METAFORU OLARAK
YOL

ISSN 2146-2127

9 772146 212005 >

sabitfikir

Yayın Türü: Aylık Yaygın Süreli Yayın
Sayı: 58 - Aralık 2015
ISSN: 2146-2127

İmtiyaz sahibi: Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş. adına
Bora Ekmekci

Genel Koordinatör ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Bora Ekmekci

Genel Yayın Yönetmeni
Ceyhan Usanmaz

Editör
Gökçe Gündüç

Düzeltili
İrem Ertuğrul

Kapak Tasarımı
Eren Erkalkan, Şerif Ali Ünal

Sayfa Tasarımı
Myra (Deniz Kurşunlu)

Sayfa Uygulama
Cansu Ortaç

Kapak İllustrasyonu
Tayfun Pekdemir

Bu sayıya katkıda bulunanlar
Ece Karaağaç

Reklam
Nalan Demircioğlu Yavuz
(0212) 997 00 00
ndemircioğlu@dr.com.tr

Basım Yeri
Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
Atatürk Bulvarı Deposite İş Merkezi A5 Blok K: 4 No: 405
İkitelli OSB / Başakşehir / İSTANBUL
Tel: (0212) 671 91 00
Faks: (0212) 671 91 90
Matbaa Sertifiği No: 16269

SabitFikir, Idefix'in yayınıdır.

Yönetim Yeri:
Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş.
Trump Towers Kule 2 Mecidiyeköy Yolu Caddesi No: 12 K: 32
Şişli / İstanbul
Telefon : (0212) 997 00 00 - Faks : (0212) 997 01 91-93-94

SABİTFİKİR'E NASIL ULAŞIRSINIZ?

Basılı isterseniz:
Tüm D&R'lardan 3 TL karşılığında
Tüm Idefix siparişlerinizden ücretsiz olarak

Dijital isterseniz:
Türkcell Dergilik'ten ücretsiz olarak
Idefix'ten 2 TL'ye satın alarak

Bizi takip edin!
www.facebook.com/sabittikircom
www.twitter.com/Sabittikir

Ne düşündüğünüzü bilmek istiyoruz,
editor@sabittikir.com'a yazın!

© Her hakkı saklıdır.
Bu deryide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve
illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltma hakkı
Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

YENİ BİR YIL,
YENİ BİR YOL

Hiç aklımıza düşmemiş olması
imkansız zaten ama sanki şu sıralar
daha sık duyar/dillendirir olduk.
“Gün olur, alır başımı giderim...”
Yakın çevremizden ya da daha
geniş anlamda çevremizden
sıkıldığımızda; yaşadıklarımız,
tanıklık ettiklerimiz
bunalttığında, üzdüğünde,
kızdırdığında aklımızın bir
köşesinde bu “seçenek” de
beliriverir ister istemez; ilkel bir dürtü
gibi, “Git,” der sanki içimizdeki bir
mekanizma...

En ince ayrıntısına dek planlı da olsa,
bir kez yola çıktıktan sonra, ne yönde nasıl
ilerleyeceğimiz de artık pek elimizde değildir.
Üstelik dönüşsüz de olabilir çıkılan yol ama bir geri dönüş olacaksa
bile, başlangıç noktasına hep farklı bir şekilde varırız.

Romanlarda da böyle olmuyor mu? İlk yazılı metinlere, masallara,
destanlara, efsanelere kadar uzanan kadim yol anlatılarında... Ve
tüm bu anlatıların ortak paydasında, çıkılan yolun bir süre sonra
bir araç olmaktan çıkıp amacın kendisine, bir sembole dönüşmesi
yok mudur? İşte *SabitFikir*'in yeni sayısında A. Ömer Türkeş,
“bir arayış, özgürlük ve kaçış metaforu olarak yol” kavramını
irdeliyor; geçmişten günümüze yol romanlarını mercek altına alıyor
ve şu soruyu soruyor: “Peki, yolların kısaldığı günümüzde, yol
metaforunun sonuna gelmiş olabilir miyiz?”

Bu konuyu aralık sayısında ele almamız bir tesadüf değil elbette;
ne de olsa her yeni yıl, aynı zamanda girilen yeni bir yol olarak kabul
edilir. Yeni yıllarla birlikte *SabitFikir*'de de birtakım yenilikler yapmayı
düşünüyoruz; yeni “köşeler” açmak mesela. Ve bunun ilk örneğini,
bu sayının son sayfasında görebilirsiniz... Her sayıda, “KuşBakışı”
sayfalarında bir yazar masası fotoğrafıyla birlikte o masadan çıkmış
ama henüz gün ışığı görmemiş bir metin yayımlamayı planlıyoruz.
İlk fotoğraf Ahmet Ümit'in masasına ait ve fotoğrafın hemen altında
da, Ahmet Ümit'in 1 Aralık itibarıyla kitapçı raflarındaki yerini alan
yeni romanından tadımlık bir alıntı yer alıyor.

2015 yılının bu son sayısında bir “hatırlatma” da var. Artık
geleneksel hale geldiğini söyleyebileceğimiz “yılın öne çıkan
romanları” listesini, bu yıl da 56 ismin katkılarıyla belirledik;
romanlar özelinde, bu yıla dair bir bellek oluşturmak niyetiyle.

Her zaman için daha “iyi” bir yıl dileklerimizle...

Ceyhan Usanmaz

TELEVİZYON 12

Paranoyak kurgunun
imkanları

F. Cihan Akkartal

ELEŞTİRİ 32

Bir palto için arya,
bir kafe için ağıt

Burcu Arman

ELEŞTİRİ 46

Hepimizin kuytuları var

Ali Bulunmaz

ELEŞTİRİ 50

Bellek soruşturmaları

Can Semercioğlu

ELEŞTİRİ 52

Bülbülü öldürmek,
ikonları yıkmak

Şima İmşir Parker

ELEŞTİRİ 58

Lars Iyer'in manifestosu

Seda Ateş

HABERLER 04

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ BÜLTENİ 08

ÇİZGİ ROMAN 10

Dumankara'dan kara bir sona... *Ceyhan Usanmaz*

DÜNYADAN 14

Dünya endişesi,
yılbaşı melankolisine karışınca *Mert Tanaydın*

50 ROMAN 17

2015'in öne çıkan 50 romanı

DOSYA 20

Bir arayış, özgürlük ve
kaçış metaforu olarak yol *A. Ömer Türkeş*

EDEBİYATDIŞI 28

Özgür Acar ile söyleşi:
"Tır şoförlüğü hayatı çekilir kıldı" *Ayşe Çavdar*

KARARSIZ OKUR 30

Hikayemiz yolda yazılır *Oylum Yılmaz*

ELEŞTİRİ 34

Bir yanımız bahar bahçe *Burcu Bayer*

ELEŞTİRİ 36

İçler acısı bir yanılğı *Gökçe Gündüç*

ELEŞTİRİ 38

Tavana sopayla vurmanın arketipi *küçük İskender*

ELEŞTİRİ 40

Umutlu ve güneşli türküler *Osman Çakmakçı*

ŞAHANE BİR KİTAP 42

Tom Sawyer'la edebiyatın sokaklarında *Oylum Yılmaz*

ELEŞTİRİ 44

Tebdil ve ferahlık *Nazan Maksudyan*

ELEŞTİRİ 48

"İpe sapa gelmez" bir anlatı *Hayati Roman*

ELEŞTİRİ 54

Geçmişten gelen bir çağrı *Yankı Enki*

KUŞBAKİŞİ 60

Ahmet Ümit'in masasından...

Harry Potter'ın politik bir mesajı var mı?

Aralarında Roger Waters, Brian Eno, Ken Loach, China Miéville gibi isimlerin bulunduğu 600 kadar sanatçı, şubat ayında Filistin'e yönelik tutumu dolayısıyla İsrail'e kültürel bir boykot uygulayacaklarını, İsrail'den gelen hiçbir daveti kabul etmeyeceklerini açıklamıştı. Bunun üzerine aralarında Hilary Mantel ve J. K. Rowling'in de bulunduğu bir diğer grup, ekim ayında yayımladıkları bir mektupla, çözümün boykottan değil kültürel köprüler kurmaktan, yani diyalogdan geçtiğini belirtmişti. Fakat konu burada kapanmadı. Rowling'in bazı hayranları, *Harry Potter* serisinin çatışmaları çözmek için diyalogun her zaman yeterli olmayabileceğini öğrettiğini öne sürerek yazara tepki gösterdi. Örneğin Büyücüler Savaşı sırasında Harry, Lord Voldemort'u Cenevre'deki Birleşmiş Milletler zirvesine katılmaya ikna etmeye uğraşsaydı, herkes ölecekti. Rowling ise hayranlarından gelen tepkilere karşı çıkarak, kitabın altını çizdiği değerlerin Albus Dumbledore'nin

tavrında yattığını belirtti. Dumbledore görüşmenin ölümüne yol açabileceğini bildiği halde, Severus Snape ile bir araya gelmişti. Rowling verdiği bu örneği, "Dumbledore bir akademisyen ve belli başlı iletişim kanallarının her zaman açık kalması gerektiğine inanıyor," diyerek açıkladı.

Çocuk kitaplarının, modern dünyadaki çatışmalara ilişkin bir duruş benimsemesi pek çok kişiye garip gelebilir. Oysa geçtiğimiz sene, Britanya ve İtalya'da okul çağındaki gençler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, *Harry Potter* serisini okuyan çocukların toplumun ötekileştirdiği kesimlere daha önyargısız ve adil yaklaştığı belirtilmişti.

J. K. Rowling'le ilgili gelen bir diğer haber de; yeni bir kitap hakkında... Yetişkin okurları için "Şeytanın Kariyeri" adlı bir roman kaleme alan Rowling'in bir sonraki kitabının bir çocuk kitabı olması bekleniyor.

Charlie Hebdo manifestosu

Little, Brown and Company, *Charlie Hebdo*'nun bir önceki genel yayın yönetmeni Stéphane Charbonnier'nin kaleme aldığı manifestoyu Ocak 2016'da, yani Charbonnier'nin ölüm yıldönümünde yayımlayacaklarını duyurdu. *Open Letter* (Açık Mektup) adıyla yayımlanacak manifesto, Charbonnier'nin "küfür", "İslamofobi" ve "ifade özgürlüğünün düşmanları" gibi konulardaki düşüncelerini içeriyor.

7 Ocak 2015'te *Charlie Hebdo*'ya yönelik gerçekleştirilen saldırıda hayatını kaybedenler arasında bulunan Charbonnier'nin, manifestoyu ölümünden iki gün önce tamamladığı ortaya çıkmıştı. *Charlie Hebdo*'ya yönelik önceki saldırılara cevap veren kitap, *Charlie Hebdo* çizgisindeki yayınlarda görev yapanların cesur olması gerektiğini belirtiyor. Charbonnier, 1992'de çalışmaya başladığı *Charlie Hebdo*'nun yayın yönetmenliğini 2009'da üstlenmişti.

Gülten Akin ve René Girard...

Şair Gülten Akin'ı 82 yaşında, uzun süredir tedavi görmekte olduğu hastanede 4 Kasım'da kaybettik. *Milliyet* gazetesinin yaptığı bir ankette Fazıl Hüsni Dağlarca'nın ölümünden sonra yaşayan en büyük şair seçilen Akin'ın son kitabı, şiirinde bir doruk noktası olarak nitelenen *Beni Sorarsan* 2013'te yayımlanmıştı.

Geçen ay içinde bir diğer üzücü haber de ABD'den geldi. 91 yaşındaki Fransız edebiyat eleştirmeni ve antropolog René Girard, yine 4 Kasım'da, yaşamını yitirdi. Eserleri antropolojik felsefe içinde değerlendirilen Girard, sayısı otuzu bulan eserleriyle edebiyat eleştirisi, eleştirel teori, antropoloji, teoloji, mitoloji, sosyoloji, iktisat, kültürel çalışmalar ve felsefe gibi birçok akademik alanda etkili olmuştu.

Gabo'nun arşivi araştırmacılara açık

Tekins Üniversitesi, Nobel Ödüllü yazar Gabriel García Márquez'in kişisel eşyalarının da bulunduğu koleksiyonunun, araştırmacıların kullanımına açıldığını duyurdu. Söz konusu koleksiyonda, Márquez'in 1948 ile 2009 arasındaki 60 yıldan daha uzun bir zamana şahitlik eden fotoğrafları, mektupları ve diğer kişisel eşyaları bulunuyor. Koleksiyonu oluşturan 40 kutuda *Yüzyıllık Yalnızlık* ve *Kolera Günlerinde Aşk* gibi Márquez'in çok önemli eserlerinin taslakları da yer alıyormuş.

Yılın kelimesi bir emoji!

Oxford Sözlükleri bu yıl ilk defa yılın kelimesi olarak bir sözcük yerine bir piktografı seçti. Gülmekten gözleri yaşaran bu piktograf, farklı alanlardaki rakiplerinin arasından 2015'in ruh ve zihin halini çok iyi yansıttığı gerekçesiyle sıyrıldı.

"Emoji" diye de anılan bu ifadeler, ilk kez 1990'larda kullanılmaya başlanmıştı ve günümüze dek kullanım alanını muazzam biçimde artırdı. Oxford Üniversitesi Yayınları, SwiftKey ile bir işbirliği yaparak emojielerin 2015'te dünya çapındaki yaygınlığını araştırdı. Buna göre toplam emojielerin yüzde 20'si Büyük Britanya'da, yüzde 17'si ise ABD'de kullanılıyor. Araştırma gösteriyor ki, Britanya'da kullanılan emoji miktarı 2014'e göre yüzde dört, ABD'de ise yüzde dokuz artış göstermiş. Bu ifadeler İngilizceye 1997 yılında girmişti. "Emoji" kelimesi ise tüm dünya dillerine Japoncadan geçti. "Resim + harf" anlamına gelen emojieler, günümüzde sadece gençler arasında yaygın değil; politikacıardan sanatçılara hemen herkes tarafından kullanılıyor.

13. Sanal Kitap Fuarı başladı!

Türkiye'nin en büyük online kitapçısı idefix.com'un, sıkı takipçileriyle artık geleneksel hale gelen Sanal Kitap Fuarı bu yıl 13. kez "sanal" kapılarını açtı. Geçtiğimiz yıl 3 milyon kişinin ziyaret ettiği fuar, bu yıl da 31 Aralık'a dek açık. Fuarda 2 bin 500 yayınevi 160 bin kitapla yer alıyor. Ayrıntılara www.idefix.com/kitap/ adresinden ulaşabilirsiniz...

İlaç niyetine kitap

İngiltere'de hayata geçirilen bir proje, psikolojik sorunlar yaşayanların kitapla tedavi edilmesine önayak oldu. 2013'te The Reading Agency ve Society of Chief Librarians'ın işbirliğiyle başlatılan ve sanat komitesi tarafından finanse edilen proje, doktorlar ve sağlık uzmanlarının onayladığı 30 kitaplık bir listeyle psikolojik sorunların çözümüne destek oluyor. 2015 itibarıyla toplam 445 bin kişiye ulaşan projeye ilişkin iki yıllık verilerden bazıları şöyle:

Projeye katılan kişilerden yüzde 85'i kitapların semptomları daha iyi yönetmelerini sağladığını söyledi. Yüzde 55'i kitaplar sayesinde semptomların azaldığını belirtti.

Bunama hakkındaki kitapların yüzde 92 oranında yararlı olduğu açıklandı. Buna göre, bir yakını bu sorunla yaşayanların yüzde 79'u kitaplar sayesinde hastalığı daha iyi anladıklarını ifade etti.

Söz konusu kitap listesine The Reading Agency'nin internet sitesinden ulaşmak mümkün.

Çocuk kitabındaki ırkçı çizimler tepki çekti

Çocuk kitapları yazarı Emily Jenkins, son kitabı *A Fine Dessert* (Güzel Bir Tatlı) ırkçı bulunarak eleştirilince, özür diledi. Köleliği gerçekte olduğundan farklı yansıttığı, köleleri mutlu insanlar olarak tasvir ettiği için eleştirilen kitabına ilişkin Jenkins, "Tüm sorumluluğu üstleniyorum ve özür diliyorum," ifadelerini kullandı. Hatasını telafi etmek için ise kitaptan elde ettiği geliri, farklı grupların kitaplarda eşit temsili için çalışan We Need Diverse Books adlı siteye bağışlayacağını belirtti.

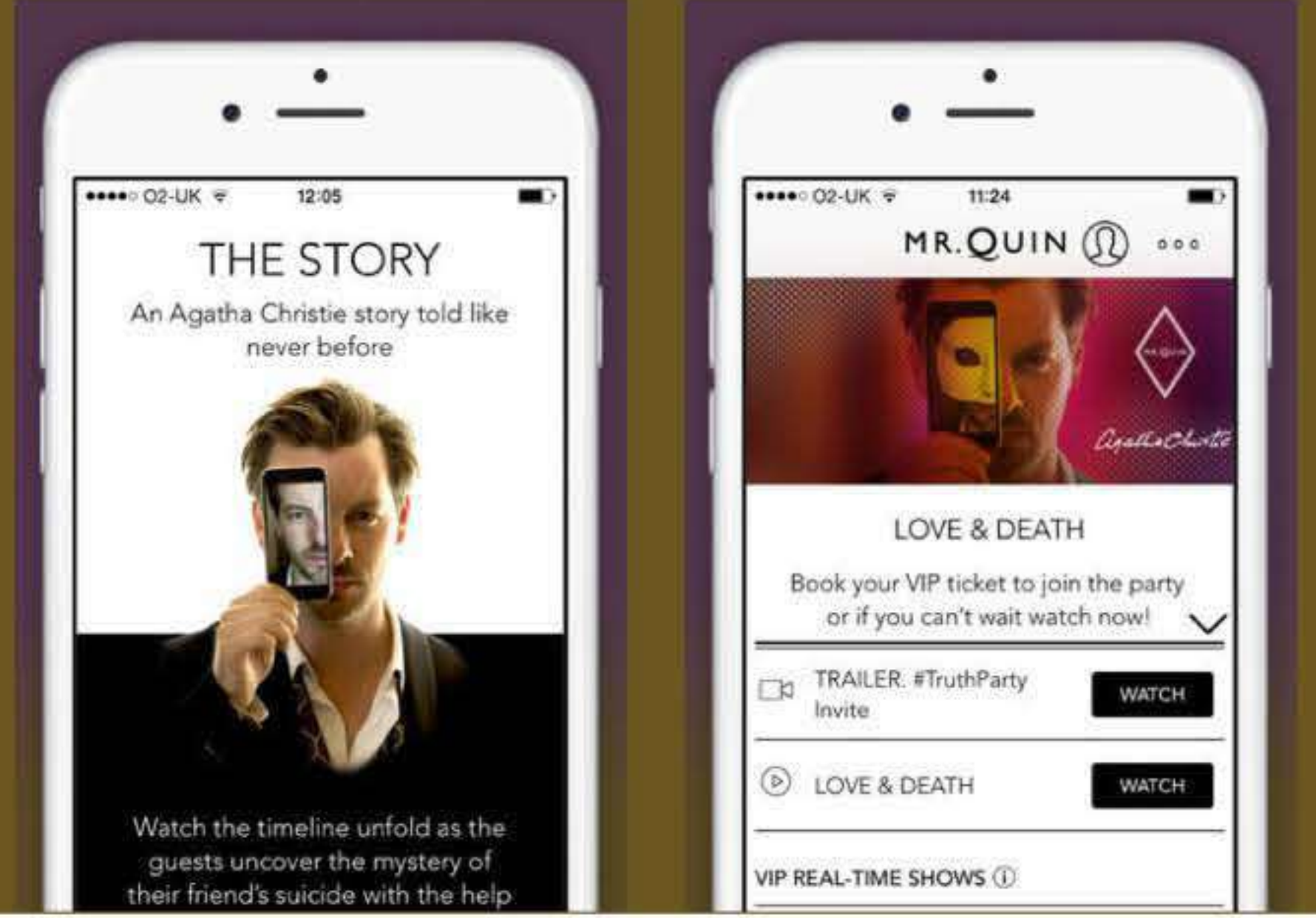
The New York Times'in en iyi resimli çocuk kitapları listesinde de bulunan *A Fine Dessert*, ağustos ayından bu yana eleştiri oklarının hedefindeydi.

A bit more than two hundred years ago, outside a city called Charleston, South Carolina, a girl and her mother picked blackberries from the plantation garden.

Agatha Christie artık telefonunuzda

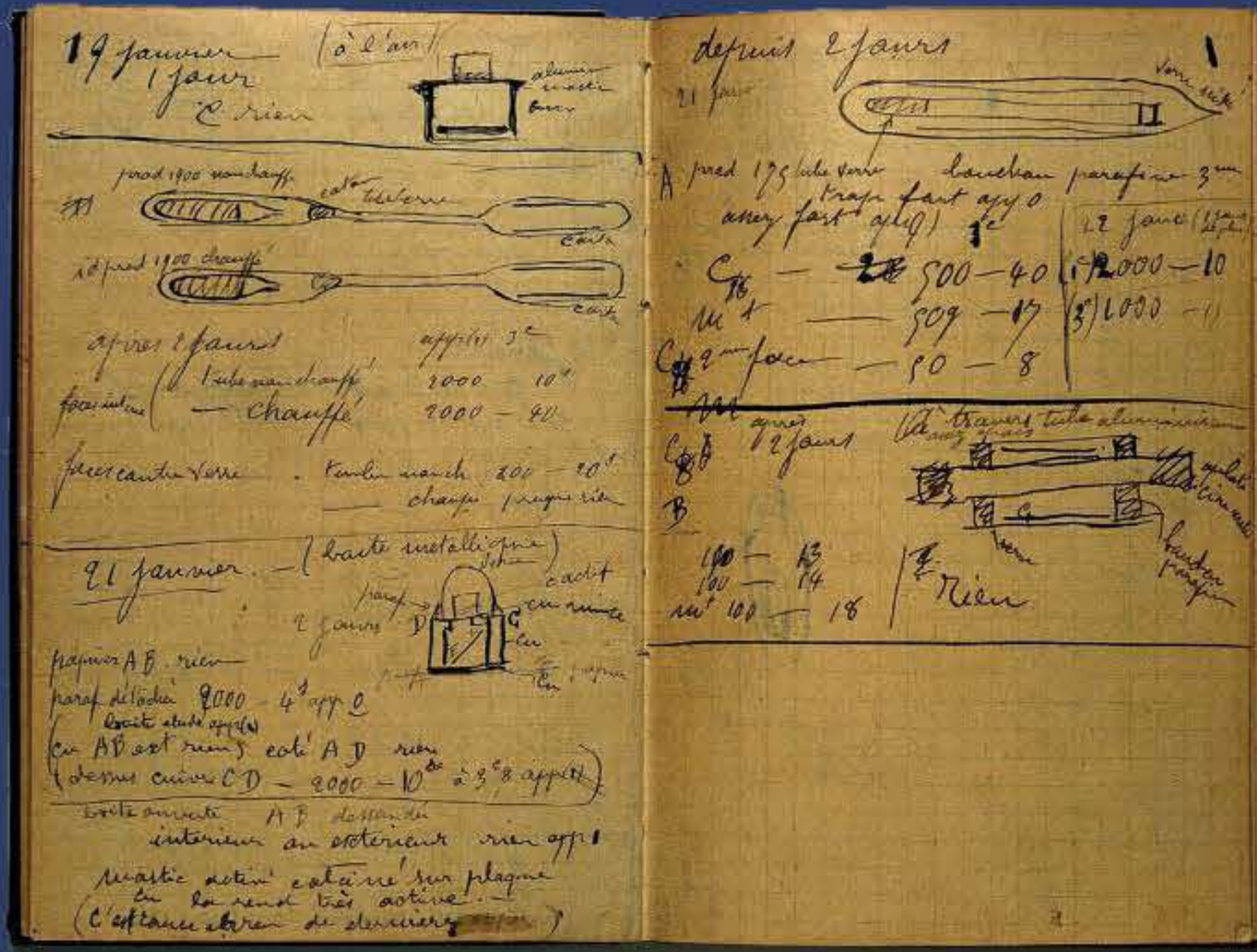
Agatha Christie'nin bundan 85 yıl önce yayımlanan ve hayalet öykülerinden oluşan kitabı *Ölümün Tam Zamanı*, dijital bir uygulamaya uyarlandı. Uygulamanın ilk sürümü, kitapta yer alan "Bay Quin'in Gelişi" adlı bölümü esas alıyor. Bu bölüm, İngiltere'de lüks bir villada, sosyetenin renkli simalarının bir araya geldiği partide, Deek Capel'in esrarengiz bir şekilde intihar etmesini konu alıyor. Partide bulunan Bay Quin, misafirlerle birlikte Capel'in ölümünün arkasındaki gerçeği bulmaya çalışıyor. Karakterlerin kısa tanıtım filmlerini de içeren uygulamayı indirenler de, sırrı çözmek için ipuçları toplayacaklar. İlk sürüm beklenen başarıya ulaşırsa, Christie'nin diğer kitaplarıyla ilgili uygulamaların devam edeceği söyleniyor.

Defterleri hâlâ radyasyon saçıyor

Fizik ve kimya dallarında Nobel Ödülü sahibi Marie Curie'nin araştırma yaparken tuttuğu notların yer aldığı defterlerin radyasyon saçmaya devam ettiği ortaya çıktı. 1991 yılında Curie Vakfı ve Paris Bilimler Fakültesi'ne bağlı Nükleer Fizik Enstitüsü'nden Paris'teki ulusal kütüphaneye getirilen defterlerin radyasyondan arındırıldığı söylenmişti.

1934'te, 66 yaşındayken hayatını kaybeden Marie Curie'nin ölüm nedeni, yüksek radyasyona bağlı aşırı kansızlık olarak açıklanmıştı. Eşi Pierre Curie ile birlikte radyoaktif polonyum ve radyum elementlerini bulan Marie Curie, eşi öldükten sonra araştırmalarına tek başına devam etmişti. Radyasyonun yarattığı riskin farkında olmadığından, çalışırken laboratuvar önlüğünden başka koruyucu hiçbir şey giymiyordu. Uzmanlara göre, Curie'nin Paris'in banliyösündeki evinden radyasyonun tamamen temizlenmesi için en az 1500 yıl daha geçmesi gerekiyor.

Pablo Neruda'yı kim öldürdü?

Şili hükümeti, geçtiğimiz ay ilk kez, Nobel Ödüllü şair Pablo Neruda'nın 23 Eylül 1973'te hastaneye kaldırılması ve aynı gece hayatını kaybetmesinin arkasında birilerinin olabileceğini kabul etti. Neruda'nın vücudu, 2011'de zehir belirtilerinin araştırılması için mezarından çıkarılmıştı. Uluslararası uzmanlardan oluşan ekip, 2013'te Neruda'nın vücudunda zehir izine rastladıklarını açıklamıştı. Süreci haber yapan *El País* gazetesi, Şili hükümetinin nihayet raporun doğruluğunu teyit ettiğini açıkladı. Buna göre hükümet yetkilileri, "Neruda'nın ölümünde, üçüncü bir tarafın sorumluluğu olasılık dahilinde ve kuvvetle muhtemel" ifadelerini kullandı, ancak soruşturmanın devam ettiğini ve kesin bir sonuca varmak için erken olduğunu da hatırlattı.

Neruda'nın ölümü iki nedenle şüphe çekmişti: Neruda kanser hastasıydı ancak hastalığı hayati tehlike taşıyordu. Komünist rejiminin sona ermesinin ardından Neruda, sağcı darbeyi protesto etmek amacıyla Meksika'ya gidecekti. Öte yandan darbe döneminde rutin işler için hastaneye gidenler, vücutlarına enjekte edilen kimyasallar nedeniyle hayatlarını kaybediyordu. Pinochet rejiminin bu yöntemle öldürdüğü kişilerin başında eski Şili Devlet Başkanı Eduardo Frei geliyordu.

Mete Kaplan Eker

- “Cumhurbaşkanına hakaret” suçundan tutuklanıp itiraz üzerine serbest kalan *Today's Zaman* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Bülent Keneş hakkında 8 yıl 2 aya kadar hapis cezası istemiyle iddianame düzenlendi. *Nokta* dergisinin “2 Kasım: Türkiye İç Savaşı'nın Başlangıcı” kapaklı sayısı nedeniyle tutuklu bulunan derginin Genel Yayın Yönetmeni Cevher Güven ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Murat Çapan hakkında da yirmi yıla kadar hapis istemiyle iddianame hazırlandı. *BirGün* gazetesi Yazı İşleri Müdürü Berkant Gültekin'e gazetede yer alan haberler ve atılan manşetler nedeniyle açılan davaların sayısı yirmiyi buldu. Gazeteci Cengiz Çandar hakkında ise, radikal.com.tr'de yayımlanan yedi yazısında, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a hakaret içeren ifadeler bulunduğu iddiasıyla iki soruşturma başlatıldı.

- AB Komisyonu, 2015 Türkiye İlerleme Raporu'nu yayımladı. Türkiye'de ifade özgürlüğü konusunda son iki yılda gerileme yaşandığı belirtilen raporda, gazetecilere yönelik baskılara, internet kısıtlamalarına, gösteri ve yürüyüş hakkı ihlallerine ve sansüre değinildi.

- TÜBİTAK, yeni bir yasal düzenlemeyle popüler bilim kitaplarında “yerlilik ve kültürel uyum” kriteri aramaya başladı. Bu kapsamda özellikle evrimle ilgili 50 bin kitap toplatıldı. İncelemenin ardından, “Türk kültürüne ve manevi değerlere ters düştüğü” tespit edilen kitaplar imha edilecek. “Sakıncalı” bulunmayan kitaplar ise piyasaya yeniden sürülecek.

- Türkiye Yayıncılar Birliği, “Paralel devlet yapılanması”yla ilgili yürütülen soruşturma kapsamında Kartal'daki İstanbul Anadolu 10. Sulh Ceza

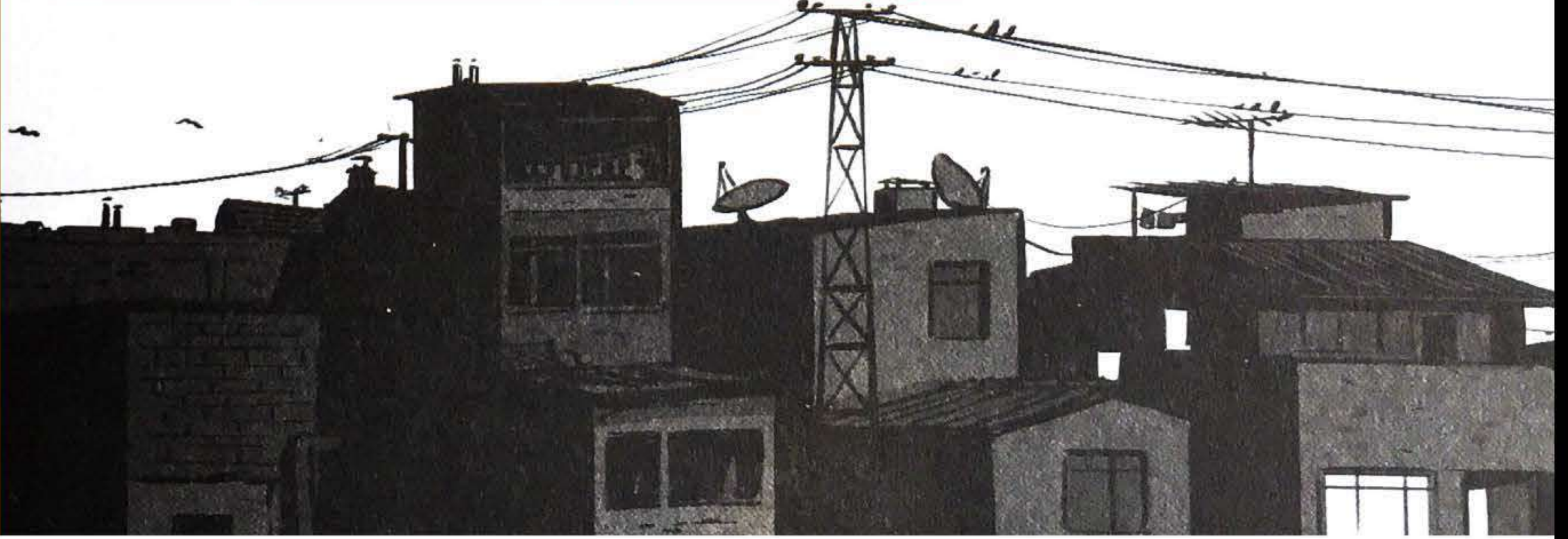
Hakimliği'nin kararıyla Kaynak Holding'e bağlı 19 şirket, bir vakıf ve bir derneğe kayyum atanmasıyla ilgili olarak “Yayınevlerine El Konulması Yayıncılığımızı Geriletir” başlıklı bir basın açıklaması yayımladı. Söz konusu açıklamada şu ifadeler yer alıyor: “Kaynak Holding'e bağlı şirketler arasında, özellikle eğitim yayıncılığının önde giden firmaları ve sınava hazırlık kitapları yayınlayan yayınevleri ile kurgu ve kurgudışı kültürel yayınlar yapan yayınevleri yer almaktadır. Grup yayınevleri gerek yurtiçindeki faaliyetleri gerekse yurtdışına yaptıkları ihracat ve telif hakları satışlarıyla yayıncılık sektörünün büyümesine, kültür hayatına katkıları bakımından önemlidir. Kaynak Holding bünyesinde ayrıca, yüzlerce mağazasıyla bir kitabevi zinciri ve dağıtım şirketleri de bulunmaktadır. Bu kitabevleri ve dağıtım ofisleri özellikle Anadolu'nun küçük şehirlerindeki okurların kitapla buluşmasına önemli bir aracı durumundadır. Holding'e bağlı matbaa ve kağıt satış firmalarına el konulması da yayıncılığımızı kuşkusuz olumsuz etkileyecektir. Kaynak Holding'e bağlı yayınevleri, kitabevleri, matbaa, kağıt satışı ve dağıtım firmalarına kayyum marifetiyle el konulması, Türkiye'nin yayıncılık hayatını sarsacak, yayıncılığımızı geriletecek ciddi bir müdahale olarak değerlendirilmelidir. Bu el koymaların sonucunda yayınevlerinin içeriklerine müdahale edilmesi ve belirli içeriklerin sansürlenmesi yoluyla yayınlama özgürlüğünün darbe alması ihtimali de endişe vericidir. Süreli ve süresiz yayıncılığın özgürlüğünün Anayasa teminatında olduğunu ve bu Anayasal hakların korunmasının gerekliliğini hatırlatırız. Türkiye Yayıncılar Birliği olarak, Kaynak Holding'e bağlı yayınevleri ve ilgili firmaların faaliyetlerini durduracak bu operasyonunun durdurulmasını ve yayın faaliyetinin sürdürülmesine izin verilmesini talep ediyoruz.”

Kaynak: dusun-think.net, hurriyet.com.tr, sendika.org, bianet.org, turkayybir.org.tr

DUMANKARA'DAN KARA BİR SONA...

“Uzak Şehir, Dumankara ile başlayıp Emanet Şehir ile devam eden ‘Ankara Üçlemesi’ne kara (noir) bir nokta koyuyor.”

Aslında Türkçedeki “çizgi roman” sözcüğü çok daha geniş bir alanı kapsama kapasitesine sahip olduğu için, İngilizcedeki gibi “comics”-“graphic novel” ayrımı yapmamıza pek gerek yok gibi görünüyor. Çizgi roman hakkındaki önyargıları bir kenara bırakıp, doğrudan kelime anlamını hesaba kattığımızda “comics” türündeki eserleri de, “graphic novel” başlığı altında değerlendirilenleri de çizgi roman olarak adlandırabiliriz pekala. Ancak şimdiye kadar -sayıları çok fazla olmasa da- Türkçede üretilen çizgi romanların daha çok “comics” tarzında

olduğunu hesaba katarsak, *Dumankara: Hayat Bir Yangındı*’nın, zamanında bir “grafik roman” vurgusuyla yayımlanması anlaşılır bir yaklaşımdı elbette. Ayrıca, doğruya doğru, hem yapısal hem de içerik olarak belirgin farklılıklar barındırıyor grafik romanlar. Üstelik *Dumankara*’nın bir Uzakşehir üretimi olduğu yazıyordu; Uzakşehir de, Türkiye’de grafik roman üretimini artırmak için bir araya gelmiş yazar ve çizerler topluluğu olarak tanıtılıyordu.

Grafik roman ya da çizgi roman; sonuç olarak *Dumankara*, Türkiye’de eşine çok rastlamadığımız

bir çalışmaydı... 1916 yılından günümüze değin çeşitli dönemlerde tamamı Ankara’da geçen, Levent Cantek’in kaleme aldığı 21 hikayesiyle 19 çizeri bir araya getiren bir grafik roman seçkisi.

Grafik roman vurgusunun yanı sıra, *Dumankara* ilk yayımlandığında, Ankara’nın da altı özellikle çizilmişti... En azından kendi adıma söylersem, nasıl ki Emrah Serbes’in ilk romanı *Her Temas İz Bırakır* ilk yayımlandığında Ankara merkezli bir polisiye olmasıyla da dikkatimi çektiyse (örneğine çok rastlamamıştık

DUMANKARA

Senaryo: Levent Cantek

EMANET ŞEHİR

UZAK ŞEHİR

Levent Cantek,
Berat Pekmezci
İletişim Yayınları

ne de olsa), *Dumankara* da Ankara merkezli bir grafik roman seçkisi olarak benzer bir albeniye sahipti. Ancak o dengenin iyi kurulduğunu gördük kitapta; Ankara ne çok ön plana çıkıyordu ne de bir fon olarak kalıyordu hikayelerde. (*Her Temas İz Bırakır*'ı da, yalnızca Ankaralı bir polisiye olduğu için değil, karakter çizimleri de "sağlam" bir polisiye olduğu için beğenmemiş miydik bu kadar!) Hatta Levent Cantek'in buna özellikle dikkat ettiğini giriş yazısından da anlamak mümkün: "Bu hikâyeler İstanbul'da veya Adana'da da geçebilirdi. Sofya'da ya da İskenderiye'de de... Ankaralı hikâye olmaz, olsa olsa Ankara'da geçen hikâye olur. Dil, deyiş ve ağızları, yerele ilişkin teferruatları belirginleştirirsiniz. Eh, daha sahici görünebilirsiniz ama neylerseniz eyleyin aslolan insandır, ona dair hikâyelerdir. [*Dumankara*'yı] o gözle okursanız sanki daha doğru olur. Ankara'da geçen çizgi roman yokmuş, roman ve hikâye azmış, o da başka mesele. En azından benim öyle bir derdim, telafi etme arzum yok, bu da bilinsin isterim."

Levent Cantek bir yıl sonra, *Dumankara* albümüyle başladığı "Ankara Üçlemesi"ne 2014'te yayımlanan *Emanet Şehir* ile devam etti. Evet *Dumankara* hiç kuşkusuz taze bir soluk getirmişti Türkiye'deki çizgi

Ankara ne çok ön plana çıkıyor ne de bir fon olarak kalıyor hikayelerde. *Her Temas İz Bırakır*'ı da mesela, yalnızca Ankaralı bir polisiye olduğu için değil, karakter çizimleri de "sağlam" bir polisiye olduğu için beğenmemiş miydik bu kadar!

roman/grafik roman ortamına; ama bence *Emanet Şehir*, özellikle grafik roman anlayışına daha uygun bir çalışmaydı, biraz daha ön plana çıkıyordu. Bu sefer karşımızda tek bir çizerin elinden çıkmış tek bir hikaye vardı. Levent Cantek'in senaryosu ve Berat Pekmezci'nin çizgileriyle bir yalancının, başarısız bir yazarın, Şekip'in hikayesini okuyorduk...

Levent Cantek'in "sonsöz"ünden anlıyorduk ki, *Emanet Şehir*, aslında öncelikle *Dumankara* içinde yayımlanmak üzere sekiz sayfalık kısa bir hikaye olarak tasarlanmış ama bir şekilde yetiştirilemediği için dahil edilememiş o albüme. İyi olmuş, diyebilir miyiz! Çünkü böylelikle, grafik romanın Türkiye'deki sayılı örneklerinden biri ortaya çıkmış oldu. Yalnızca, kitaptaki "sonsöz" belki biraz daha kısa tutulabilirdi diye düşünüyorum. Söz konusu sayfalardaki resimli kutucuklar, hikayenin dayanaklarını ayrıntılandırmak adına çok doğru bir tercih ama karakterlere ilişkin "ifşaatlar" konusunda ketum davranılabildi. (Kitap hakkında yazmak isteyenlere bir şey kalmamış!)

Yakın bir zaman önce yayımlanan *Uzak Şehir* ise "Ankara Üçlemesi"ne nokta koyuyor; hemen belirtmek gerekir ki, bu üçlemeye yakışan kara (noir) bir nokta bu. Biraz da grafik romanın doğasından gelen özellikleri nedeniyle olsa gerek, kara (noir) hikayelerin daha çok yakıştığını düşünüyorum grafik romanlara. *Dumankara*'daki hikayelerin çoğunun kenar mahallelerde geçmesi ya da suçla ilişkili kahramanlara sahip olması ve *Emanet Şehir*'deki atmosfer bu kulvarda ilerlendiğinin bir göstergesiydi zaten; *Uzak Şehir* ise, çitayı biraz daha yükseltiyor hatta.

Hem *Dumankara*'ın hem de *Emanet Şehir*'in bölüm başlıklarındaki "oyunları" çok sevmiştim; *Uzak Şehir*'in bölüm başlıklarının tek bir harften ibaret oluşu da gerçekten de yine etkileyici, merak uyandırıcı. Çitayı biraz daha yükseltmesinin, üçlemenin diğer kitaplarına göre, bence, *Uzak Şehir*'in bir adım daha önde oluşunun sebebi, hikayesinin günümüzde geçmesi sanırım. Tanıtımında da yazıldığı gibi, "Şimdiki zamanın karanlığı"... ■

PARANOYAK KURGUNUN İMKANLARI

“Televizyon ‘auteur’lüğü kavramının icadını karşılayan ilk isimlerden olan Chris Carter, 90’ları özümsemiş bir metin olan X-Files’in yaratıcısı olarak bir kez daha kolları sıvamış görünüyor. X-Files, Ocak 2016’da bir mini-dizi ile yeniden karşımıza çıkıyor.”

Tüm zamanların en çok izlenen televizyon dizilerinden biri olan *X-Files*, milenyum öncesi “malaise”inden mustarip bir çağda, 1993’te yayına başladı. Dokuz sezona ve iki uzun metrajlı filme sığmayan dizinin 10. sezonu çizgi roman formunda yayımlandı; koleksiyon nesneleri, hakkında yazılan makaleler, web siteleri ve fan forumları ile beslenen bu fenomen dizi, bitişinden 13 yıl sonra, Ocak 2016’da bir mini-dizi ile devam ediyor.

Evrende yalnız olmadığımıza inanan FBI Ajanı “Korkunç” Mulder ve tıp doktoru olan partneri Scully bazen birlikte bazen tek başlarına hükümetin ve uzaylıların ortak olduğu, kendilerinin de bir biçimde dahil edildiği bir komployu araştırmaya ve aydınlatmaya çalışıyorlar. Bu komplonun boyutları ve tam bir tarifi izleyici ile paylaşılmıyor; aksine, dizinin “Mitoloji” bölümlerinde parça parça ve sırasız olarak verilen ipuçları, her bir güvenilirmez bilgi kırıntısı dünyayı daha tekinsiz hale getiriyor. Amerikan ruhuna en az (her iki) Kennedy suikastı kadar dokunan Watergate skandalı ile bir kez daha büyü bozumuna uğrayan kitlenin hükümete karşı güvensizliği yerleşik bir tavır değişimine yol açıyor; Soğuk Savaş’ın, büyük bir patlamayla değil kapalı kapılar ardında yapılan diplomasiyle bitiş yolların duygusal yatırımını boşa çıkarıyor. En önemlisi, yalnızca bilgiye erişimin ve bilgi paylaşımının değil, bilgiyi üretmenin ve yaymanın da geleneksel otoritelerin sevk ve idaresinden iyiden iyiye kurtulduğu, akademinin ve askeri-endüstriyel bloğun tekelinden çıkan internet yoluyla tek bir doğrunun hegemonyası yerine, doğrunun versiyonlarının hemen şimdi mümkün olduğu bir dünya söz konusu oluyor. O dünya ki, kendi imhasıyla ilgili o en değerli paranoyasının yerine yenilerini koyacak bolca malzemesi vardır; *X-Files*, hem uzaylılarla ilgili mitolojisine hem de haftanın canavarı bölümlerine konu etmek üzere, Roswell Ufo Vakası’ndan Bermuda Şeytan Üçgeni’ne, yamyam red-necklerden Kar Adamı Yeti’ye bir komplo teorileri ve şehir efsaneleri arkeolojisine girer. Hubble uzay teleskobunun, Human Genome projesinin bulguları, Dolly ile ilk memelinin klonlanması gibi bilimsel “gelişmeler” de, bu kataloğa dahil olacaktır; *X-Files*, izleyiciyi uzayın ve biyolojinin barındırdığı karanlık ya da sıradışı

ihtimaller üzerine düşünmeye davet eder. Bilginin kitleler tarafından internet üzerinde çok anlamlı bir metin olarak okunması *X-Files*’i yalnızca tema ve atmosfer açısından değil, alımlama açısından da bir fenomene dönüştürmüştür. İnternetin, verdiği vaatleri yeni yeni yerine getirmekte olduğu 1994’ten itibaren, kendilerine “x-philes” adını veren fanlar, siberuzayı bir x-files kültü kurmak üzere kullanmaya başlarlar; bugün artık dizi fanlığı kültürünün ayrılmaz bir parçası olan sanal paylaşım pratiği tarih sahnesine böylelikle çıkar.

Dizinin, “Kimseye güvenme”, “Yalanlara inan” gibi kriptolu mesajları, inancı ontolojik bir krizin hem ilacı hem de semptomu olarak sunuyor.

Akif Kaynar

BASMAKALIP SAĞDUYUDAN VAZGEÇ!

Dizinin izleyici kitlesi ve daha radikal takipçileri başından beri, internet ve fan kurgusu ortamında, anlam üretimine etkin bir katılım gösterirler. Bu aynı zamanda televizyonun ticari doğası gereği, reklam vereni en geniş kitleyle buluşturmayı hedefleyen ve suya sabuna dokunmayan, hoşla gitmek isteyen bir televizyonculuk anlayışının örselenmeye başladığı noktadır. Genel geçer sağduyuya meydan okumanın bedeli azalmıştır, öyle ki, dizinin pilot bölümünde, henüz tanışmışlarken, Mulder, kendisine niçin uzaylıların var olamayacağını, var olsalar bile niçin kendileriyle iletişim kurulamayacağını ezberden anlatmaya çalışan Scully'ye, "basmakalıp sağduyu"dan vazgeçmesini salık verebilmektedir. Halbuki, toplumsal ilişkileri düzenleyen ve en önemlisi reklam verenle potansiyel alıcının buluştuğu en geniş saha, tam da hükümetin uzaylılarla bir anlaşma yapmış olmasının mümkün olmadığını, kız kardeşinin klon olmadığını söyleyen sağduyudur. *X-Files*'in açtığı bu yoldan, bugün, yazarların süreç içinde dramatik değişimlere uğratmaktan çekinmedikleri kusurlu kahramanları ve siyaseten doğruculuğa metelik vermemeleriyle televizyonun altın çağı dediğimiz fenomeni teşkil eden *The Wire*, *Mad Men*, *Sopranos*, *Breaking Bad* gibi diziler yürümüştür. *X-Files*, genelgeçer sağduyunun kifayetsizliğinin ayyuka çıktığı, çığırkanlarının itibarsızlaştığı bir dönemde, devletle ilgili eski hassasiyetleri de yeniden çevrime sokar. Potansiyelini yıllar sonra Wikileaks hadisesinde gerçekleştirecek olan bir tavır, Scully'nin ağzından ilan etmiştir: "Hükümet hukuktan üstün değildir, bilgi saklayamazlar."

1990'lar, hem merkezsiz yekpare bir ağ olarak internetin ama hem de GPS'in ortaya çıktığı, yani hem bilginin bir merkezkaç dinamiği ile kesinlikten uzağa salınmakta olduğu hem de zamanın ruhunda, kişi ve nesneleri izleyip kesin koordinatlarını tespit ederek harita üzerinde raptiyeleme isteğinin mevcut olduğu bir dönemdi. Mulder ile Scully'de bu ikircikli durumun tezahürlerini görmek mümkün; bilgi kaynakları çoğunlukla kötücül ve manipülatif olmasına rağmen hakikati aramaktan ve bulamadıkça "dışarıda bir yerlerde" var olduğuna inanmaktan vazgeçmiyorlar. Dizinin, "Kimseye güvenme", "Hakikat dışarıda bir yerde", "Yalanlara inan" gibi kriptolu mesajları, inancı ontolojik bir krizin hem ilacı hem de semptomu olarak sunuyor. Kurgusal bir yapıt olarak başarısı, kuşkunun askıya alınmasında yatarken, dizi, izleyicisini dünyayı kavrama yöntemi olarak takıntılı bir kuşkuculuğa inanmaya çağırıyor. Toplumsal cinsiyet rollerinin (içgüdüsel kararları ve duyguyu temsil eden) Mulder ile (soğukkanlı bir bilimsel şüpheyi ve sağduyuyu temsil eden) Scully arasında değiş tokuş edilmesi ya da esas kızla esas oğlanın arasındaki cinsel gerilimin çözümsüz bırakılması hiçbir şeyin (o güne dek televizyonda görüldüğü gibi) olmadığını söylüyor. Aşına olunan

Bugün televizyonun altın çağı dediğimiz fenomeni teşkil eden *The Wire*, *Mad Men*, *Sopranos*, *Breaking Bad* gibi diziler *X-Files*'in açtığı yoldan yürümüştür aslında.

temsil kodlarının alaşağı edilmesi televizyon için dönüştürücü bir hareket haline gelir gelmesine ama *X-Files*'de anlatım bazı yönleriyle son derece gelenekseldir. Mulder, kayıp kız kardeşinin uzaylılar tarafından kaçırılıp kaçırılmadığını araştırmaktadır; kayıp kızı arayış öyküsü, Mulder'ın karakterinin ve motivasyonlarının odak noktasına bir eksiği, bir isteği yerleştiriyor. Kötülerle yardımcılarının arada sırada görünüp kaybolmaları, kahramanın kayıp bir kişiyi arayarak sınanması, Proppçu anlamda folklorik bir anlatıyı çağırıştırır. Bilimkurgu, korku, gerilim, melodram, paranormal dedektif, çılgın bilim adamı gibi türlerin ve arketiplerin ikonografilerini iç içe geçiren ama asla yapıbozumuna uğratmayan bir klişeler pastişisi olarak da okunabilir. Neticede, "okuma," hem *X-Files*'in bir açık metin olarak verimli bir biçimde çarpıttığı bir eylemdir hem de dizinin mitolojisi içinde okuma eylemi kurucu bir öneme sahiptir; ne de olsa Mulder, "Roswell ile ilgili eline geçirdiği her şeyi okumuştur" ve bu okumanın şekillendirdiği perspektif sayesinde, hiçbir suçluyu parmaklıklar arasına göndermeyi başaramamış (çünkü suçlu kimdir?) bir FBI ajanı ve önsezileri hemen her zaman haklı çıkan (fakat bildiğini sanarken bile aslında bilgiye sahip olmayan) bir karakter olmuştur.

Şüphesiz, televizyon "auteur"lüğü kavramının icadını karşılayan ilk isimlerden olan Chris Carter, 90'ları özümsemiş bir metin olan *X-Files*'in yaratıcısı olarak bir kez daha kolları sıvamış görünüyor. Yeni mini-dizide Mulder, Scully ve bazı kritik ana karakterler, bu kez saldırının "teröristlerden ya da Rusya'dan" geliyormuş gibi görüneceği bir dünyada bulacaklar kendilerini. Ocak 2016'da izleyiciyle buluşacak olan pilot bölümü New York Comic-Con'unda sınırlı sayıda kişiye izletildi. Aldığı eleştirilerin büyük bölümü, dizinin müdavimleriyle yeni izleyicileri, herkesi memnun edecek bir ortak paydada buluşturma çabasına yönelikti. Bu ilk gösterimin ardından, yer yer açıklayıcı diyaloglarla dizi ile yeni tanışacak olanların izleme zevki ve devamlılığının amaçlandığı, gedikli "x-phile"lar için dişe dokunur bir gerilim ortaya konmadığı söylendi. Her durumda, Mulder ile Scully'nin büyük buluşmaları, paranoyak kurgunun imkanlarından yararlanmanın acı biçimde kolay olduğu günümüzde heyecan verici bir gelişme. Çağımızla ilgili hakikat dışarıda bir yerdeyse eğer, *X-Files* bir kez daha o hakikati bulacak ve mutlaka kayıt altına alacaktır. ■

DÜNYA ENDİŞESİ, YILBAŞI MELANKOLİSİNE KARIŞINCA

“Şiddetli ve hazin geçen bir yılın sonunda, metropol köşelerinde yaşanan saldırıların yarattığı hayati bir endişeyle, tedirgin ve hızlı bir biçimde bir ufuk taraması yapalım.”

Onur Atay

Şömizler, kutular, ayraçlar düşünülmüş; özel paketler, beşibiryerdeler ayarlanmış... Yayın piyasası yılbaşına hazır artık.

Ciltli, ciltli... Büyük boy, orta boy, küçük boy... Çoğunlukla orta sehpalarda gördüğümüz dev boy, şömizli, ciltli, bol fotoğraflılar... İncecik hurufatıyla mini kitaplar ya da klasik cep boyları... Kimisi kalın, niteliği yüksek kağıtlara basılmış; kimisi çevre dostu, gerikazanımlı kağıtlara... Farklı yayın piyasalarında tasarlanmış, alanının en iyisi fotoğrafçılarla, çizerlerle, kapak (ve kitap) tasarımcılarıyla çalışılmış... Editörler derlemiş, yazarlar yazmış, başka yazarlar önsöz ve sonsöz eklemiş, bol keseden dağıtılan övgüler kapaklara serpiştirilmiş, kimilerinde araştırmacıların bin bir emeğiyle arşivler taranmış, kütüphaneler karıştırılmış, yayınevi salonlarında, kahve köşelerinde,

öğlen yemeklerinde nice toplantılar yapılmış... Grafikerler, düzeltmenler, matbaa emekçileri gece gündüz çabalamış... Kutular, ayraçlar düşünülmüş; özel paketler, beşibiryerdeler ayarlanmış, satış ile finans departmanları ne kadar indirim yapılacağını ya da ederinin ne olacağını hesaplamaya çalışmış... Haftalar, belki de aylar öncesinden tanıtımlar başlamış, internette kampanyalar, dergilerde reklamlar, kitabevlerinde vitrinler ayarlanmış... Herkes yılın son festivali sayılabilecek yılbaşında gelecek okurları, kitap meraklılarını, sevdiklerine hediye verecek müşterileri bekliyor artık. Sezon kitaplarının tanıtıldığı büyük kitap fuarlarının ardından, yeni yılın kitaplarının tanıtılacağı dönem gelene kadar, insanlığın büyük kısmının ilgisi piyasa ekonomisinin kanıksanmış çarklarının dönmesine yarayacak. Peki bu yılbaşı çıkartmasından okur (ya da hediye avcısı) kendisine nasıl yol çizecek, kalabalıklar arasında gözüne bir hedef kestirebilecek mi ya da enformasyon kirliliğine kapılmadan sevdiklerine işe yarar bir şeyler

seçebilecek mi? Ya da dünyanın endişesi, savaşların acıları, mültecilerin dramları, farklı mücadelelerin tetikçileri, bu şenlikli ortamı solduran hamleler yapacak ve bunca çaba boşa mı gidecek?

Aklımda böyle bir endişe olmadan kitabevlerini dolaşırken ya da elektronik cihazımla interneti karıştırırken ekseriyetle zihnime kazınmış isimlerin, konuların, yapıtların karşımda rastlantısal olarak belirmesiyle veya elime aldığım bir kitabın ufacık bir detayının attığı kancaya takılarak tercihlerimi yaparım. Ama bir bilene, kitabevi çalışanına başvurmak, yılbaşı için özel hazırlanmış seçkilere bakmak da işe

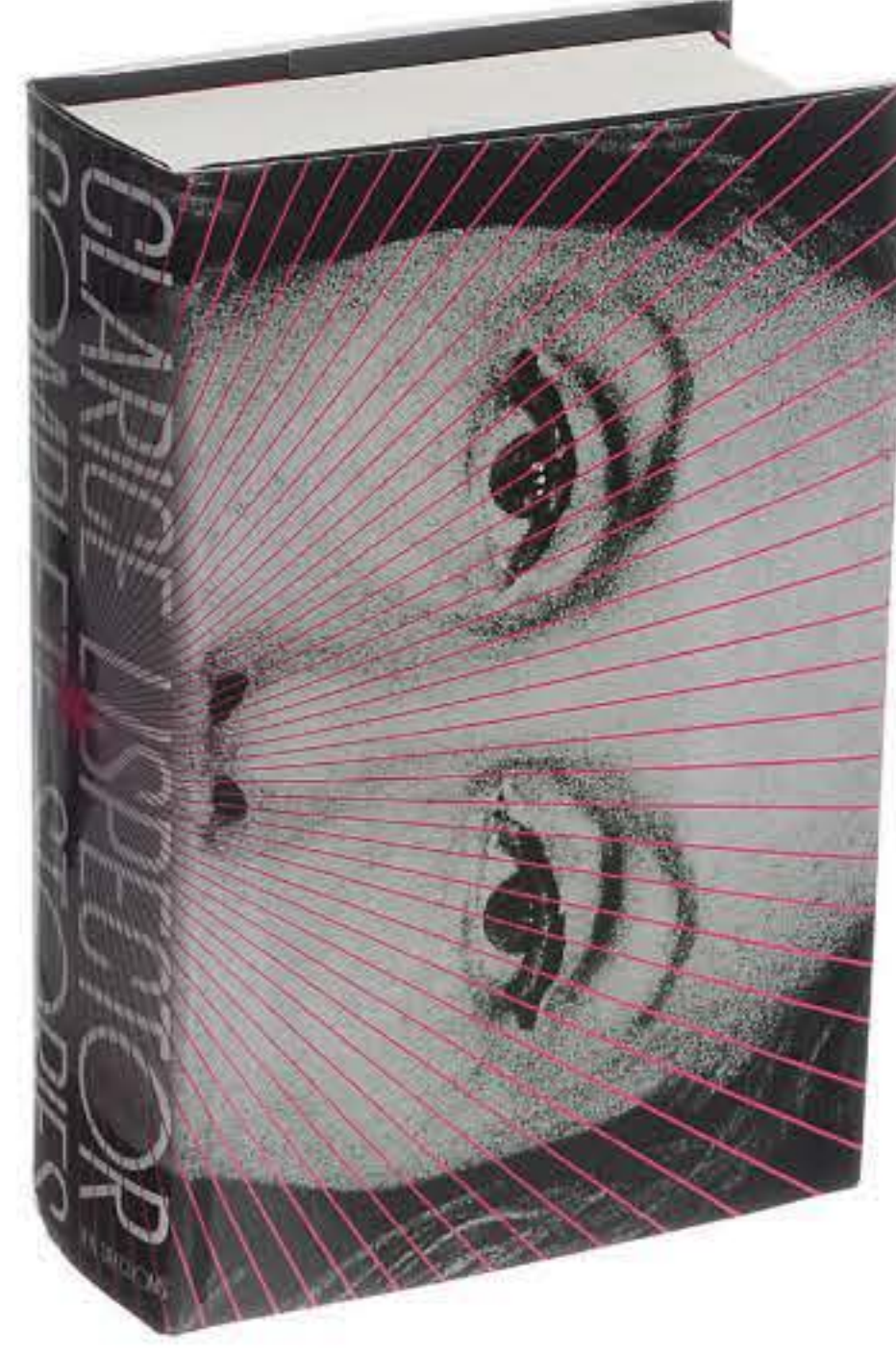
yarayabilir. Şiddetli ve hazin geçen bir yılın sonunda, metropol köşelerinde yaşanan saldırıların ve kitle kültürü açısından daha çorak coğrafyalarda kıyasıya sürdürülen savaşların yarattığı hayati bir endişeyle, tedirgin ve hızlı bir biçimde bir ufuk taraması yapalım...

LİNÇ GECELERİ VE MÜLTECİ HAYATLAR

Hollanda'da faaliyet gösteren American Book Center adlı kitapçının çeşitli çalışanlarının önerilerini alıyorum. Örneğin Amsterdam'daki şubeden Peter'in önerilerinden biri, Scribner tarafından kasım ayına ciltli ilk baskısının yetiştirildiği Stephen King'in kalın yeni öykü derlemesi *The Bazaar of Bad Dreams* (Kötü Rüya Çarşısı): Bugün dünya çapında yayılan savaşın, çağdaş kabus yontucusunun öykülerine yaklaşıp yaklaşmadığını merak ediyorum. Ya da Ester'in önerilerinden karton kapaklı baskısı Influx Press tarafından yazın yapılmış, Italo Calvino'nun meşhur eseri *Görünmez Kentler*'i çağrıştıran, Darran Anderson'un hazırladığı *Imaginary Cities*. Renate'nin önerilerinden ilgimi çeken, Clarice Lispector'un ağustos ayında New Directions tarafından yayımlanmış *The Complete Stories*'i (Tüm Öyküleri). 1920'de Ukrayna'da doğmuş, o dönemin çalkantıları ve Yahudi düşmanlığı nedeniyle bir linç gecesinden zar zor kurtulmuş ailesi mülteci olarak Latin Amerika'ya göçmüş, orada hem Brezilya'nın hem de Kafka sonrası Yahudi edebiyatının en önemli isimlerinden biri haline gelmiş, 1977'de dünyamızdan erken ayrılmış bu kadın yazarın öykülerini hep merak etmişimdir zaten. (Peki, acaba bugünün linç gecelerini ve mülteci hayatlarını kimler yazacak önümüzdeki yıllarda?)

Hollanda'dan Fransa'ya geçmek istiyorum: Kaos yaratan terörün ortasında dolaşmak tedirgin edeceğinden kendime kerteriz olarak ödülleri seçiyorum. Fransız Akademisinin bu yıl roman büyük ödülünü layık gördüğü iki romandan biri olan, Cezayirli yazar Boualem Sansal'ın Gallimard'dan çıkan *2084: La fin du monde* (2084: Dünyanın Sonu) adlı kitabı mesela. Orwell'in *1984*'ünü anıştıran yapıt, Abistan adı verilen bir ülkede geçen, bir parça Kafka

Elime aldığım bir kitabın ufacık bir detayının attığı kancaya takılarak tercihlerimi yaparım genelde. Ama bir bilene, kitabevi çalışanına başvurmak, yılbaşı için özel hazırlanmış seçkilere bakmak da işe yarayabilir.

Ailesi mülteci olarak Latin Amerika'ya göçmüş, orada hem Brezilya'nın hem de Kafka sonrası Yahudi edebiyatının en önemli isimlerinden biri haline gelmiş, 1977'de dünyamızdan erken Clarice Lispector'un öykülerini hep merak etmişimdir zaten.

ya da Saramago, bir parça LeGuin, ama daha çok İslam diyarı metaforlarının serpiştirildiği bir kurgu olarak çarpıyor benim de gözüme. Michel Houellebecq'in *Soumission*'uyla birlikte okunduğunda, Fransızların İslamla imtihanının nasıl gelecekler kurgulattığını anlayabilmek mümkün olabilir belki, tabii az ötede biri kanıksanmış bir saldırı yapmazsa ya da dünyanın kuvvetli hava kuvvetlerinden birinin gönderdiği bir füze oturduğumuz yere düşmezse...

Belki Britanya daha neşelidir diye Waterstones'a göz atıyorum. Man Booker ödülünü bu yıl alan Jamaikalı Marlon James'in Bob Marley suikastını odağına aldığı *The History of The Seven Killings* (Yedi Cinayetin Hikayesi) kurşun delikli plağıyla raftan göze batıyor. Bu sefer anlaşmazlıkların, şiddetin, kaosun arka planında İslam yok ama uyuşturucu, tetikçi, gazeteci, istihbaratçı son 30 yılın Jamaika'sındaki koşulları kurgulayan bu metinde bol bol var. Belki de dünyanın kaosunu tasarlayanların illa tek bir kültüre, tek bir inanca, tek bir millete, tek bir devlete ait olmaları gerekmiyordur.

Dünyanın endişesini bu hediye avı seansında gideremeyeceğimi fark edip son olarak bir kaçış yapmaya niyetleniyorum, hediye raflarında. Harper Collins, Tolkien'in meşhur yapıtlarını yazdığı dönemlerde çizdiği haritalar, resmettiği sahneler, yaptığı eskizlerden oluşan *The Art of The Hobbit* ve *The Art of The Lord of the Rings* adıyla iki ciltli, özel kutulu, prestijli bir kitap yayımlamış. Bunların yanına bir de Phaidon Press'ten yayımlanmış Magnus Nilsson'un hazırladığı *The Nordic Cookbook*'u ekliyorum; kederli yılsonu yemeğini İskandinav mutfağından seçmeyi planlayarak... Ya da en iyisi Karl Ove Knausgaard'ın *Kavgam* romanlarının İngilizce baskılarının özel kutusundaki üç cildini yanıma alıp, bir orman kıyısındaki hayali bir eve kapanayım, yalnız bir adamın kaygı dolu hayatını okuyayım... ■

2015'İN ÖNE ÇIKAN 50 ROMANI

E-postalar, onlarca telefon konuşması ve bir süre sonra yapboza dönen tablo çalışmaları sonucunda (yorgun ve) gururluyuz. İşte 2015 yılının “öne çıkan” 50 romanı!

Söz konusu liste, bu yıl içinde basılan binlerce roman arasından hangilerinin öne çıktığını göstermek için hazırlandı. Bu yıla dair bir bellek oluşturmak niyetiyle. Edebiyat dünyasının ortak sesini sunabilmek için... Ama, mutlak anlamıyla “en iyi”leri göstermek amacıyla, hiç değil. Çünkü, edebiyatın içinde nefes alan bir ekip olarak, yazının numaralanıp sıralanamayacağını, dışarda kalanın içeridekinden pek çok açıdan daha iyi olabileceğini; içeride olanın bile hakkaniyetle değerlendirilemeyeceğini ve hatta belki de, dışarıda kalan o bir tanecik romanın gelecek yüzyıllara kalacak yegane yapıt olma olasılığını barındırdığının farkındayız elbette.

YERLİ ROMANLARIN AĞIRLIĞI

Yılın öne çıkan romanlarını belirlemede beşinci yılımız. Geriye dönüp baktığımızda, ilk iki yılın listesinde telif romanlar ile çeviri romanların neredeyse eşit sayıda yer aldıklarını görmüştük. 2013 ve 2014 yılında ise, özellikle listenin ilk sıralarında yerli romanların bir ağırlığı vardı; benzer bir durum 2015 listesi için de geçerli. Listenin genelinde çeviri romanların sayısı daha fazla olmasına rağmen, ilk sıralarda yine yerli romanların ağırlığı hissediliyor.

TÜRKÇEDE İLK KEZ

Bu yıl, örneğin Barlas Özarıkça'nın *Ters Adam*, Stanislaw Lem'in *Gelecekbilim Kongresi*, Witold Gombrowicz'in *Ferdymurke* romanları da bu listeye katkıda bulunan kimi isimlerin aklına gelen romanlardan bazılarıydı; ama bu kitapları listemizde göreme-

KİMLER SEÇTİ?

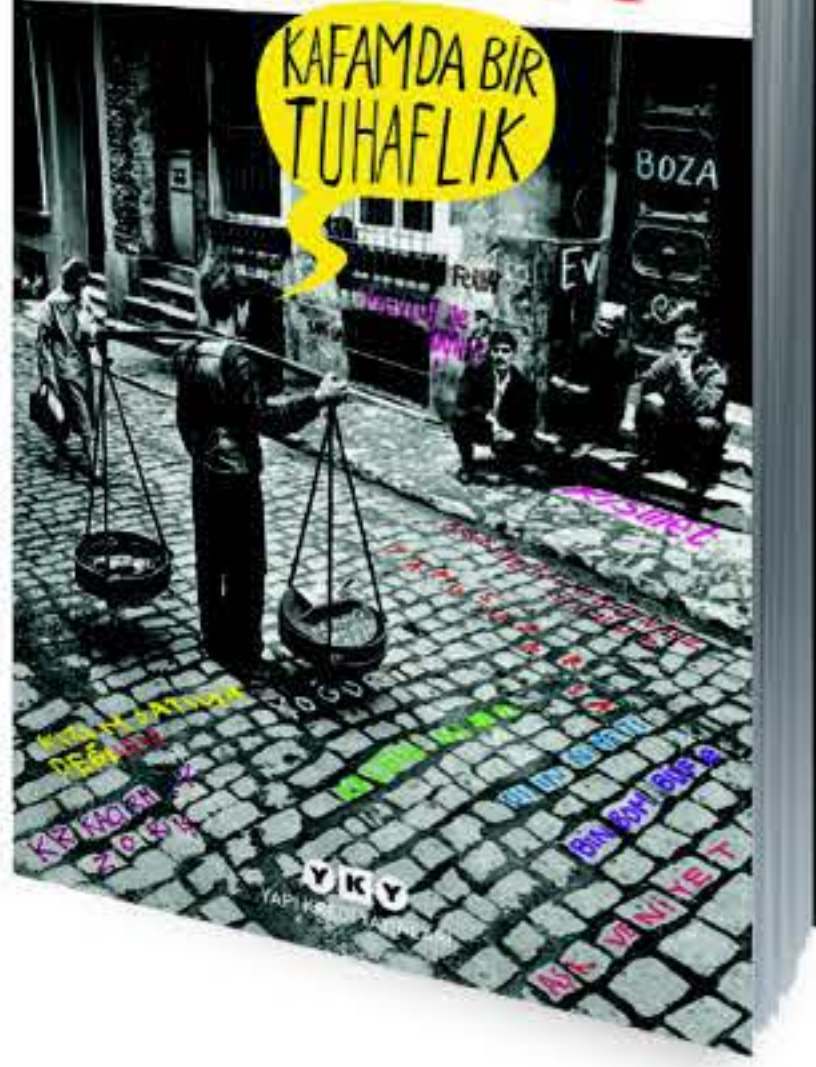
A. Ömer Türkeş, Ahmet Ergenç, Ali Bulunmaz, Arzu Erol, Asuman Kafaoğlu-Büke, Aysu Önen, Bâki Asiltürk, Behçet Çelik, Behlül Dünder, Berrak Göçer, Burcu Arman, Burcu Bayer, Bülent Usta, Can Semercioğlu, Cenk Gündoğdu, Ceyhan Usanmaz, Derviş Şentekin, Egem Atik, Elif Tanrıyar, Eray Ak, F. Cihan Akkartal, Faruk Duman, Ferhat Uludere, Fırat Demir, Gökçe Gündüç, Hakan Bıçakçı, Halil Türkten, Hande Gürses, Hande Ögüt, Hasan Cömert, Hayati Roman, Hikmet Hükümenoğlu, Hilmi Tezgör, İpek Şoran, Kaya Genç, Kıvanç Koçak, küçük İskender, Levent Cantek, Mehmet Said Aydın, Melisa Kesmez, Meltem Gürle, Mert Tanaydın, Mustafa Çevikdoğan, Müge Karahan, Nazan Maksudyan, Nilay Kaya, Nurduran Duman, Oylum Yılmaz, Sabri Gürses, Seda Ateş, Sibel Oral, Şima İmşir Parker, Tanıl Bora, Tülin Er, Yankı Enki, Yenil Bilgici.

yeceksiniz. Çünkü biz sadece Türkçede ilk kez basılan kitapları listeye dahil etmeyi tercih ettik. Aynı şekilde, Harper Lee'nin akıllara sıklıkla gelen *Tespih Ağacının Gölgesinde* isimli romanı da Kasım 2015 tarihinde yayımlanmış olduğu için bir sonraki yılın listesine kaldı.

Haruki Murakami, Mo Yan ve Mario Vargas Llosa geçen yıl olduğu gibi, bu yıl da birer romanıyla listede yer alan yazarlardan. Elena Ferrante ise iki romanıyla birden listeye dahil olmuş durumda; elbette *Benim Olağanüstü Akıllı Arkadaşım* ve *Yeni Soyadının Hikayesi*'ni “Napoli Romanları” üst başlığıyla bir araya getirip listede bir adım daha yukarıda düşünmek de mümkün.

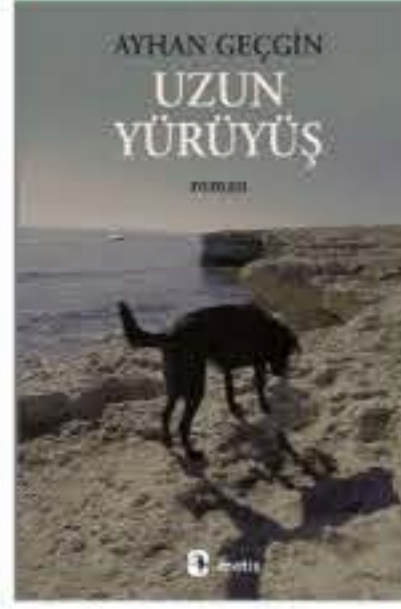
Son bir not: Kasım 2014 ile Kasım 2015 tarihleri arasında yayımlanmış 50 romanı, 56 isim belirledi. Herkes kendi 10 kitabını önerdi ve ortaklıklar üzerinden, ortaya bu liste çıktı. Yani seçicilerin her biri, tüm listeden sorumlu değil. Hatta, belki de, bir seçicinin hiç mi hiç beğenmediği bir kitap bu listeye en tepeden girmiş olabilir. Ne ki, bu bizim gözümüzde, kaçınılması gereken bir durum değil.

1

ORHAN
PAMUK

Kafamda Bir Tuhaflik
Orhan Pamuk
YKY

2

Uzun Yürüyüş
Ayhan Geçgin
Metis Yayınları

3

Benim Olağanüstü Akıllı Arkadaşım
Elena Ferrante
Everest Yayınları
Çev: Eren
Yücesan Cendey

4

Kavgam Cilt 1
Karl Ove
Knausgaard
Monokl
Çev: Ebru Tüzel

5

Dünya Bu Kadar
Mahir Ünsal Eriş
İletişim Yayınları

13

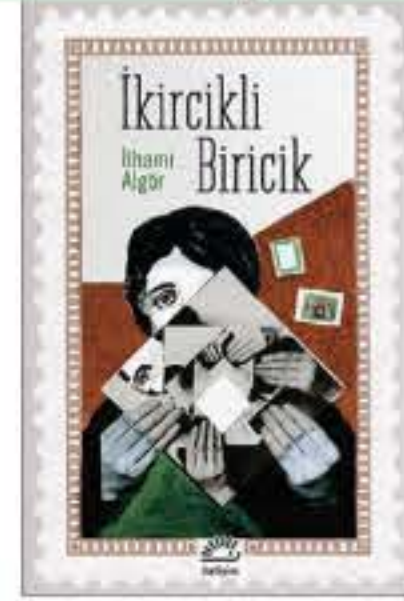
Sıfır Sayı
Umberto Eco
Doğan Kitap
Çev: Eren
Yücesan Cendey

14

İtiraf Ediyorum
Jaime Cabré
Alef
Çev: Suna Kılıç

15

İkircikli Biricik
İlhami Algör
İletişim Yayınları

16

Boğulmamak İçin
George Orwell
Can Yayınları
Çev: Suat
Ertüzün

24

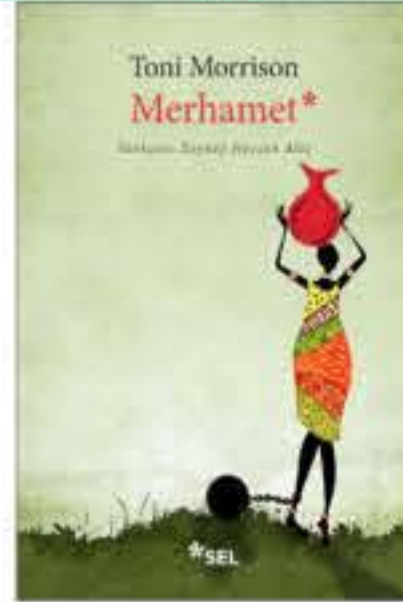
Tokyo Uçuşu İptal
Rana Dasgupta
Metis Yayınları
Çev: Deniz
Keskin

25

Belki Sonra Başka Şeyler de Konuşuruz
Semih Gümüş
Can Yayınları

26

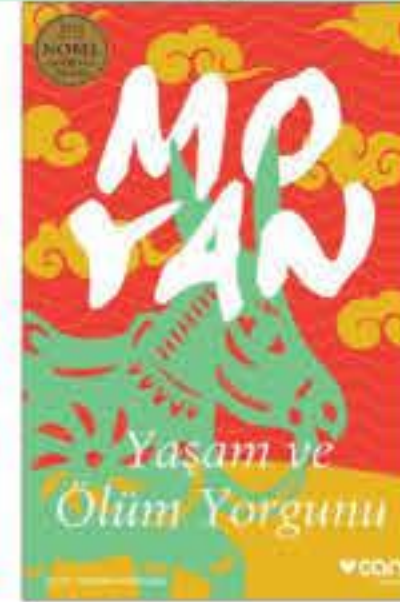
Merhamet
Toni Morrison
Sel Yayıncılık
Çev: Zeynep
Heyzen Ateş

27

Uyku
Haruki Murakami
Doğan Kitap
Çev: Hüseyin Can
Erkin

28

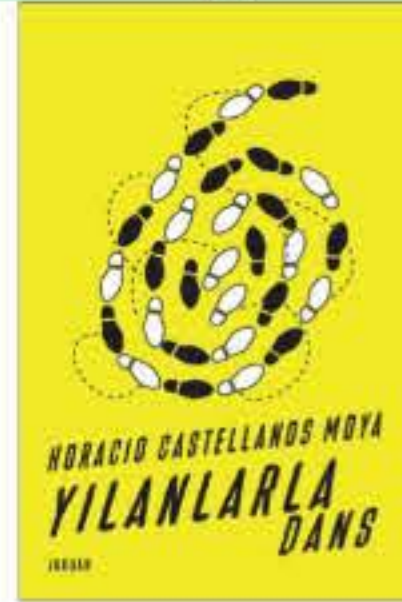
Yaşam ve Ölüm Yorgunu
Mo Yan
Can Yayınları
Çev: Erdem
Kurtuldu

29

Uzun Kuraklık / Kazi
Cynan Jones
YKY
Çev: Kıvanç
Güney

30

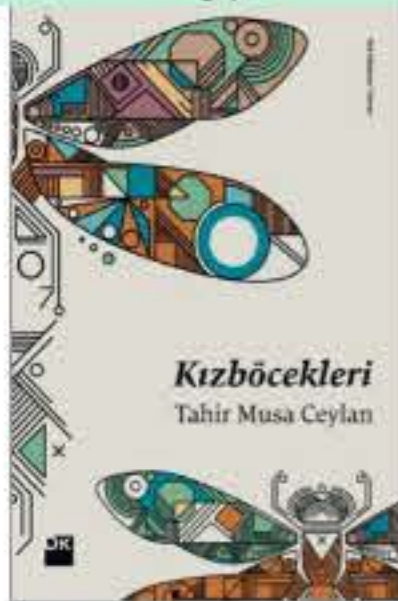
Yılanlarla Dans
Horacio
Castellanos Moya
Jaguar Kitap
Çev: İlker Özünü

38

Sessizlik ve Gürültü
Nihad Sırs
Jaguar Kitap
Çev: Rahmi Er

39

Kızböcekleri
Tahir Musa
Ceylan
Doğan Kitap

40

Gömülü Dev
Kazuo Ishiguro
YKY
Çev: Roza
Hakmen

41

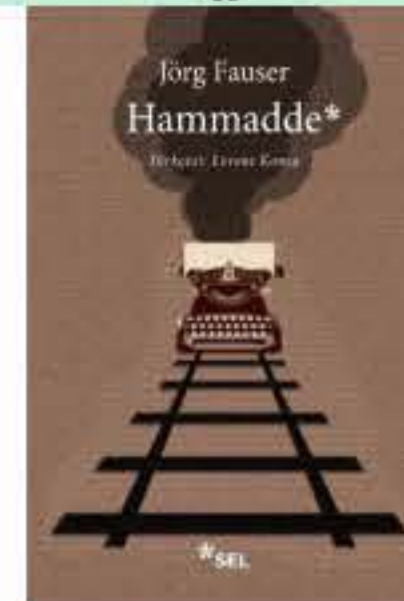
Makul Bir Saatte Yeniden Uyansam
Joshua Ferris
Siren Yayınları
Çev: Begüm
Kovulmaz

42

Foucault'yu Sayıklamak
Patricia Duncker
On8 Kitap
Çev: Murat
Özbank

43

Hammadde
Jörg Fauser
Sel Yayıncılık
Çev: Levent
Konca

44

Değmez
İsmail Güzelsoy
Doğan Kitap

Ağaçların Özel Hayatı
Alejandro Zambra
Notos Kitap
Çev: Çiğdem Öztürk

Ukde
Akif Kurtuluş
İletişim Yayınları

Kâğıt Ev
Carlos María Domínguez
Jaguar Kitap
Çev: Seda Ersavcı

İstanbul İstanbul
Burhan Sönmez
İletişim Yayınları

Barbarın Kahkahası
Sema Kaygusuz
Metis Yayınları

Hindi'nin Ruhu
Ersan Üldes
Sel Yayıncılık

C
Tom McCarthy
Notos Kitap
Çev: Kaya Genç

Keşke Bugün Kendimle Karşılaşmasaydım
Herta Müller
Siren Yayınları
Çev: Mustafa Tüzel

Nasipse Adayız
Ercan Kesal
İletişim Yayınları

Meliha Nuri Hanım
Zabel Yesayan
Aras Yayıncılık
Çev: Mehmet Fatih Uslu

Kayıtsızlık Şenliği
Milan Kundera
Can Yayınları
Çev: Ayça Sezen

Dokuzuncu Haşmet
İbrahim Yıldırım
Doğan Kitap

Bir Avuç Toz
Evelyn Waugh
Everest Yayınları
Çev: Roza Hakmen

Kalbin Yardımcı Fiilleri
Péter Esterházy
Everest Yayınları
Çev: Gün Benderli

Finzi-Contini'lerin Bahçesi
Giorgio Bassani
YKY
Çev: N. Gül Işık

Hinçir Kız
Mario Vargas Llosa
Can Yayınları
Çev: Süleyman Doğru

Yeni Soyadının Hikâyesi
Elena Ferrante
Everest Yayınları
Çev: Eren Yücesan Cendey

Anlat Bakalım
Chuck Palahniuk
Ayrıntı Yayınları
Çev: Seyda İşler

Ölümden Beter Yaşamlar
İlker Aksoy
Sel Yayıncılık

İlk Aşk
Joyce Carol Oates
Alakarga
Çev: Erhan Sunar

Sınırdaki Ev
William Hope Hodgson
İthaki Yayınları
Çev: Sönmez Güven

Venedik'te Aşk Varanasi'de Ölüm
Geoff Dyer
Sel Yayıncılık
Çev: Ayşe Ünal Ersönmez

Karasevdalılar
Javier Marías
YKY
Çev: Saliha Nilüfer

Dünyanın En İyi Kitabı
Peter Stjernström
Yabancı Yayınları
Çev: Boran Evren

Bölge Bir
Colson Whitehead
Siren Yayınları
Çev: Algan Sezgintüredi

Puşkin Evi
Andrey Bitov
YKY
Çev: Sabri Gürses

Kireç Ocağı
Thomas Bernhard
YKY
Çev: Esen Tezel

BİR ARAYIŞ, ÖZGÜRLÜK VE KAÇIŞ METAFORU OLARAK YOL

“İnsanoğlunun gezip gördüğü yerleri anlatma tutkusu çok eski çağlara –ilk yazılı metinlere, masallara, destanlara, efsanelere– kadar uzanır. *Gilgameş* destanında ölümsüzlük, *Odyseia*’da krallık, *Ergenekon*’da yurt vaadi ile yollara düşülür. Nedeni her ne olursa olsun uzak diyarların kapılarının açılması insanda keşfetme duygusunu kışkırtır. Bir seyyah, bir maceracı ya da bir yazar başka yerlerde başka hayatlar bulmak veya hayatlarına farklı anlamlar katmak için çıkabilir yolculuğa. Ve yolculuklar kadar, yolculukta keşfedilenler de doğduğu günden bu yana roman sanatının konusudur. Peki, yolların kısaldığı günümüzde, yol metaforunun sonuna gelmiş olabilir miyiz?”

A. ÖMER TÜRKEŞ
aomert@gmail.com

İnsanoğlunun gezip gördüğü yerleri anlatma, okuyucuların da onların anlattıklarını okuma tutkusu çok eski çağlara kadar uzanır. Derler ya, “uzaktan gelenin anlatacakları vardır.” İlk yazılı metinlere, masallara, destanlara, efsanelere kadar uzanan kadim yol anlatılarında, yolların sonunda elde

edilecek bir “armağan” vardır. Buna ulaşmak için Kaf Dağı’nı aşmaya çalışır masal kahramanları. *Gilgameş* destanında ölümsüzlük, Homeros’un *Odyseia*’sında krallık, Türk destanı *Ergenekon*’da yurt vaadi ile yollara düşülür. Herodotos’un tarihi, Strabon’un coğrafyası, Anabasis’in seferi, onların mirasını devralan seyyahların

Hayali dünyaların ve yolculukların bizi neden etkilediği sorusunu yanıtlamalıyız: Jung'un çıkardığı sonuca göre, insanların geleneksel anlatılara, mitolojiye, efsane ve destanlara yanıt vermesinin nedeni, tüm insanlık tarafından paylaşılan, ortak ruhsal deneyimlerden söz etmeleridir.

Tayfun Pekdemir

Don Quijote'de anlatılan deniz yolculuğu değildir ama yolculuktur. Kat edilen yol kısadır ama içsel yolculuk çok derinlere uzanır.

-Marco Polo'nun, Evliya Çelebi'nin- metinleri de hep uzak yerlere, bilinmeyene dairdir. Ve hepsinin ortak noktası, varılacak hedeften ziyade hedefe götüren yoldur. Gittiklerleri yerlerden ziyade yolculuk sürecidir anlattıkları. Yol, bir araç olmaktan çıkıp amacın kendisi olmuş, bir sembole dönüşmüştür.

"Sembol" sözcüğü ile kastedilen, Uzakdoğu dinlerinde çok iyi açıklanıyor: Mesela Taocu inançta yol, insanın kaderini ve onun gerçekleşmesini sembolize eder. Eğer yolcunun geçtiği geçit, "göksel faaliyet"ın dünyadaki taklidi ise, yolun kendisi yolcudan ayrı olarak tanımlanamaz. Yol olmadan yolculuk olamaz; fakat bir yoldan söz edebilmemiz için yolcunun varolması gerekir. Öyleyse yolun gerçekleştirilmesi, yolcu için kendi benliğine hac yolculuğundan başka bir şey değildir. Bir başka Uzakdoğu inancı olan Budist geleneğin -Çin, Japonya ve Tibet'teki- yorumu Mahayana'nın kelime anlamı da "büyük taşıt"tır ve "büyük yol" biçiminde kavranır.

Falat yolun ezeli-ebedi kavranışında bu tarzdan heyecanların ve böyle bir aşkınlığın her zaman baki kaldığını iddia edemeyiz. İnsanın maddi değerlere açlığı, yağma ve talan kültürü ihmal edilemez. Üstelik bunlar, birbirlerinin karşısı değildir; kutsal kenti kurtarmak iddiasıyla başlayan Haçlı Seferlerinin veya Hristiyanlığı yaymayı amaçlayan okyanus yolculuklarının ardında Doğu'nun zenginliklerini yağmalama iştahı olduğu bilinen bir gerçek. Ancak nedeni her ne olursa olsun uzak diyarların kapılarının açılması insanda keşfetme duygusunu da kışkırtmıştır. Öyle ki, neredeyse 1000'li yılların tamamına yayılan büyük yolculuklar boyunca savaşçı ve tüccarların yanı sıra pek çok seyyah, yazar ve hayalperest maceracı da başka yerlerde başka hayatlar bulabilmek, hayatlarına farklı anlamlar katabilmek için yollara koyuldu. Doğrusu, onların anlatıları sıradan insanlar üzerinde çok daha etkileyiciydi. Nitekim 1700'lü yılların ortalarında, yolculuklar iki üç yıl sürmesine rağmen, İngiltere'den her yıl neredeyse tren seferlerinin düzenliliği içinde keşif yolculukları düzenleniyordu. Kimi yönleriyle masalsı, kimi yönleriyle destansı bu dönemin tarihi, aynı zamanda Avrupa'nın dünyaya egemen oluşunun, sömürgeleştirmesinin ve köleliğin de tarihidir. Ve bütün bunlar elbette ilk örnekleri görülmeye başlayan roman sanatının konusu haline gelecek, bilinmeyen yerler edebiyattaki asıl karşılığını roman sanatıyla bulacaktır. Gerçekten de Daniel

Defoe'nin, Edgar Allan Poe'nun, Herman Melville'in, Jules Verne'in hayali yolculukları bu tarz maceralı seyahatleri bir edebi türe çevirmiş, Aydınlanmacı dünya görüşünün etkisindeki Avrupa romanına okyanusları çiğneyip geçen, dış dünyayı fethetmeye azimli küçük burjuva insanının serüvenleri eksiksiz yansımıştır.

GEZGİN ŞÖVALYEDEN GEZGİN BİREYE

Modern romanlara geçmeden önce modern romanın atası sayılan *Don Quijote*'yle başlayalım. 1605'te yayımlanan kitabın yazarı Cervantes, hayatının önemli bir bölümünü deniz yolculuklarıyla geçirmişti. *Don Quijote*'de anlatılan deniz yolculuğu değildir ama bir yolculuktur. Kat edilen yol kısadır ama içsel yolculuk çok derinlere uzanır. Bu anlamda başta sözünü ettiğim eski zaman anlatılarına yakın bir kitaptır *Don Quijote*. Bütün değerleriyle şövalyelik müessesesini yeniden canlandırmak, kötülüğü yenmek amacıyla yola çıkan kahramanın serüveni komik ama bir o kadar da trajiktir. Yolun sonu yoktur, amaç yolculukta bulmuştur anlamını.

Cervantes'ten yaklaşık yüz yıl sonra Daniel Defoe'ye kısmet oldu ilk modern romanı yazmak. Ve 1719 tarihli *Robinson Crusoe* da bir yolculuk anlatısıydı. Defoe'nun dönemin keşif yolculuklarının verdiği esinle yazdığı bu hayali denizaşırı macera romanı, modern burjuva bireyin ilk gerçekçi tasviri ve destanıdır.

Avrupa'nın keşifler ve icatlar çağına girdiği bu atmosferde *Robinson Crusoe*'dan birkaç yıl sonra, 1726'da yazılan *Gulliver'in Gezileri*'nin de uzun bir yol anlatısı olması tesadüf değildir. Ancak ahlaklı olduğu için doktorluk yaparak geçinemeyen Lemuel Gulliver'in yolculukları, bilinmeyenleri keşfetmekten ziyade insanı keşfetmeye yöneliktir. Dönemin siyasi ilişkilerinin alegorik bir sunumu olan romanın her köşesine sinmiştir Jonathan Swift'in yergileri. Homeros'un *Odysseia* destanından sonra yazılan ilk büyük fantastik seyahat metni olan *Gulliver'in Gezileri* çok neşelidir; mizahi öğelerle zenginleştirilmiş ve çok sayıda tuhaf canlıyla modern bir masala dönüşmüştür. Ama bütün bu cümbüşün arkasında, insan ilişkilerine ve kurulu düzene karşı büyük bir güvensizlik, geleceğe ilişkin

1700'lerin ortalarında İngiltere'den, neredeyse tren seferlerinin düzenliliği içinde keşif yolculukları düzenleniyordu. Ve bu yolculuklar ilk örnekleri görülmeye başlayan roman sanatının konusu haline geldi.

Geçit vermez dağlardan
balta girmemiş ormanlara, okyanusların
diplerinden uzayın derinliklerine kadar geniş bir
coğrafyada geçen romanlarıyla çok uzun
yıllar boyunca serüven dendiğinde
ilk akla gelen isimdi Jules Verne.

Esra Kalay

“Ve sizler, emeklilik projelerini evirip çevirenler; bir yatak odasına kapanıp ömür boyu dünyadan vazgeçenler; gittikleri bir davette bir köşede duran nazik insanlar, siz de gelin!”

karamsar bir bakış vardır. Swift’in *Gulliver’in Gezileri* ile açtığı yolu, çok sonraları, 20. yüzyılın fantastik kurgu romanları izleyecektir.

Kökleri pikaresklere uzanan Avrupa romanının ilk evresinde, hikayeler roman kahramanının sayısız engelle karşılaşp bu engelleri aştığı olaylar dizisi çerçevesinde yazılmıştır. Henry Fielding’in *Tom Jones*’u (1749) bunun güzel bir örneği ve İngiliz edebiyatında hanlar yazınının başlatıcısıdır. Tom Jones’un yolculuğu bir yandan onu olgunlaştırırken, diğer yandan yazara İngiltere’deki toplumsal hayatı sergileme fırsatı verir. İngiliz ve dünya edebiyatının bu köşe taşlarının yanına büyük Fransız düşünürü Voltaire’in *Candide*’ini de (1759) ekleyelim. Voltaire’in İngiltere’de dostluk kurduğu Swift’ten ve kitabından etkilenecek kaleme aldığı *Candide*’deki maceraları, denizaşırı ülkelere yapılan geziler ve karşılaşılan kötülüklerle, *Gulliver’in Yolculukları*’na benzetebiliriz. Özgürce yaşayacağı bir ülke arar Candide; Hristiyan hacının dolaştığı her yerde insanın insana yaptığı eziyet hüküm sürerken, insani, demokratik ve ahlaki bir düzen yalnızca hayali El Dorado Krallığı’nda vardır. Ne yazık ki oraya gidemeyecektir çünkü El Dorado dünyevi bir devlet değildir. *Candide* ile ütopyasını hayali bir ülkeye yapılan yol hikayesi üzerinden anlatan Voltaire, 18. yüzyıl dünyasını hiciv yoluyla eleştirmiştir.

Bu ilk bölümü, uzak diyarlara yapılan seferler ve kurmaca anlatıların birlikte yükseldiği 18. yüzyılın duygu ve düşünce atmosferini vurgulayan parodik bir seyahatname ile noktalayalım; Xavier de Maistre, *Odanda Yolculuk*’u 1794’te, kırk iki günlük oda hapsi cezasını çekerken yazmıştı. Fiziksel anlamda hareket etmese bile insanın düş gücü ve kütüphanesi eşliğinde yolculuk edebileceğine dair bu eşsiz metin, yolun bir sembol ya da metafor olduğunun güzel bir ifadesi: “Ne zahmete ne paraya mâl olan bir zevk karşılığında benimle birlikte yola koyulmakta en uyuşuk insan bile tereddüt eder mi? Cesaret, o halde, çıkalım yola! Aşk kırgınları, dostlarının ihmeline uğrayanlar, insanların basitliğinden ve ihanetlerinden uzaklaşıp evine kapanan herkes peşimden gelsin! Dünyanın bütün bahtsızları, hastaları, canı sıkılanlar, takip edin beni! Bütün tembeller kitle halinde ayağa kalsın!

Ve sizler, herhangi bir sadakatsizlikle karşılaşp da kafanızda gizliden gizliye iskartaya çıkma ya da emeklilik projelerini evirip çevirenler; bir yatak odasına kapanıp ömür boyu dünyadan vazgeçenler; gittikleri bir davette bir köşede duran nazik insanlar, siz de gelin! Sözüme kulak verin ve bırakın bu karanlık fikirleri; bir anlık zevki yitirirken bir an bile bilgelik kazanmıyorsunuz. Yolculuğumda bana eşlik etmeye tenezzül gösterin. Roma’yı, Paris’i görmüş yolculara yol boyu gülerek sabahın erken saatlerinde yürüyeceğiz; hiçbir engel bizi durduramaz. Kendimizi hayal gücümüze neşeyle teslim ederek o bizi nereye götürmek isterse, her yerde onu takip edeceğiz.”

HAYAL GÜCÜ İLE ÇALIŞAN TAŞITLAR

Xavier de Maistre’in sözünü ettiği hayal gücü, 19. ve 20. yüzyıl romanlarındaki araçların –gemilerin, trenlerin, uzay gemilerinin– yakıtı oldu. Edgar Allan Poe’nun, 1837 ile 1839 yılları arasında tamamladığı yegane romanı *Arthur Gordon Pym’in Olağanüstü Serüveni* ile başlayalım. Gordon Pym’in kabus dolu yolculuğu, Poe’nun kabuslarıdır aslında. Yolculuğu tamamına erdirmez Poe, sanki o işi başka yazarlara miras bırakmıştır. Gerçekten de Pym’in kabusunu açıklamaya çalışan ünlü isimler çıkacaktır ortaya; mesela Poe ile Baudelaire’in çevirileri sayesinde tanışan Jules Verne’in *Buzlar Sfenksi* bu bitmemiş hikayeyi sona erdirmeye denemelerinden ilkidir.

Geçit vermez dağlardan balta girmemiş ormanlara, okyanus diplerinden uzayın derinliklerine kadar geniş bir coğrafyada geçen romanlarıyla çok uzun yıllar boyunca serüven denildiğinde ilk akla gelen isimdi Jules Verne. *Dünyanın Merkezine Seyahat* (1864), *Ay’a Yolculuk* (1865), *Denizler Altında 20 bin Fersah* (1870), *Seksen Günde Devri Alem* (1873), *Bulutların Kaptanı* (1886) gibi romanlarıyla macera, seyahat ve bilimkurguyu birleştirerek dünya edebiyatında ayrıcalıklı bir yer edinen Verne, edebi anlamda büyük bir eser vermemişti belki ama hiç kuşkusuz yaşadığı çağın ruhunu en iyi yansıtan yazarlardan birisiydi. Sinema ve televizyonun henüz icat edilmediği zamanlarda yarattığı heyecan ve şaşkınlık bir yana, onun romanlarından uyarlanan filmler bugün bile izleyicilerin ilgisini çekmeyi sürdürüyor. Hakkaniyetli olalım ve Jules Verne’in hemen yanına H. G. Wells’i ekleyelim. Onların dünyanın merkezine, Ay’a, denizler altına, farklı zamanlara ya da balonla dünyanın dört bir yanına keşfe çıkan insanların hikayelerini anlattığı romanları, insan zihninin Homeros destanlarından günümüz bilimkurgu ve fantastik edebiyatına uzanan kesintisiz sürecinin karakteristik örnekleri.

19. yüzyılın büyük yolculuk romanları listesinde Melville’in, Conrad’ın, hatta –19. yüzyıl mirasçısı olarak– Jack London’ın eserleri de dahil edilmeli. Ancak yanlarına şu notu düşmek gerekir; sözünü ettiğimiz bu üç yazarın hayatı seyahatlerle geçmiş, her üçü de bu hayatın zorluklarını ve acılarını yakından

deneyimlemiştir. Bu nedenle -çok güçlü ve heyecan verici olmalarına rağmen- yol anlatılarının asıl öne çıkardıkları, maceradan ziyade sözünü ettiğim acı ve zorluklar, insanı yollara düşüren zorunluluklar, insan-doğa-toplum çatışması olmuştur.

20. yüzyılın bilimsel gelişmelerine, düşünce ve duygu dünyasına belki de en iyi karşılık gelen roman türü bilimkurgu metinleridir. Verne'in ve Wells'in başlatıp popülerlik kazandırdığı bu tür 20. yüzyılda Arthur Clarke, Stanislaw Lem, Isaac Asimov, Philip K. Dick gibi yazarların eliyle hem yükselecek hem de edebi değer ve felsefi derinlik kazanacaktır. Ne var ki, türün iyi örneklerinin hemen hepsinde yolculuk sembolik/metaforik niteliğini korur. Varılan nokta değil gidilen yoldur, yolculuktur, yolcudur anlatılan.

Bilimkurgunun tam karşısında gibi görünen fantastik kurgularda da görüyoruz aynı eğilimi.

Çok sayıda roman örneğinden yola çıkarak değerlendirilmesi gereken bu yeni türün ilk ayırt edici özelliği, zaman ve mekandan kopuştur. Bambaşka bir evrenin başlangıç koordinatları bilinmeyen bir zamanına gönderilir okuyucu. Yazar, verili dünyadan olabildiğince uzaklaşır; gerçek dünyaya fantastik öğeler katmak yerine, tamamen hayal gücüne dayanan bir dünyada geçen bu öykülerde mitolojisi, coğrafyası, tarihi, ırkları ile, yani her detayıyla yazara ait bir dünya tasarlanmıştır. Kahramanlar bu dünyayı bir yolculukla tanır; yolculuk onları ve dünyaları kurtaracak ve özgürleştirecektir.

Bu hayali dünyaların ve yolculukların bizi neden etkilediği sorusunu yanıtlamalıyız: Jung'un çıkardığı sonuca göre, insanların geleneksel anlatılara, mitolojiye, efsane ve destanlara yanıt vermesinin nedeni, bu anlatıların gerçekte tek bir anlatı olmaları ve tüm insanlık tarafından paylaşılan, ortak ruhsal deneyimlerden söz etmeleridir. Kahramanların çıktığı tehlikeli yolculuklar, her insanın kat etmek zorunda olduğu zorlu yaşam yoluna benzetilebilir. Genellikle olağanüstü yaratıklarla yüzleşerek de olsa, bu kahramanların karşılaştıkları engeller, fiziksel sınavlardan çok ruhsal sınamalara karşılık gelmektedir.

ROMANTİK KAÇIŞ

Peki ya insanlar yaşadıkları dünyanın, toplumun, içinde bulundukları koşulların onları engellendiğini, hatta boğduğunu düşündüklerinde neler yazmışlar? Yanıtın ipuçlarını Romantik akımın yazarları veriyor. Düş kırıklığı, doğaya dönüş, rasyonel aklın egemenliğine isyan, coşkulu duygular, seyahat etmek, uzaklara gitmek, bilinmeyene özlem duymak romantizmin önemli motifleridir. Romantik akımın en önemli isimlerinden Novalis'in 1802 yılında yayımlanan *Heinrich von Ofterdingen*'i içerdiği semboller, temalar, şiirler ve dilsel yetkinliğiyle romantizmin manifestosu olarak adlandırabileceğimiz bir eser. Romanda yaşadığı şehrin yakın çevresinden başka bir yer tanımayan, dünyayı sadece anlatılan hikayelerden bilen, henüz yeterince kitap okumayan Heinrich'in yolculuğu anlatılır. Haritaya baktığımızda 400 kilometrelik bir mesafeyi kapsayan bu yolculukla yetişkinliğe ilk adımını atar genç adam. Birlikte seyahat ettiği diğer yolcular ve yolculukta karşılaştığı insanlarla yaptığı konuşmalar sayesinde ruhu coşkuyla dolan, aşka, sevgiye ve şiire özlem duyan delikanlı, dedesinin evine ulaştığı ilk gece aradığına kavuşur.

Aydınlanma çağıının fikirleri ve bilimsel ilerlemelerin pırlıtsı karşısında romantik edebiyat dar bir entelektüel ve sanatçı çevresi dışında fazla

tarafatır toplayamadı. Ne var ki yüzyılın

sonlarına doğru yeni yaşam tarzı bazıları

için tahammül edilmez bir hal alacak,

"büyük, gürültülü kentlerin ortaya çıkması

ve standartlaştırılmış, mekanize yaşam

tarzlarının gelişmesi ile, Batılı insan

atalarının kovulduğu Cennet'e ilişkin

eski masalları" yeniden hatırlayacaktı.

Pek çok yazar ve sanatçının uzak

diyarlarda böyle bir cennet aradığını

biliyoruz. Mesela ressam Gauguin.

Octave Mirbeau, Gauguin'in Paris'i terk

edişini şöyle açıklamış: "Medeniyetten

kaçan ve kendisini daha iyi hissetmek için,

tutkularımızın ve tartışmalarımızın gürültü

patırtısı içinde boğulan iç sesleri daha iyi

işitebilmek için, gönüllü olarak unutulmuş

arayan bir adamın durumu bana sıradışı ve

Serpil Yıldız

Her yeri birbirine benzeten küresel kapitalist düzende çok daha hızlı araçlarla çok daha uzaklara gitmek mümkün olsa bile yolların çok kısa kalması kaçınılmaz.

Jack Kerouac'ın romanlarında yolculuk "özgürlüğü, kaygısızlığı, dertlerden azadeliği, hızı ve hareketi hissettiren, karmaşalıktan ve anlamsızlıktan uzaklaştıran" bir anlam taşıyordu. Günümüz insanı için ise yollar uzaklaştırmıyor, tersine küreselleşen kapitalizmin her yere yayılmış devasa gücünü hissettiriyor.

dokunaklı geliyor... Onu Martinique'e götüren aynı sessizlik ve yoğunlaşma, aynı yalnızlık ihtiyacı, şimdi onu daha öteye, doğası düşlerine daha çok uyan, Pasifik Okyanusu'nun onu nazik ellerle okşayacağı, yitirilip bulunmuş bir atanın eski ve güvenli sevgisini bahşedeceği Tahiti'ye götürüyor." 20. yüzyılın yolculuklarına ve yol romanlarına asıl damgasını vuran duygu ve düşünceyi özetleyen bu ifadeler, özellikle Beat Kuşağı'nın arayışına karşılık geliyor. Biliyoruz ki, yolculuk erken dönem Amerikan yeraltı edebiyatının belki de en önemli temasıydı. Yola çıkmak, çekip gidivermek, kentlerden, sizi şekillendiren hayat tarzından ve sistemden -hiç değilse bir süreliğine- kurtulmanın simgesiydi. Bu edebiyatın öncülerinden Jack Kerouac'ın *Yolda* ve *Yalnız Gezgin* romanlarında tam da böyle seyahatler anlatılır.

ÖZGÜRLÜK ARAYIŞI

1951'de 20'li yaşlarının sonuna gelmişti Kerouac. Heyecanlıydı, yaşama sevincini kaybetmemişti. Büyük bir roman yazmak istiyordu. ABD'yi baştan başa kat ederken yaşadıklarını, arkadaşlarını, coşkulu özgürlük duygusunu üç hafta hiç mola vermeden, hiç durmadan yazdı. "Bu süre sonunda ortaya çıkan yapıt, 'iyi bir okul, iyi bir iş, iyi bir ev' gibi hazırlop değerlere boyun eğmedikleri için dışlanan, ötelenen insanlara söz verdiğinden, altı yıl boyunca yayıncı bulamadı, kısaltıldı, değişiklikten geçirildi. Ama gücünden pek bir şey yitirmedi. Caz ritimleriyle savrulan iki köksüz adamın yol temalı öyküsü, dürüst tanıklığıyla Amerikan orta-sınıf bilincine bıçak gibi saplandı ve Amerikan rüyasının solmaya yüz tuttuğu günlerde karşı-kültürün alameti farikası oldu; gençlik isyanının el kitabı haline geldi."

Toplumsal düzene uyumlu olanların rasyonel tercihlerinden farklı, daha derin amaçları, felsefi

arayışları vardır Kerouac'ın kahramanlarının; bu, özgürlük arayışıdır. Hayatı anlamlı kılacak bir şeye, yaşadıkları ama kendilerini yabancı hissettikleri topraklara, insanlara, insanı insan yapacak değerlere bağlanma arayışı; bir inanç arayışı. Bilinçle değil, gençliğin heyecanı ile ateşlenen bir arayış... Arayışın nedenini soranlara Kerouac, *Yalnız Gezgin*'de şöyle cevap verecektir: "Kötü bir niyetim yok. Sadece başka bir dünyaya gitmek istiyorum ben."

Dave Eggers'in *Hızımızı Tadacaksınız* romanı ise 2002'de yayımlandı. Eggers da bir yol hikayesi anlatıyor, ne var ki çok daha geniş bir coğrafyaya ama çok daha dar bir zamana sığdırılmış bir yolculuk... Neden yola çıktığını, nereye gittiğini, ne aradığını, kime kızdığını, bundan sonra nasıl yaşayacağını bilmeyen iki kaybedenin hikayesi özelinde, isyan ve arayıştan yoksun bir kuşağı, bu çağın gençlerini selamlamış Eggers. *Hızımızı Tadacaksınız*, Kerouac'tan ve onun *Yolda* romanından esinlenir. Ancak geçen zamanın farkındadır Eggers. Bir zamanlar insanı insan yapan değerlerin yitirildiğini, düzenin insanları biçimlendirdiğini, kendimize ait olduğunu sandığımız zamanın aslında sisteme ait olduğunu, sınırsızca ve özgürce kullanılamayacağını bilir. İşte bu nedenle, başka bir hayatı arzulamasına rağmen, önüne koyulana boyun eğmek zorundadır. Kerouac'ın kâhramanları günleri saymak durumundadır. Onlar için zamanın değerli oluşu, bu zaman içerisine maksimum eylem sığdırmak -skor yapmak- ve bunu kişisel bir tat almaktan ziyade gösteriye dönüştürmek kapitalizmin ruhuna ne kadar uygun değil midir? Will üretim tarzıyla onun bireyde vücut bulmuş ideolojisini şöyle özetler: "Bu hafta boyunca dakikaları, saatleri değerlendirmek gerekiyordu; onları almak, sarmak, parlatmak ve olabildiğince uzağa fırlatmak. (...) Bu haftanın her saatini, her saat daha önce (en azından bizim gibi insanlar tarafından) hiç yapılmamış bir şeyler yaptığımızı anlatabilelim istiyorduk."

Kerouac'ın romanlarında yolculuk "özgürlüğü, kaygısızlığı, dertlerden azadeliği, hızı ve hareketi hissettiren, karmaşalıktan ve anlamsızlıktan uzaklaştıran" bir anlam taşıyordu. Günümüz insanı için yollar, gidilen yerler, karşılaşılan insanlar uzaklaştırmıyor, tersine küreselleşen kapitalizmin her yere yayılmış devasa gücünü hissettiriyor. Her yeri birbirine benzeten böyle bir sistemde çok daha hızlı araçlarla çok daha uzaklara gitmek mümkün olsa bile yolların çok kısa kalması kaçınılmaz. Kısılan yollarla birlikte özgürlük hayalleri de küçülüyor, basitleşiyor, bir şeylerden bıkip usanmanın kışkırttığı yolculuklar aslında gerçeklikten kaçmaktan öte bir anlam taşıyor. Tam bu noktada yol metaforunun sonuna gelindiğinin, gidecek başka bir şehir olmadığının farkına varıyoruz. ■■

Yer darlığı nedeniyle zorunlu yolculuklardan -siyasi sürgünlerden, işsizlerden, savaş mağdurlarından- ayrıntılı örnekler veremedim. Elbette Türk seyyahlardan da ayrıca bahsetmek gerekirdi. Bir başka yazıda yer vermek dileğiyle...

ÖZGÜR ACAR İLE SÖYLEŞİ:

“TIR ŞOFÖRLÜĞÜ HAYATI ÇEKİLİR KILDI”

“*Irak’ta savaş çıktıktan sonra oraya kimse gitmek istemiyordu. Ben gönüllü olmuştum. Üniversitedeyken NATO’ya karşı eylem yapardık. Şoförlüğe başladıktan sonra NATO üssünden yük aldım, ABD’nin yükünü Irak’a götürdüm. Sonraları Afganistan’a da gittim. Kendimi savaş muhabiri olarak görmeye başlamıştım. Elimde makine her şeyi fotoğraflıyordum.***”**

Madem ki bu ay yol romanlarından konu açıldı, “Bana da yolu, yolların sahiplerine sormak düşer,” diye düşündüm. Eşe dosta danıştım ve sonunda Özgür Acar’a ulaştım. Aslında aklımda “yolların yalnız ve efkarlı kahramanı” teması etrafında gelişecek bir söyleşi vardı; fakat, bambaşka bir öyküyle karşılaştım... Özgür Acar, Interrail ile Avrupa’yı dolaşmak yerine,

Ömer Faruk Yaman

tır dorsesinde gerçek dünyayı gezmeyi tercih etmiş biriydi çünkü. Şimdi artık bir tır filosu yönetse de, insana her an direksiyonun başına dönebilirmiş gibi geliyor.

Nasıl başladı tır şoförlüğü macerası?

Süleyman Demirel Üniversitesi Yapı Öğretmenliği Bölümü’nde üçüncü sınıf öğrencisiydim. Aslen ise Kayseriliyim. O yıllarda kız kardeşim de üniversiteye kaydolunca emekli öğretmen babamın bize para göndermesi zorlaştı. Boş günlerimde çalışmam gerekiyordu artık. Önce inşaatlarda çalıştım; mermer, fayans döşedim, amelelik yaptım. Hafta sonları ise

tırlara otostop çekip Antalya'ya giderdik. Onların hikayelerini dinledikten sonra başladım bu işe. Hem geziyorlardı hem de para kazanıyorlardı. Ne kadar kazandıklarını sordum. 750-800 euro gibi paralar telaffuz ettiler. Bir öğrenci için büyük paraydı bu. Dedim, ben bu işi yaparım. Kursu yazılıp D sınıfı ehliyet aldım. Bilgisayarlarda tır simülasyon oyunları oynadım gece gündüz. Kimse tır şoförlüğü yapabileceğime inanmıyordu. Kayseri'deki bir firmaya gidip tır şoförü olmak istediğimi söyledim, yüz ifadeleri değişti. 23-24 yaşındaydım. Üniversite öğrencisi olduğumu söyleyince, bu işi yapamayacağımı söylediler. Onlara göre, bu iş üniversitede okuyan birinin yapabileceği bir iş değildi. Bir gün şoförleri bırakıp gitmiş, aracı da göndermeleri gerekiyormuş, beni aradılar. Bana aracın nasıl sürüleceğini tarif ettiler ve Tahran'a gitmemi söylediler. Pasaport çıkartıp yola koyuldum. Yolda firmanın bir iki aracı bana yetiştirdi. Onlar bana yardımcı oldular. Doğubayazıt'a kadar işler kolaydı, sonrası zor... İlk kez yabancı bir ülkeye gidiyordum. Ama karşılaştığım her insandan bir şeyler öğrenmeye çalıştım. Zaten İran'da herkes Türkçe biliyordu. O sene iki üç kere gittim İran'a. Fotoğraflar çektim. Arkadaşlara gösterdim, inanmadılar. Babam bana hep destek verdi. "30 yıl memurluk yaptım, hiç yurt dışına çıkmadım, sen git hayatını yaşa," derdi.

Endişelendiniz mi yola koyulduğunuzda?

Kendime güveniyor, bütün taşıtları kullanabileceğimi düşünüyordum. Biz hem kentte hem kırdan büyüdük. Babam çalışmamızı isterdi hep. Ailece yazları tarımla uğraşır, okul başladığı zaman şehre gelirdik. Ağır şartlarda çalışmaya alışkın olduğumdan bana kolay geldi. Turist mantığıyla bakıyordum zaten. Yoksa kaç kişinin aklına İran'a gitmek gelir ki!

Irak'ta savaş çıktıktan sonra oraya kimse gitmek istemiyordu mesela. Ben gönüllü olmuştum. Üniversitedeyken NATO'ya karşı eylem yapardık. Şoförlüğe başladıktan sonra NATO üssünden yük aldım. Üsse girmeden önce, beni içeriye sokmazlar, istihbaratları vardır sanmıştım. Okulda çok faaldim çünkü. Ama hiç sorun çıkmadı, ABD'nin yükünü Irak'a götürdüm. Sonraları Afganistan'a da gittim. Kendimi savaş muhabiri olarak görmeye başlamıştım. Elimde fotoğraf makinesi her şeyin fotoğrafını çekiyordum.

Korkmadınız mı Irak'a giderken?

Üç gün Cizre'de, sınır kapısında beklemiştim. O üç günün hiç geçmemesini istemişim. Kayseri'den çıkarken hevesliydim ama iş ciddiye binince tereddüt de başlamıştı. Sınır kapısında "peşmerge" kelimesi her yerdeydi ama ne olduğunu bilmiyorum. Peşmerge bölgesinin daha rahat olduğunu söylüyorlardı. Üç günün sonunda, gece 3'te sıra bana geldi. Sabah geçebileceğimi söylediler. Ramazan ayıydı, yemek yapıp yedik birlikte. Sabah olunca geçtim. Yolda mayına denk gelip yarısı uçan tırlar görüyorduk. Birkaç kişi, "Gitme," dedi ama yükünü taşıdığım Amerikan firması yakıt ve para veriyordu, konvoy halinde

"Evlenmeye iki hafta kala şoförlüğü bıraktım. Maddi olarak kazançlı bir işti, bekar insan için de çok uygun. Ama ailesi olan bir insan için sıkıntılı."

gidiliyordu. Yükü Bağdat'a bırakıp dönerim diye düşünmüştüm. Tecrübeli şoförler ise konvoyla saldırı olunca Hummer'ların falan ortadan kaybolduğunu, tırların ise çatışmanın ortasında kaldığını söylüyordu. Ben de vazgeçtim, devam etmedim. Dönüşüm 14 gün sürmüştü. Kuyrukta beklerken hijyene dikkat etmeseydim herkes gibi ben de hasta olurdu. Bir gün kuyruktaki herkese yemek yaptım, 20-25 kişilik. Pirinç pilavı ile türlü. Iraklı askerler de geldiler yemeğin güzel olduğunu fark edince. O yemekten sonra herkesle dost olduk. Yabancı biri sıramı almaya kalkışırsa diğerleri hemen engel oluyorlardı.

Neden bıraktınız?

Evlenmeye iki hafta kala bıraktım. Maddi olarak kazançlı bir işti. Bekar bir insan için de çok uygun. Ama ailesi olan bir insan için sıkıntılı. İstifamı verdim, kendime bir iş de ayarlamıştım. Ama firma istemedi çıkmamı. Ben de kaldım. Şimdi şirketin Avrupa filosunu yönetiyorum; eskiden ciddi boyutta zarar ederken şimdi kârlı bir filo olmayı başardık. Çünkü yolları ve çıkabilecek problemleri biliyorum. Sürücülerden kesmeden masrafı kısmanın yollarını buldum, sefer başına 200-300 euro tasarruf edebiliyoruz artık.

Nasıl değiştirdi hayatınızı tır şoförlüğü?

Başkalarına büyük gelen sorunlar, senin gözünde küçülüyor. Hayata bakışın böylece değişiyor. Bu sayede gündelik sorunları büyütmeden ele alabiliyorum. Bu da hayatı daha çekilir kılıyor. ■

Hikayemiz yolda yazılır

Denilir ki edebiyatın kendisidir yola çıkmak, yolda olmak. Edebiyat yolculuktur, kimi zaman durduğunuz yerden dünyaya, kimi zaman da dünyanın durduğu yerden içimize doğru ilerleriz. Yol, mitolojiden masallara, destanlardan modern ve hatta postmodern anlatılara yazının temel izleği olmaktan hiç vazgeçmemiş. Kahramanlar karakterlere, masalsı yollar eleştirel yüzleşmelere dönüşmüş ama kalemler yolculuk hikayeleri yazmaya hep devam etmiş. En çok da kaçıp gitme isteği çeşitli toplumsal, siyasi sebeplerle arttığı zamanlarda. Çünkü gitmek, çünkü yolun, yolculuğun ve değişim isteğinin çağırısı insanın içinde hâlâ yaşıyor. Gitmek, hangi dilde olursa olsun yeni bir hayatı, hatta yeniden doğmayı işaret ediyor. İnsan öldüğü yerden, kaldığı yerden devam etmeyi arzuluyor.

Kararsız Okur'un eli bu ay rahat. Nereye gitsem diye düşünmüyor, bir yolculuktan başka bir yolculuğa geçiyor keyifle. Yolda kalanlara, kendini kaybedenlere, uzakları arayanlara, aşkı bulanlara, ekmeğinin derdine düşenlere, hayatın anlamını bulanlara, yüzünü doğaya dönenlere, rüyalarda gezenlere ortak oluyor. Buyrunuz Afrika'nın derinliklerinden başka galaksilere, var olmayan ülkelere, memlekete geri dönüşlere uzanan türlü çeşit yolculuk hikayesine...

BİR PALTO İÇİN ARYA, BİR KAFE İÇİN AĞIT

“M Treni, Patti Smith’in kişisel tarihini yol belleyip geçmiş ile bugün arasında ring seferleri yapıyor.”

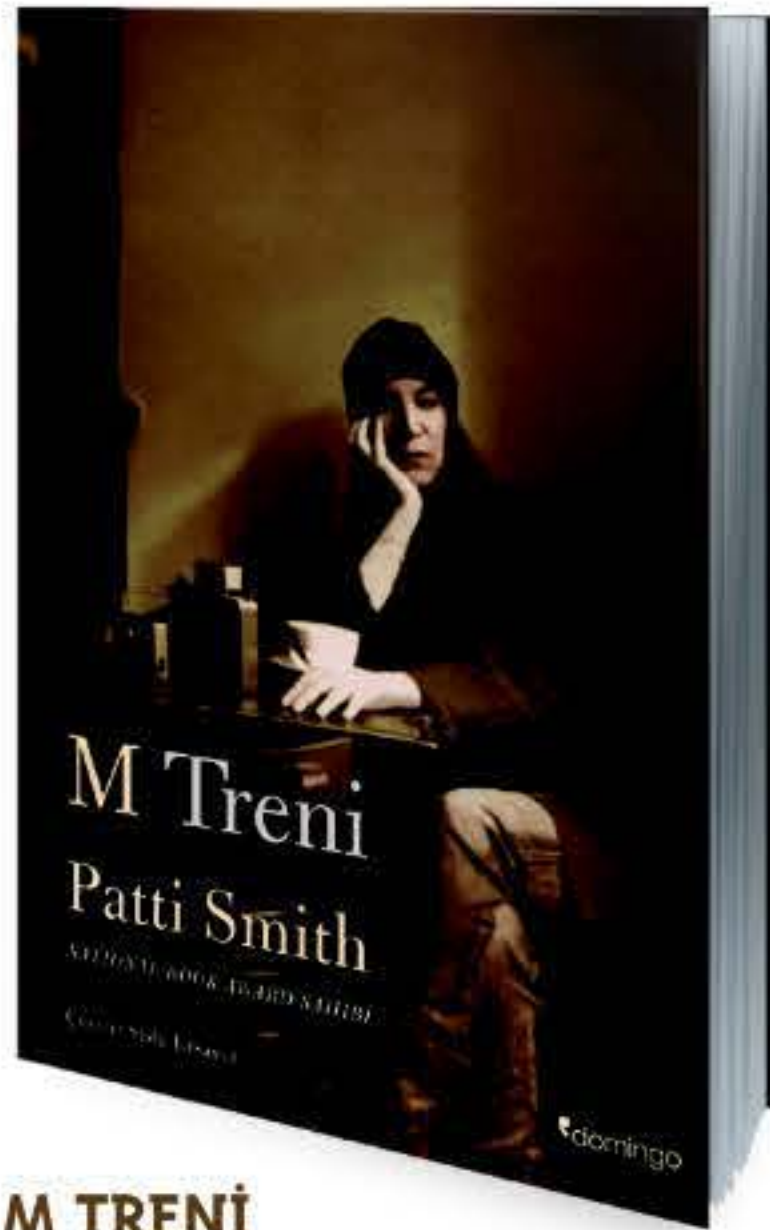
“Hiçlik hakkında yazmak o kadar da kolay değildir.” Patti Smith, kitabın daha bu ilk cümlesinde, tüm alçakgönüllüğüyle yazdıklarının aslında hiçliğe tekabül edebileceğini ve bu yüzden ilgi çekmeyebileceğini ilan ediyordu belki de. Belki de gerçekten hiçlik üzerine bir kitaptı bu ama hiçlik saydığı şey, sizin dünyanızı renklendirecekti. Hepsi ya da hiçbiri; *M Treni*, üzerine bir süre hiçbir kitap okumak istemeyeceğiniz kadar yoğun.

Hayalperestler, bir serüvenin başlangıcı, mihenk taşıydı; *Çoluk Çocuk* ise 60’ların sonu ile 70’lerin başını ele alıyordu. Üstelik yalnızca Smith’in değil, başlı başına bir çağın protohistorik tarihiydi bu. *M Treni* ise her ne kadar *Çoluk Çocuk*’un kaldığı yerden devam ediyorsa da aslında kendisinden önceki iki kitabın bir bütünü... *Çoluk Çocuk*’ta, “Şarkıcı değil şair olmak istiyorum,” demişti Smith. *M Treni* bir şiir işte... Belki ince bir ağıt. Kahve potunda demlenmiş düşüncelerin kokusu zihninizde yayılırken, hatıralarından bir yorgan örtüyor üzerinize. O bir yazar değil; bir iğne oyacısı.

O, “Şahsen pek de sembolizm meraklısı biri değilim. Sembolizmi hiç anlamıyorum. Neden hiçbir şey her ne ise sadece o olamıyor? (...) Tek derdim kaybolmak, başka bir yerle bütünleşmek, sırf canım istediği için bir çan kulesinin tepesine çelenk geçirmekti,” yazarken,

ben yazdıklarının arasında kendime yontacak semboller arıyorum. Oysa hepsi uluorta duruyor.

M Treni Patti Smith’in kişisel tarihini yol belleyip geçmiş ile bugün arasında ring seferleri yapıyor. Eşi Fred’le birlikte zamansız çıkılan yolculuklara uzandıktan sonra, her gün düzenli olarak gittiği Café ’Ino’daki masasına dönüyor. Bobby Fischer ile tanışıyor. Onunla birlikte gece boyunca şarkılar söyleyip oradan satranç

M TRENİ
Patti Smith

Domingo Yayınevi
Çeviren: Seda Ersavcı

Patti Smith,
bir yazar
değil; bir
iğne oyacısı.
Siz yatağa
uzanmışken,
hatıralarından
bir yorgan
örtüyor
üzerinize...

tahtasının fotoğrafını çekerek dönüyor. Jean Genet için Fransız Guyanası’na gidiyor, taşlar toplayıp dönüyor. Tam bir anı koleksiyoncusu Smith. New York’tan dünyanın dört bir yanına dağılıp tekrar Café ’Ino’da birleşiyor parçalar; sanki Dr Who’nun Tardis’i ona miras kalmış gibi...

Ve tüm bunlar olurken, kendisini daha fazla açıyor okura. Dedektif dizilerine tutkun olduğunu öğreniyoruz mesela. Sevdiği dizilerden birinin oyuncusuyla karşılaştığında heyecanlanıyor. Hiçbir zaman açmayacağını düşündüğü kafenin planlarını çiziyor kumlara. Bir gün nefes alan bir ev haline geleceği hayaliyle, viran bir kulübe satın alıyor. Alışkanlıklarına tutkun; siyah paltosu gibi... Bir gün bir yerde, nasıl olduğunu bilmediği şekilde kaybedeceği varsa da, onun için ağıt yakması gerekecekse de tutkun. Ve karamsarlığa düştüğünde kendi iyimserliğinin ucundan tutup yaşadıklarını bir aydınlanma anına çevirebiliyor; işte esas bu şiirsel!

Yazarların kendilerini anlattıkları kitaplarda insanın ağzını en çok sulandıran şeylerden biri okuma listeleri. Yalnızca kendinizinkilerle karşılaştırmak için değil, onunla belki aynı satırların altını çizdiğinizin hayaline düşmek için. Murakami hayranı olan birçok Patti Smith sevdalısı onun da *Zemberekkuşu’nun Güncesi*’ni saplantı haline getirdiğini okuyunca zevkten dört köşe olacaktır eminim. ■

BİR YANIMIZ BAHAR BAHÇE

“Bir yanımız yaprak dökerken bir yanımızın bahar bahçe kalışının hikayeleri...”

Dünyayı kucaklayacak kadar sevgisi olup bu sevgiyi nereye koyacağını bilemeyenlere selam olsun! Gülümsemesi yüzünde hep buruk kalacaklara, fotoğraflara nasıl poz vereceğini bilemeyenlere, uzun hesaplaşmalardan sonra çocukluğuyla barışanlara, gidenlerin arkasından kalmak zorunda olanlara da! Melisa Kesmez, yeni öykü kitabı *Bazen Bahar*'da bir yanımız yaprak dökerken bir yanımızın bahar bahçe kalışının hikayelerini yazmış. Samimi, içten, duygu simsarlığı yapmayıp gerçekten o halle hallendikten sonra yazılmış bu hikayeler, herkes koşarken durup etrafına bakmayı tercih edenlerin, hep soluklanmaya ihtiyaç duyanların, belki de dünyaya bir özge temaşa ile bakanların kendilerinden bir şeyler bulabileceği nitelikte.

İlk öykü kitabı *Atları Bağlayın Geceyi Burada Geçireceğiz*, bir ilk kitap olmasına rağmen beklentilerin üzerinde bir olgunluk taşısa da, her ilk kitap gibi biraz haddinden fazla kendine yönelikti. Anlatıcının sesi hiç değişmiyordu. *Bazen Bahar*'da ise bizi hem daha uzun hem de daha olgun öyküler karşılıyor. Kitaptaki dokuz öyküden yedisi kendisini ara ara dönüp yeniden okutacak kadar güçlü. Diğer iki kısa öykü ise içine kapalı, giden bir sevgilinin ardından yakılan ağıtlara benzer bir tonla yazılmış, türlerin tanımlarının karıştığı

şu çağın yüzü suyu hürmetine öykü denen ancak birer denemeye daha çok benzeyen metinler. Dosyadan bunları çıkardığımızda ise birbirinin tekrarı olmayan, her biri çok güçlü duygularla ve maharetli ama alçakgönüllü bir kalemle yazılmış öyküler.

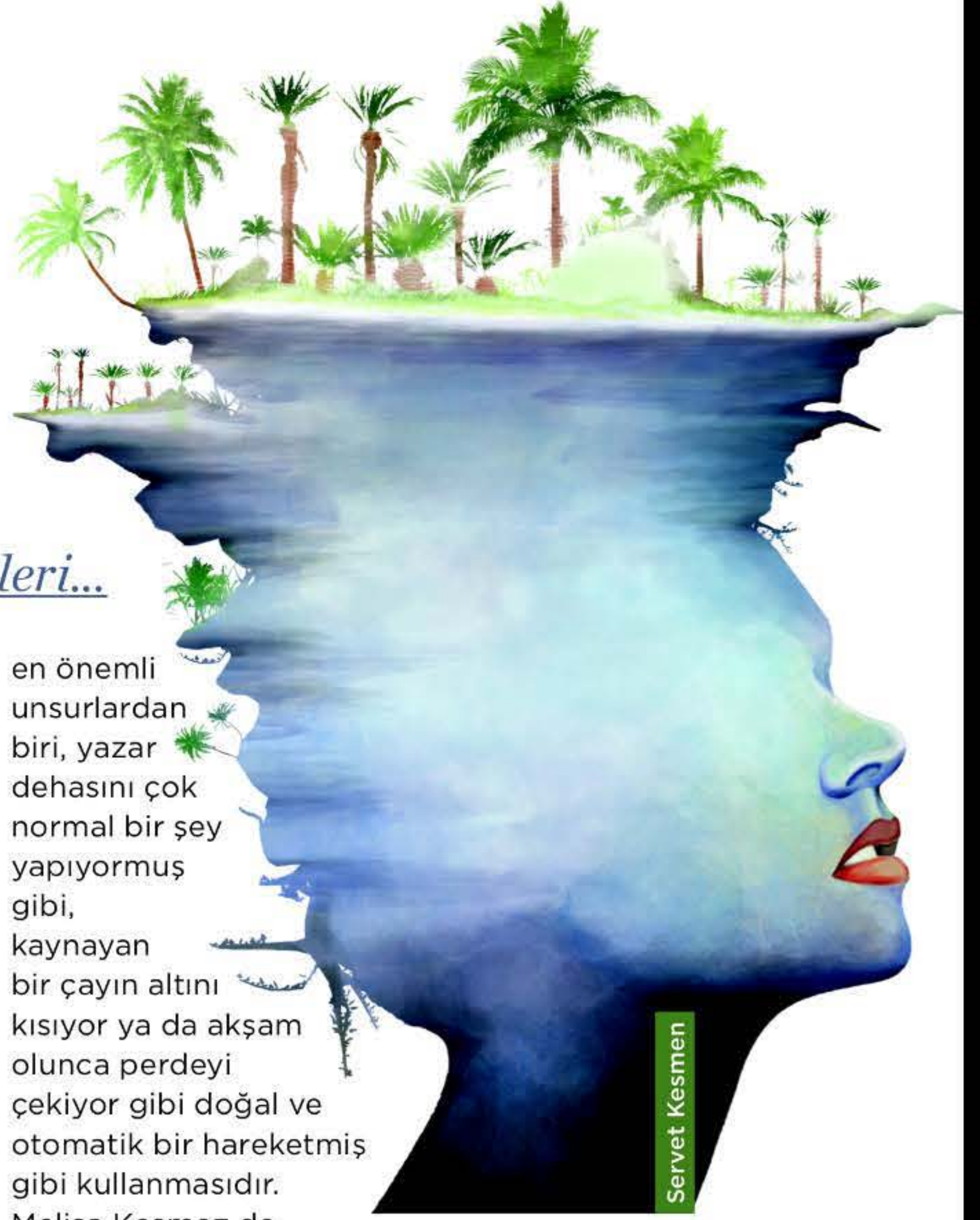
Kitabın açılış öyküsü olan “Domates Tohumları” kitaptaki en sağlam metin olmasına rağmen üzerinde çok çalışıldığını belli etmekle malul. Barış Bıçakçı'da dikkati çeken

en önemli unsurlardan biri, yazar dehasını çok normal bir şey yapıyormuş gibi, kaynayan bir çayın altını kısıyor ya da akşam olunca perdeyi çekiyor gibi doğal ve otomatik bir hareketmiş gibi kullanmasıdır. Melisa Kesmez de, diğer öykülerinde bu doğallık hissine olabildiğince yaklaşmış. Yalnız, bahsettiğimiz “Domates Tohumları” üzerinde çokça çalışılmış, orijinal tespitler bulmaya uğraşmış hissi veriyor. Bu yönünü hesaba katmazsak, kitaptaki diğer öyküler kadar güçlü.

Bazen Bahar'daki öykülere hâkim olan bir karanlık varsa da, bazen uzun yağmurların dinip güneşin yüzünü gösterdiği oluyor. Türk edebiyatında karanlık dönem bittikten sonra zıpır, ele avuca gelmez bir neşe, belki de bir mania halinin öyküleri yazılıyordu hanidir. Yine de, karanlık, ümitsiz bir edebiyat dilinin de halen kendi yatağında aktığı söylenebilir. Ama Melisa Kesmez'de ne bu mania ne de tamamen kötücüllüğe hapsolmuş bir anlatım hâkim; dengeli ve uzun kışları atlatmış genç bir filizin ayakta duruşu gibi görmüş geçirmiş bir duruş. Bunun en belirgin olduğu öyküler “Yılbaşı Ağacı” ve “Bir Yeşil, Bir Beyaz.”

Uzun yıllar birlikte yaşamış iki arkadaşın birinin nihayet kararını verip bir bahçeye yerleştiği Canım Deniz ile Kuzum Ayşe'nin öyküsü ise çatlayacak kadar güzel. Karşılıklı mektuplar formunda yazılan bu öyküde gitmek, kalmak, özlemek, arkadaşlık gibi edebiyatın bu çokça işlenmiş temaları, yazarın özgün sesiyle yeniden hem de sahicilikle işleniyor. Canım Deniz'in Kuzum Ayşe'yi bir karşılayışı var ki, görmelisiniz!

Bazen Bahar tam da bir kış kitabı, hem şurda bahara ne kaldı? ■

Servet Kesmen

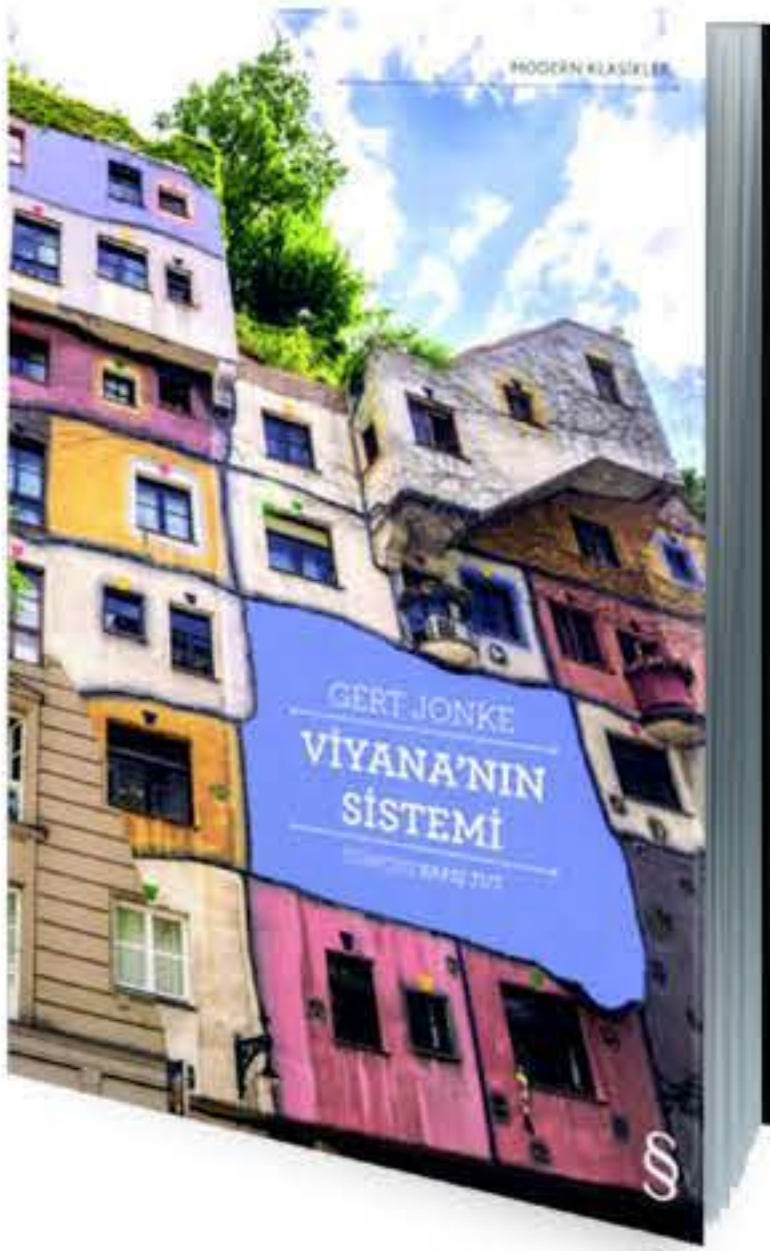
BAZEN BAHAR
Melisa Kesmez
Sel Yayıncılık

İÇLER ACISI BİR YANILGI

“Geride kalan her şeyin çok saçma gözüktüğü bir uzaklığa varmak hepimiz için mümkün. Viyana’nın Sistemi bize bu konuda ilham verebilir.

Temas ettiğimiz herkesin ve her şeyin birbirleriyle rastlantısal ilişkiler kurup bu kaotik rastlantısallık içinde aslında tek bir şey değil de, birçok şey ve hiçbir şey olduğu bir dünyada yaşamamıza rağmen, bu çokbilinmeyenli denkleme kabullenmek yerine, onu açıklamaya meyilliyiz. Bu yüzden bir şeylerin eksik kaldığını sezdiğimiz halde, sırf her yönüyle idrak ettiğimizi sandığımız bir dünyada kendimizi güvende hissedebilmek için, herkesi ve her şeyi tek bir şeye indirgiyoruz. Uzaktan çok komik gözüktüyor olmalıyız, ki geride kalan her şeyin çok saçma gözüktüğü o uzaklığa varmak aslında hepimiz için mümkün zaten. Gert Jonke’nin *Viyana’nın Sistemi* kitabı bize bu konuda ilham verebilir: “Biliyor musunuz, başbakanın güvendiği kişi olmam, özellikle de bu kişinin ben olması bazen bana çok tuhaf geliyor, bazen hiç de başbakanın güvendiği kişi olmadığımı, bunun içler acısı bir yanılgı olduğuna, gerçekte bambaşka birinin başbakanın güvendiği kişi olduğuna inanıyorum. Başbakana da bazen böyle gelir. Başbakan bir defasında bana, başbakan oluşunun, özellikle de kendisinin başbakan oluşunun ona bazen çok tuhaf geldiğini söyledi. Bazen de kesinlikle başbakan olmadığına, onun başbakan oluşunun içler acısı bir yanılgı olduğuna ve gerçekte büyük olasılıkla bambaşka bir kişinin başbakan olduğuna inandığını belirtiyor. Ama sonra, başbakan birdenbire kendisini topluyor ve bana, güvendiği kişiye, elbette ki kendisinin başbakan olduğunu, başbakanın başbakan olmamak gibi bir fikre nasıl kapılmış olabileceğini söylüyor.”

VIYANA’NIN SİSTEMİ

Gert Jonke

Everest Yayınları
Çeviren: Barış Tut

Hiçbir yere gitmeyen çılgın bir tramvayla ilerleyen kitap, bunu aynı kelimeleri sık sık tekrarlayarak yapıyor.

Hikayedeki boşlukları (Evet, *Viyana’nın Sistemi* insanın aklına Hakan Bıçakçı’nın benzer bir hissiyatı pekiştiren öykü derlemesini getiriyor) göstererek hiçbir yere gitmeyen çılgın bir tramvayla ilerleyen kitap, yukarıda da görebileceğiniz gibi, bunu aynı kelimeleri sık sık tekrarlayarak yapıyor. Arka kapakta yazarın klasik müzik eğitimi almış bir piyanist olduğu hatırlatılarak işaret edilen ve “büyüleyici bir müzikal ritim” denilerek altı çizilen bu durum, kelimeleri anlamlarından soymak için seçilmiş bir yol da olabilir pekala. Ne demek istediğimi, çocukken bir kelimeyi en sonunda, “Bu şeye böyle denilmesi ne kadar da saçma!” diyecek kadar tekrarlayanlar anlayacaktır.

Bizi Fransa Büyükelçiliği’nin yanlış yere yapıldığına inanan bir adamla, Avusturya politikasını yönettiğini sanan bir balık tüccarıyla ve daha niceleriyle tanıştıran, hayatlarımızın saçmalığını vurgulayan bir kitabın raflardaki yerini “saçma” sıfatını sırtlanarak alması kaçınılmaz elbette. Gert Jonke de bu ihtimalin farkında olmalı ki, başbakanın güvendiği kişinin kahramanımıza verdiği kitabın adını “Viyana’nın Sistemi” koyuyor, ardından da kitabı çöpe atıyor. Böylece kendi kendisinin sağlamasını yapıyor belki de: “Başbakanın güvendiği kişinin bana sunduğu kitabı ilk çöp kutusunun içine koydum. Çok sıcak bir gün oldu ve bir kitabı koltukaltımda taşımayı çok zahmetli, rahatsız edici, ayrıca gereksiz hissettim. Kitabın adı: *Viyana’nın Sistemi*.” ■

TAVANA SOPAYLA VURMANIN ARKETİPİ

“Aptman, Marcel Proust’u bile çileden çıkartan bir işkence kutusu.

Üstadın kitabını okurken atacağınız kahkahalar komşularınızda kalıcı hasar bırakabilir.

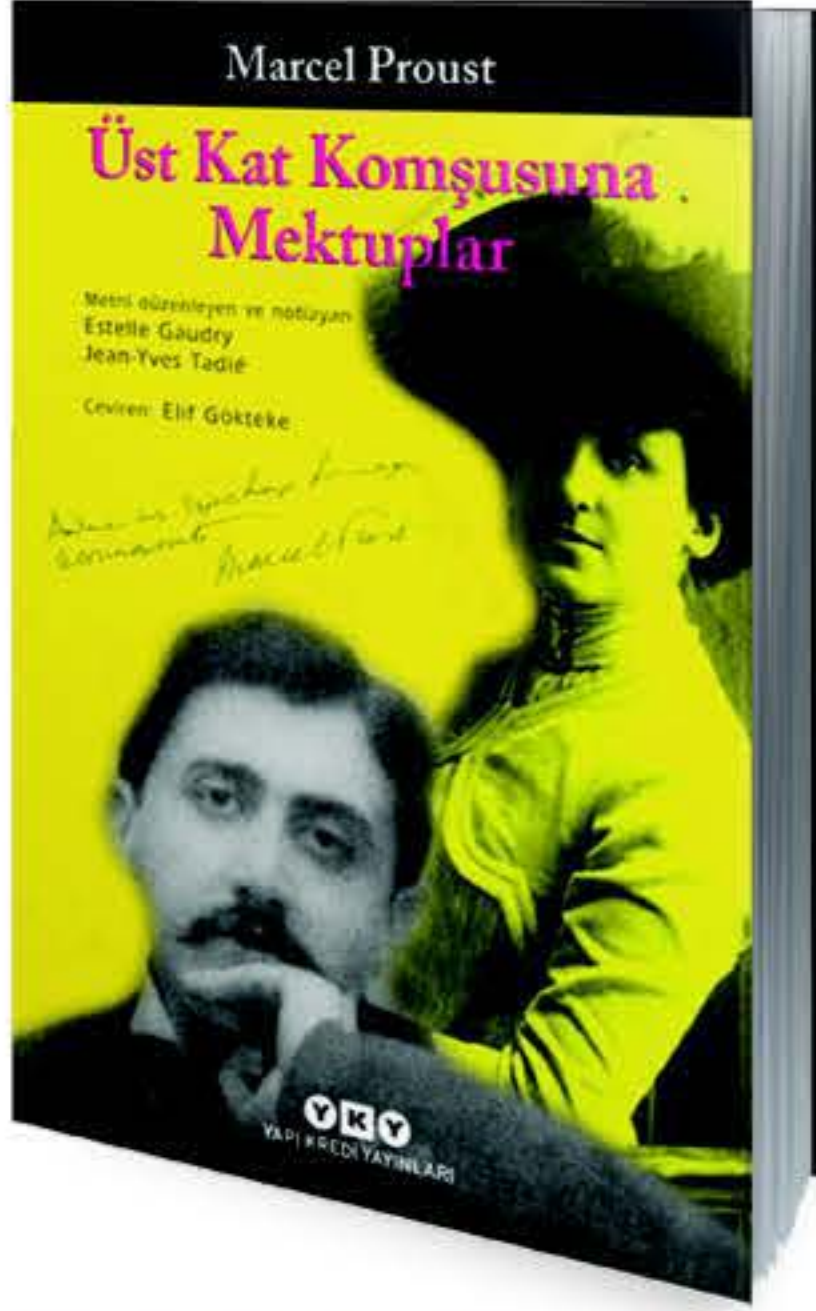
Aptman denen şekilsiz kayaların içinde yaşamaya başladığımızdan beri dikey bir gürültünün merkezine yerleştik. Altı yönden kuşatılan uygar mağarada sessizliğe muhtaç ve sestten ihraç edilerek hayatını sürdürebilmek modern insanın hak ettiği bir ceza – bununla uzlaşması da olanaksız görünüyor. Ses ile gürültü arasındaki farkı tüm ayrıntılarına kadar listelemek ömrü uzatmayacak. Çünkü komşu denen şey sizi her zaman tehdit ve ispiyonla şekillendirirken özlemeye mecbur bırakıldıklarımız, aslında reddederken bir an bile düşünmediğimiz, kolayca vazgeçtiğimiz gerçeğimiz/gerçeklerimiz değil miydi? Şimdi bu neyin isyanı?

Sesin estetikle bütünleştiği şiiri, müziği bir ruh eleği gibi tanımlarken çağa uygun kakofoninin yarattığı rahatsızlığı kontrol altına alma çabası beyhude bir çırpınış, karşı koyma sayılmaz mı? Yol çalışmaları, inşaat bombardımanı, çok çocuklu ailelerin koşturma sesleri, sokağınızda aniden çıkan kavga, klakson, nerden geldiği asla anlaşılmayan çekiç sesleri, çamaşır ve elektrikli süpürge sesleri, hoşlanmadığınız türde ve yüksek sesle çalınan şarkılar daralttıkları çemberle sizi bedeninize çekilmeye mecbur edecektir. Üstelik siz de diğerleri için aynı potansiyel tehlikesinizdir ses konusunda. Ses çıkartan her şeyi suçlu görme alışkanlığı, kendi sesinizden başka hiçbir sese tahammül edememe, korodan çıkma – orkestrasyonu ego nedeniyle bozma hevesi bir seçkinlik merakına yenik düşmenize yol açabilir. “Halk gürültü yapar, katlanmak zorundasın” meselesi olarak da okumamak lazım bunu: Toplu yaşama direnmek özgür bireyin elbette hakkı sayılır, ancak kentleşmeyi bir uygarlık nimeti diye adlandırarak ona eklenmek, orada huzur ve bağımsızlık aramak bu vazgeçisi bir yasa yapmayacaktır. Kent, gürültünün betonarme halidir. Ses, haliyle doğada kalmıştır. Türkler, “su sesi, para sesi, kadın sesi” diyerek genel güzellik tanımlamalarında çağ açarken Doğu, sessizliği bir erdem kabullenmiş, Batı ise sesi sisteme yani armoniye taşıyarak kendi kültürünü üstün görme kibrine yenik düşmüştür. Daha otantik yerleşme karalarında ses bir eğlence aracı, mistik bağlantı

“Fazla yumurtanız var mı,” diye kapınızı çalan bir Haneke kahramanına dönüşmeseler de, Luc Besson ayarlı bir Léon olmasalar da komşu daima teröristtir.

Onur Aşkın

**ÜST KAT KOMŞUSUNA
MEKTUPLAR**
Marcel Proust
YKY
Çeviren: Elif Gökteke

işlevi görür. Ortak sevinçlerin, ortak acıların tezahürüdür o. Gürültüden çok toplu arzuların dilidir. Kutlamalar, şenlikler, bayramlar, ağıtlar gibi.

“Bir insan sesine muhtaç yaşamak,” diyebileceğimiz karambolde ise “slasher” bir mahlukat yumurtlamaktadır; bir süre sonra ortalığı kan gölüne çevirebilecek bu ruh, bir tezahürü biriktirmekte, nezaketle alarm vermektedir bir bakıma. Dikkat edilmesi şarttır. Komşu komşunun katilidir.

“Fazla yumurtanız

var mı,” diye kapınızı çalan bir Haneke kahramanına dönüşmeler de, Luc Besson ayarlı bir Léon olmasalar da komşu daima teröristtir. “Ev alma, komşu al,” saçmalığı hem bu açıdan doğrudur hem de “satın alınan komşu” mantığı içimizdeki köle ticareti duygusunun ataerki dışavurumundan ibarettir. Kapılardaki gözetleme delikleri komşulara uzanan karadeliklerdir aslında.

BİR İŞKENCE KUTUSU

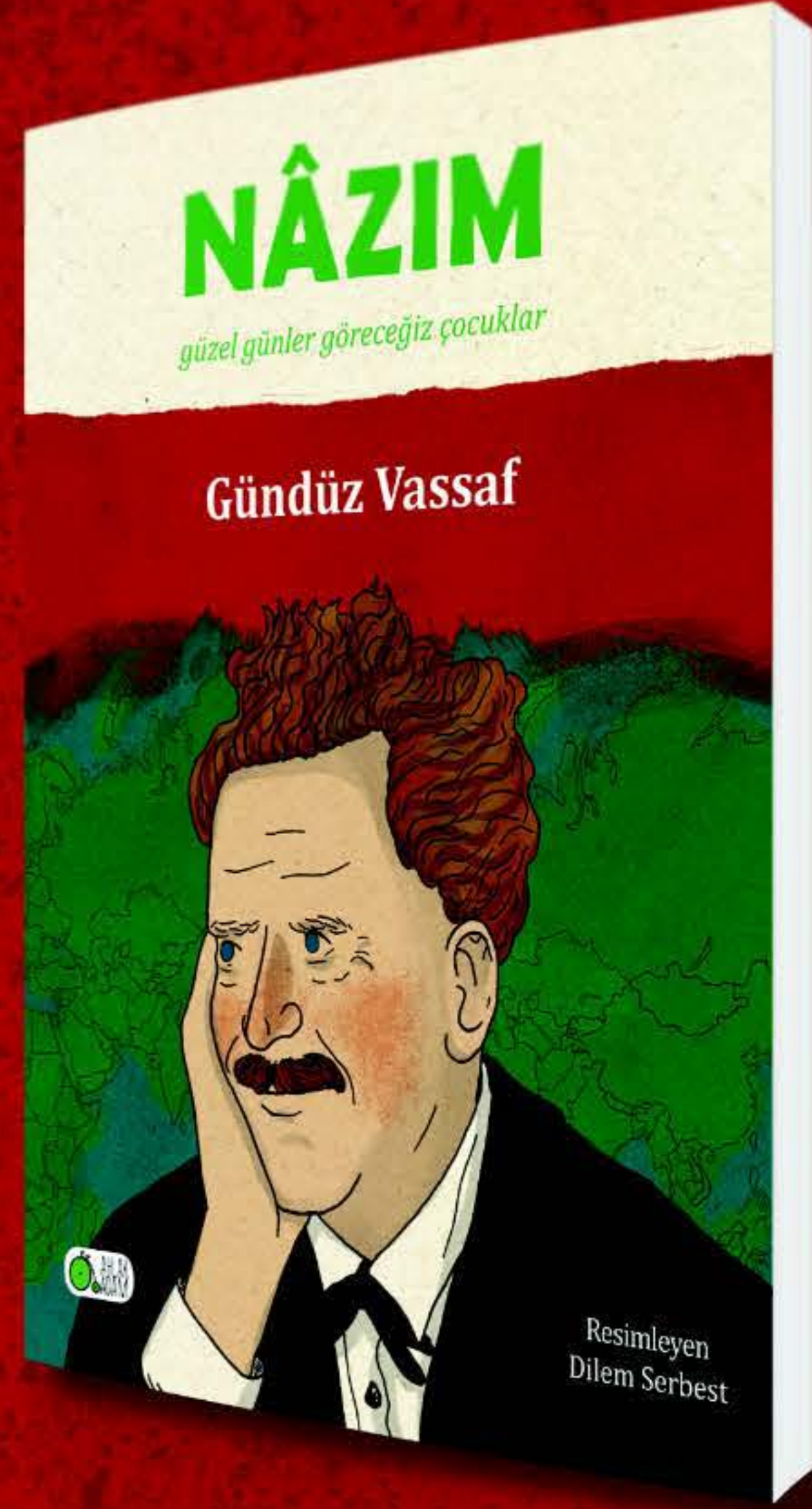
Hayatı hastalıklarla ve eğlenceyle geçen, son yıllarında neredeyse hiç dışarı çıkmadan evinde yaşayan Marcel Proust “cemiyet insanı” tanımlamasına “eşcinsel zarafeti” katmayı ihmal etmezken “huysuz, sitemkar, şımarık” yapısını ağdalı diliyle törpüleyebilen ender büyük yazarlardan. Seçkinliğe merakı nedeniyle mesafeli duruşundan taviz vermemeyi sanatkarca bulduğunu da itiraf etmek lazım.

Gerçek bir komşuyla, üst katındaki tadilatı yapılan dişçi muayenesinin sahibinin eşi “hanımefendi” ile mektuplaşmaları oldukça önemli. Hanımefendi de aynı binada birkaç kat yukarıda oturmakta. Ancak, elden verilmeyen postane aracılığıyla gidip gelen mektuplarda Proust inceliğinden ödün vermese de inatla, ısrarla, bazen de alayla tadilat nedeniyle olan gürültünün tanımını, kendisinde yarattığı buhranı öyle şen şakrak işliyor ki şaşırırsınız. *Üst Kat Komşusuna Mektuplar* başlığıyla toplanan yirmi altı mektubun üçü de dişçi “beyefendi”ye yazılmış durumda.

Çiçekler gönderiliyor, musiki üzerine konuşuluyor, yayımlanan yazılar tartışılıyor ama asıl mesele varsa da yoksa da üst kattaki gürültü.

Apartman, Marcel Proust’u bile çileden çıkartan bir işkence kutusu. Üstadın kitabını okurken atacağınız kahkahalar komşularınızda kalıcı hasar bırakabilir. ■

GÜNDÜZ VASSAF'ın KELİMELERİ DİLEM SERBEST'İN RESİMLERİYLE ÇOCUKLARA GÖRE BÜYÜKLER BÜYÜKLERE GÖRE ÇOCUKLAR İÇİN NÂZİM HİKMET

Yaşamı mücadelelerle ve umut yolculuklarıyla sürmüş olan “tepeden tırnağa insan” Nâzım Hikmet, Gündüz Vassaf’ın şiirsel kalemıyla yeniden hayat buluyor.

Genç Nâzım’la karşılaşmak, baba Nâzım’la buluşmak, şair Nâzım’ın dizeleriyle yaşamı bir kez daha renklendirmek... Tüm bunlar için size yalnızca sayfaları çevirmek kalıyor.

Aylak Adam Yayınları
www.aylakadamyayinlari.com
facebook.com/aylakadamyayinlari
twitter.com/aylakadamyayin

UMUTLU VE GÜNEŞLİ TÜRKÜLER

“Yeniden yayımlanan Trabzonlu Delikanlı tarihi bir belge niteliğini taşımaktan öte bir ibret niteliğine de sahip.”

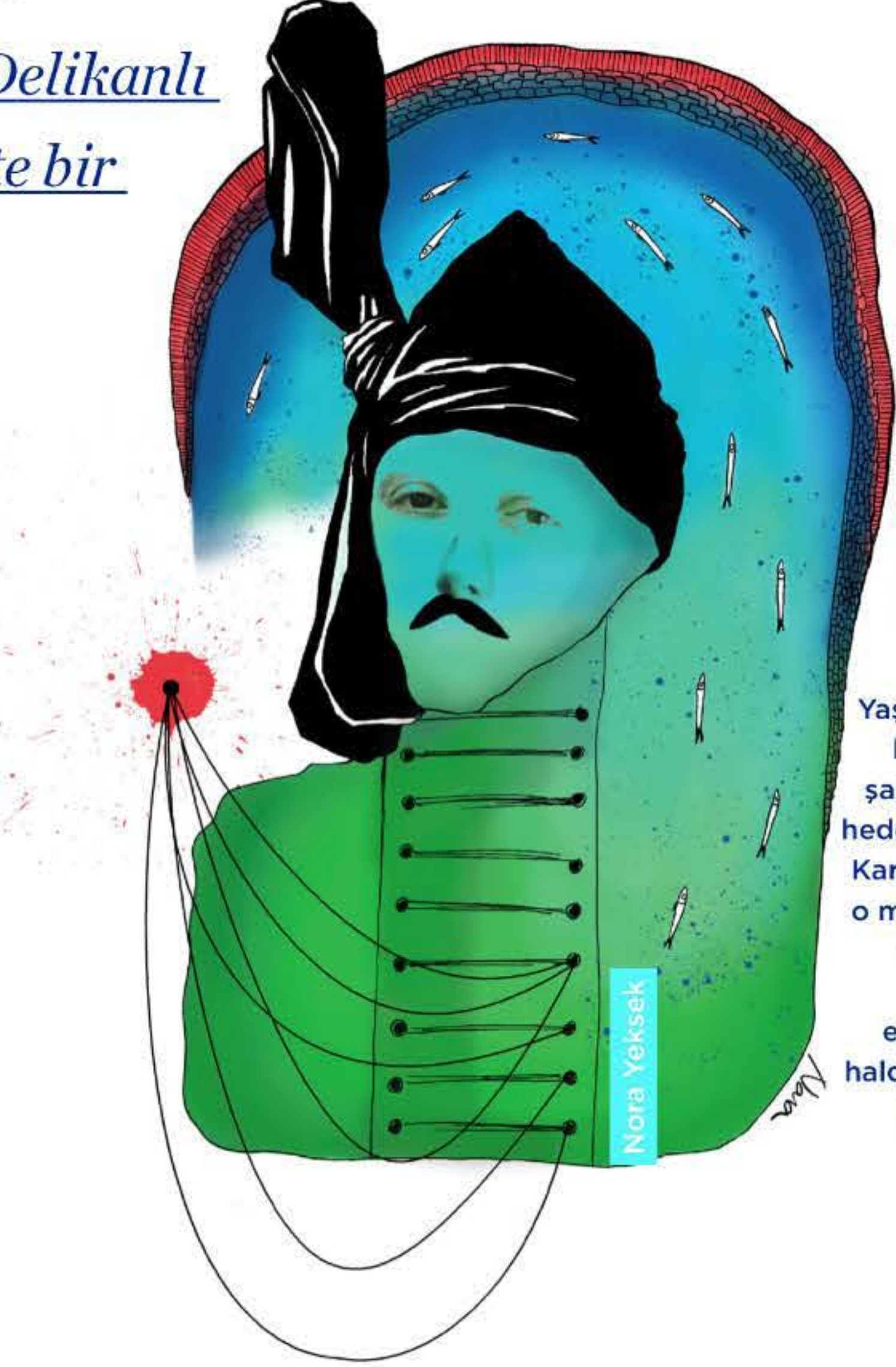
Yaşım -maalesef- var ve o günleri hatırlamaya yetiyor. 12 Eylül darbesi yapıldığında 15 yaşındaydım. Ümitler kırılmıştı. 80 öncesinde özellikle solda görülen kültürel hareketlilik birden bıçak gibi kesilmişti. Yasaklar dönemi başlamış, “devrimci” şair ve yazarlar susturulmuştu. Böyle bir ortamda, 1980 yılının sonlarında *Yazko Edebiyat* ilk kez çıktı ve şiir ortamındaki ani yılgınlığa merhem oldu. Bir müddet sonra *Somut* adlı bir kültür gazetesi de yayımlanmaya başladı. O çorak dönemde insana umut aşılayan yayınlardı bunlar (özellikle Can Yücel’in kısa şiirleri, Cemal Süreya’nın kıvrak yazıları).

80 şairleri dediğimiz, şiirdeki slogancılığa karşı diklenen (ki gerçekten de 80 öncesi toplumcu -“devrimci” - şiir, şiir olma niteliğinden çokça feragat etmişti; yine de insanın kendisini II. Yeni şairleriyle kurtarması mümkündü) ama ne yazık ki bunda da kantarın topuzunu kaçırıp şiiri içine kapatan şairler egemen olmaya başlamıştı. 80 şiiri yılgınlığın, marazın şiiriydi.

Yaşar Miraç işte böyle bir ortamda şiir yazıyor, 80 sonrası toplumcu şiirin zaaflarına karşı çıkayım derken toplumcu şiirin kendisine de karşı koyuyordu. En önemli savı, bir şiirin öncelikle şiir olma niteliğine sahip olması gerektiği idi. Siyasi kamplaşmalara karşı durma gerekçesiyle sağ ve İslamcı kesimle ilişki kuruyordu. Miraç’ın 1979’da yayımlanan, 1980 TDK Ödülü’nü alan, sonra da yasaklanan şiir kitabı *Trabzonlu Delikanlı* yayımlandığı dönemde gerçekten de büyük ilgi

uyandırmış, büyük bir umut ve coşku kaynağı olurken çok da tartışmaya yol açmıştı. Çölde açan bir çiçek gibiydi adeta.

Miraç, o zamana dek pek de başarısız bir işi yapıyor ve Karadenizli olması hasebiyle şiirlerinde Karadeniz folklorundan, halk deyişlerinden, şivesinden ve Karadeniz müziğinin tınısından yararlanıp yeni bir şiirin peşinden gidiyordu. Evet, bu poetik olarak iddia taşıyan bir girişimdi ama bu kadar çok ilgi görmesinin nedeni bence karamsarlığa kapılmış insanlara coşku ve ümit vermesi,

Yaşar Miraç, bir dünya şairi olmayı hedeflemedi. Karadeniz’in o muhteşem türküleri içinde edilgin bir halde yolunu kaybetti.

yaşamı yeniden hissettirmesiydi. Halkın nabzının attığı türkülerin heyecanını ve samimiliğini, doğrudanlığını barındırmasıydı. O zaman ülkemizin böyle bir şaire çok ihtiyacı vardı: Bu şair, yılmış, bitkin halka ümit veren, coşkulu, duygudan korkmayan, hakiki bir şiir verebilirdi.

Yaşar Miraç’ın 20 yıl kadar süren gurbetçilik dönemindeki suskunluğunda arkadaşları tarafından yeterince desteklenmemiş olmasının yanı sıra, şiirini çeşitlendirmeyip ona boyut katmamasının da rolü vardır. Miraç, 80’lerin başında yakaladığı o büyük fırsatı değerlendirmede. Şiiri üzerinde düşünmedi, kendisini tekrarlayıp çoğalttı. Kendi klişelerini yarattı. Bir dünya şairi olmayı hedeflemedi. Karadeniz’in o muhteşem türküleri içinde edilgin bir halde yolunu kaybetti. Halbuki yazdığı şiir, yaşadığı dönemin ihtiyaçlarıyla örtüşüyordu. Bu bakımdan şanslı bir şairdir Miraç. Ne yazık ki bunun farkına varamadı.

Şimdi yeniden yayımlanan *Trabzonlu Delikanlı* tarihi bir belge niteliğini taşımaktan öte bir ibret niteliğine de sahip. Hatta şiir tartışmalarının bir zamanlar neleri kapsadığını gösterebilir, ufuk darlığından ötürü akim kalmış bir girişimin önemini bize yeniden hatırlatabilir. Ki Miraç’ın yapamadığı şeyin hâlâ yapılamamış olarak kaldığı bir gerçek. İnsanı bütün yönleriyle yansıtan çağdaş bir halk şiirine hâlâ ihtiyacımız var. ■

**TRABZONLU
DELİKANLI**
Yaşar Miraç
Ayrıntı Yayınları

TOM SAWYER'LA EDEBİYATIN SOKAKLARINDA

“Tom Sawyer’ın Kitap Okuduğu Kulübe’de edebiyatın, insanın ve hayatın pek çok yerine değen denemeler bekliyor bizi.”

İtiraf edeyim, Türkçe edebiyattan ya da dünya edebiyatından kalemlerin, özellikle de edebiyatçıların yazdığı denemelerin hasretiyle yaşıyorum. Çünkü her şeyden önce, çok az yazılırlar ve çok daha azı çevrilir dilimize. Oysa edebiyat dediğimiz sonsuz boşlukta rastgele gezinirken soluklanacak, nerede olduğunuzu, neleri, ne sebeple okuduğunuzu size anlatacak kalıcı, sabit duraklardır onlar. Edebiyatın derinliklerine doğru iyi bir rehber eşliğinde yapılacak, bir yandan oturaklı, diğer yandan da serüven dolu, heyecanlı yolculuklar... Öyle gelir ki bana, sanki altınla, gümüşle, türlü çeşit mücevheratla doldurulmuş bir ganimet sandığıdır edebiyat ve edebi denemeler onun içindeki en nadide parçalardır. Hani şöyle elinize alıp gözlerinizi kıstığınızda kendisine uzun uzun baktıran değerli taşlar misali... Ama o ganimet sandığının içinde bu taşlardan pek az vardır. Edebiyatçının yazdığı, düşündüğü, okuduğu hakkında yazmak cimriliğinden midir bu, yoksa edebiyat ortamlarının baskıcı tutumları mı edebi denemelerin önünü keser? Velhasıl bu konuda

elinizden çok az edebiyatçı tutacaktır ve onlardan da az eleştiri yazarı... İşte tam da bu nedenle bu ayın şahane kitabı, Faruk Duman’ın edebiyat üzerine yazdığı denemelerini bir araya getirdiği *Tom Sawyer’ın Kitap Okuduğu Kulübe* adlı çalışması.

Faruk Duman bol ödüllü bir edebiyatçı, buna Memet Fuat Deneme Ödülü de dahil. Ödüllerden değil ama çalışmalarından, edebiyatın hemen her alanında ürün veren bir kalem olarak tanıyoruz, okuyoruz Duman’ı. Hal böyle olunca bu deneme kitabında edebiyatın, insanın ve hayatın pek çok yerine değen denemeler bekliyor bizi.

Her şeyi bir kenara bırakıp, bunca çeşit içinde göze minör gibi gelecek bir konu üzerinden, Faruk Duman’ın taşraya dair yazdıklarından başlamak istiyorum. Çünkü modern romanın, başlangıcından itibaren temel sorunu “aydın”dır. Tıpkı onu bugünlerde gereğinden fazla bir sorun olarak hissettiğimiz gibi. Aydın sorununun yanı başında kendisini iyiden iyiye gösteren bir sorun daha var bugün üstelik gündelik yaşamımızı işgal

Peki kitabın adı nereden geliyor? Şaşırtıcı biçimde kahramanlarının gölgesinde kalmış yazarlardan... Tıpkı efsanelerde, mitlerde olduğu gibi yazarını unutturan, sanki gerçekten yaşamış bir efsaneye dönüşen kahramanlar...

eden; şehirlerin ve hatta gitgide bütün ülkenin bir taşra kalabalığına dönüştüğü algısı... Taşrada halk kalabalıklaşır, yekpare bir kütleye dönüşür, dil değişir, aydının tarihsel olarak yüklendiği sorumluluk taşranın içinde hazin bir şekilde gülünçleşir. "Taşradan korkarız. Taşrayı aşağılarız; taşra kalabalığını tek bir kişi gibi görürüz. Doğal olarak insanı inkar etmiş oluruz. Büyük kentlerden sonrasını -aslında İstanbul'dan sonrasını- durağan, yekpare ve can sıkıcı buluruz. Çok çok incelenecek bir imaj yaratırız ondan." Bu noktada bize Yakup Kadri'nin *Yaban*'ını ve Yusuf Atılgan romanlarını hatırlatıyor Duman. Bunları hem aydınının hem de aslında yazarının çaresizliğinin romanları olarak tanımlıyor. Ve bugünüme dair, çıkarabileceğimiz bir ders veriyor: "Sorun insanı anlamak, anlatmaksa eğer, aydınımız her baktığı küçük kasabada bir kasvet görmeyi bırakmalıdır. Acımamalıdır kasabaya. Kasabadan korkmamalıdır. Orada durmakla bir köy, bir kasaba aydınımızı gelip kendi içinde yaşamaya zorlamaz. Bu nedenle aydın, içinde yaşamaktan korktuğu insanlara acımayı bıraksın. Trajikomik bir durumdur bu. Her küçük kent otelinde bir Zebercet görmeyi bıraksın. Her baktığı yüzde bir tutunamayan görmeyi de bıraksın. Sonunda bütün bunları bırakmakla kendi kendini tekrar etmeyi de bırakmış olmayacak mı? Kendisinin gerçekte ne olduğunu da anlamış olmayacak mı?" Öyle görünüyor ki yine iş, koskocaman bir kasabaya dönüşen ülkede aydınımızın kendisini anlamasına, kendisini eleştirebilmesine kalıyor.

Sakin ve samimi dili, her denemeden beklediğimiz o vurucu cümleyi hiç ihmal etmemesi ve güncelle bağına gerekli mesafede koruması, *Tom Sawyer'ın Kitap Okuduğu Kulübe*'yi gerçekten de şahane bir deneme kitabı yapıyor.

Taşradan devam edelim. Duman'ın çocukluğundan başlayarak okumayla, yazmayla, hayatla kurduğu ilişkide, küçük yerde yaşamış, küçük yeri biliyor olmanın izlerini görüyoruz *Tom Sawyer'ın Kitap Okuduğu Kulübe*'de. Kitabın "Çocukluk Çağı", "İlk Okumalar", "Çocukluğa Özlem", "Kaz" başlıklı bölümleri bizi yazarın çocukluğundan alıp halk hikayeleri, folklor, masallar ve dil üzerine düşüncelerine götürüyor. "Masalların Dili", "Kureys'in Kurtlarını Beklemek", "Halk Hikâyesi", "Folklor" hep

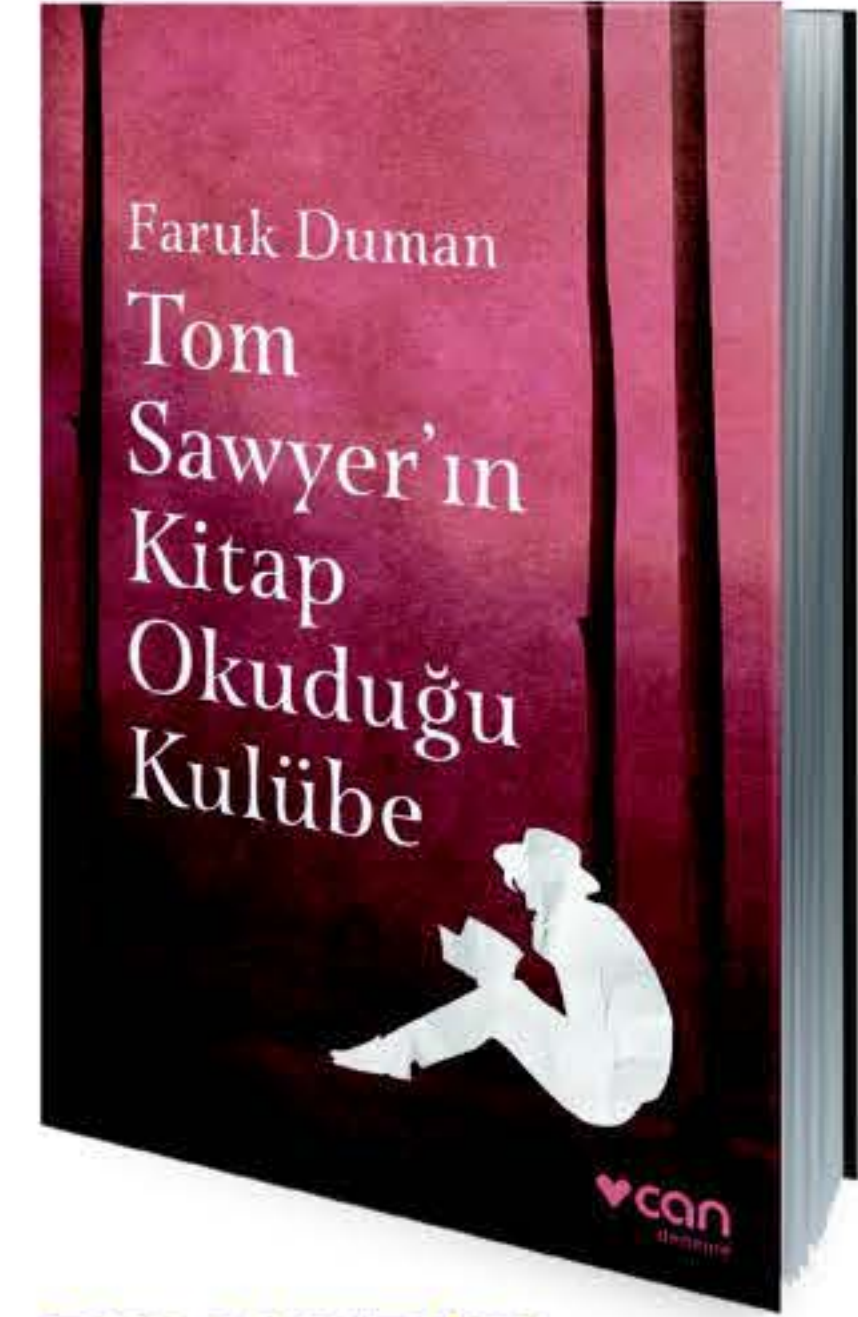
bu türden denemeler. Ancak başta da değindiğim gibi, Duman, edebiyatın her sokağında yürümeyi seven bir yazar. Tek tek okuduğu kitaplardan, yazarlardan söz eden denemeleri de var, güzelliği, estetiği, güncel siyaseti ve hatta rüyaları mesele eden denemeleri de.

HAYALE ORTAK OLMAK

Peki *Tom Sawyer'ın Kitap Okuduğu Kulübe* adı nereden geliyor? Şaşırtıcı biçimde kahramanlarının gölgesinde kalmış yazarlardan... Tıpkı efsanelerde, mitlerde

olduğu gibi yazarını unutturan, sanki gerçekten yaşamış bir efsaneye dönüşen kahramanlar, üstelik modern edebiyatın içinde... Faruk Duman bize yazınsal metinlerde gerçek olanla yazınsal, kurmaca olan arasındaki bitmek bilmeyen çatışmayı gösteriyor. Okurun hayal karşısında direnmesi, okuduklarının, dinlediklerinin muhakkak gerçek olduğunu düşünmek istemesi oldum olası şaşırtmıştır beni. Neredeyse yazarına rağmen ayak direyen, ona gerçek olmadığı söylendiği halde okuduklarının muhakkak gerçek olduğunda ayak direyen tavır, aklımda hep bir soru işaretidir. Bu soruya, hiç düşünmediğim, zarif bir yanıtı var yazarın: Hayale ortak olmak isteği! "Bu aslında okurun başka bir eğilimini gösteriyor bize: Okur, (ya da kişi, dinleyen ve vakit geçiren insan) bir kişinin (ya da yazarın) başından geçmiş 'gerçek' olaylardan yola çıkarak bir kahraman yaratmak istiyor. Dolayısıyla asıl hayali kendisi kuracak. Ya da en azından anlatılanların 'çoğu gerçek'se, kurulacak hayale ortak olacak. Hikaye anlatıcıları, halk aşıkları, sözlü kültür geleneğinin edebiyatçıları büyük bir olasılıkla anlattıklarının gerçek mi yoksa hayal ürünü mü olduğunu açıklamak zorunda kalmıyorlardı. Elbette çoğu zaman 'yalancılık'la' itham edilmiş olabilirler. Yine yalan, söz dinleyicileri için elbette 'hayal'den daha yeğ olabilir."

Tom Sawyer'ın Kitap Okuduğu Kulübe'nin sakın ve samimi dili, anlatım biçimi, yazarının hayata ve edebiyata karşı duyduğu sevgiyi hissettirmesi, her denemeden beklediğimiz o vurucu cümleyi, vurucu düşüncüyü hiç ihmal etmemesi ve güncelle bağına gerekli mesafede koruması, onu gerçekten de şahane bir deneme kitabı yapıyor. ■

**TOM SAWYER'IN
KİTAP OKUDUĞU
KULÜBE**
Faruk Duman
Can Yayınları

TEBDİL VE FERAHLIK

“Nadia Hashimi’nin romanı, baskıcı toplumlarda yaşayan kadınları özgürlük üzerine düşünmeye davet ediyor. Ancak bize pek de iç açıcı alternatifler sunmuyor.”

Görüntüler dünyasında yaşıyoruz. Kucağında beyaza yakın sarı saçlı bir çocuk taşıyan Asyalı kadın, bir çırpıda bebeğin bakıcısı olarak algılanıyor. Sizi döver gibi ve asık suratla, “What do you like to have, chicken or pasta?” diye soran kabin görevlisi, makarna diye cevap verdiğinizde birden ısıltı gülümseyip, “Affedersiniz sizi Arap sandım,” diyebiliyor. Bedenimiz, rengimiz, saçımız, cinsiyetimiz, giyim kuşamımız (ve daha da fazlası) kaçınılmaz olarak karşı tarafın zihninde bir kimlik yaratıyor ve ona göre muamele görüyoruz. , içinde yaşadığımız görüntüler dünyasına dair önemli sorular soran bir roman.

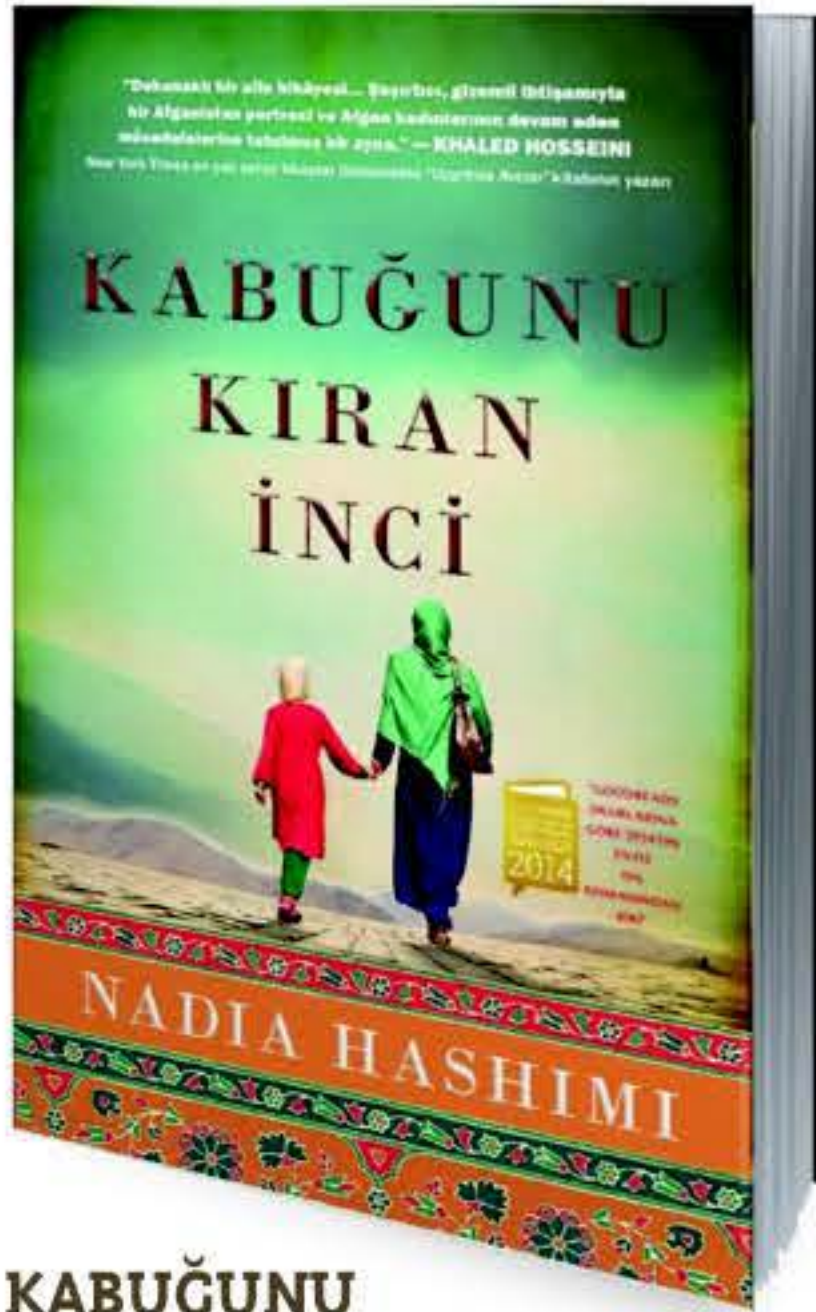
Batılı okur için yazılmış Doğulu bir hikaye. Afganistan’da erkek çocuğu olmayan ailelerinin, kız çocuklarından birini evlilik çağına gelene dek bir “erkek gibi” büyütmesine, hatta aslında gerçek anlamda görevlendirmesine olanak veren “bacha posh” geleneğini kitabın merkezine koyan Nadia Hashimi, okuru toplumsal cinsiyet üzerine düşünmeye davet ediyor. Konu 2000’li yılların başında İranlı yönetmen Majid Majidi’nin filmi Baran’la gündeme gelmişti. Dikkatleri çekmiş olmalı ki geçen sene gazeteci Jenny Nordberg’in kitabı “Kâbil’in Gizli Kızları” (*The Underground Girls of Kabul: in Search of a Hidden Resistance in Afghanistan*) yayımlandı. Araştırması süresince çok sayıda bacha posh’la tanışan, hatta dost olan Nordberg, hayatlarının farklı dönemlerinde “erkek olmuş” kadınların deneyimlerini ve bu yaşamın kadınlara nasıl bir mücadele alanı sunduğunu gözler önüne

Taliban rejimi altında yaşayan ve okula giderken, sokakta her yerde tacize uğrayan kız çocuklar, gitgide yanlarında bir erkek olmaksızın dışarı çıkamaz hale gelirler.

Ece Zeber

ecezeber '15

KABUĞUNU

KIRAN İNCİ

Nadia Hashimi

Lemur Kitap

Çeviren: Mehtap Gün Ayrıl

seriyor. Hashimi ise, toplumsal açıdan gayet ilginç bir meseleyi edebi eserin konusu haline getiriyor.

Taliban rejimi altında yaşayan ve okula giderken, alışveriş yaparken, sokakta her yerde tacize uğrayan kız çocuklar ve kadınlar, gitgide yanlarında bir erkek olmaksızın dışarı çıkamaz hale gelirler. Rahima ve kız kardeşleri, hiç erkek kardeşleri olmadığı için her gün okul yolunda türlü ezaya

maruz kalırlar. Erkekler peşlerine takılır, laf atarlar, kovalarlar. Beş kız doğurmuş anneleri ne yapacağını bilemezken, teyzelerinin aklına zamanında büyükanneleeri Shekiba'nın hayatını kurtaran gelenek gelir. Rahima ailenin bacha posh'u olacaktır. Her bölümde yüz yıl ileri geri gidip gelen hikaye, bu iki kadının kendilerine alenen düşman bir toplumsal yapı içinde, kendilerini var edebilmek için verdikleri gerilla savaşını anlatıyor. Dolayısıyla, mesele Taliban rejiminden daha derinlere, ataerkil toplumsal yapılara, dini sınırlara ve sınıflandırmalara doğru genişliyor.

Bacha posh'un kelime anlamı, "erkek gibi giydirilmiş." *Kabuğunu Kiran İnci*'deki anlatımıyla gerçekten son derece basit bir dönüşümden söz ediyoruz. Rahima'nın annesi ablasının fikrini uygulamaya karar verince, kızı bir pantolon gömlek giydirmek bir de saçlarına makası vurmaya yetiyor. Rahima oluyor Rahim. Mahalledekileri, eşi dostu geçtim, kendi babası bile sanki kızı ilk bakışta tanımıyor. Bu kadar büyük bir değişimin bu kadar az emekle gerçekleşmesi her şey bir kostüm mü sorusunu sorduruyor? Çünkü yeni kıyafetler açıkça yeni bir Rahima yaratıyor. Kız bir anda bedenini farklı biçimde kullanabileceğini, mesela koşabileceğini, mesela sırtını dikleştirebileceğini, mesela karşısındaki insanlarla göz teması kurabileceğini keşfediyor. Bunların hepsi kendi için yeni, dolayısıyla teorik olarak zor olması beklenen şeyler olsa da hepsini kolayca benimsiyor. Davranışları da bu süreçte değişiyor elbette. Utangaç, sessiz, itaatkar olmak zorunda hissetmiyor artık. Çabucak ablalarından üstünmüş gibi davranmaya, kendisini babasının otoritesinin temsilcisi gibi görmeye

yelteniyor. Ucuz bir benzetme evet, ama kaçınılmaz, adeta Clark Kent Superman oluyor.

"KADIN DOĞULMAZ, KADIN OLUNUR"

İster istemez Simone de Beauvoir'ı düşünüyor insan: "Kadın doğulmaz, kadın olunur." Rahima ve Shakiba'nın hikayelerini en yalın biçimde özetleyen ifade bu. Üstelik roman, erkeklik durumu için de aynı vurguyu yapıyor. Kadın ya da erkek olmaklığımız bir doğum meselesi değil, bir olum meselesi. Kendimize yakıştığını düşündüğümüz kıyafetler, yapabileceğimize inandığımız edimler, bedensel imkanlarımız, varoluşsal sınırlarımız hep bu iradi tercih neticesinde şekilleniyor. Kızım diyorlar, oğlum diyorlar, başımızı bağıyorlar ya da saçımızı kısa kesiyorlar. Her şey olabilecekken, bu tesadüfi tercih neticesinde sadece tek bir şey olmamız bekleniyor.

Romanın görüntüler dünyasına dair diğer bir zenginliği de bir kadın olarak özgürleşmenin farklı biçimlerini dile getirmesi. Erkek kılığına giren kızların bariz bir hareket alanı kazandığını görüyoruz. Ama bunu bir taklit üzerinden, sisteme kısa vadede zarar vermeyen bir yeraltı hareketi sayesinde yapıyorlar. Öte yandan, yüzü yaralı Shakiba, karşılaştığı insanların kötücül bakışlarından ancak burkası sayesinde kurtulabiliyor. Sayısız kadını hapsettiğini düşündüğümüz kafes, güzellik kriterlerinin yadsınmaz iktidarı söz konusu olduğunda önemli bir işlev görüyor olabilir mi?

Kabuğunu Kiran İnci, içinde yaşadığımız görüntüler dünyasına dair önemli sorular soran bir roman.

Aynı konu Rahima'nın "sakat" teyzesi Khala Shaima için de benzer bir öneme sahip. Eğik bir omurgayla doğmuş olan Shaima, bu eksikliği yüzünden evlen(e)memiş ve aslında çok net olan geleneksel kurallar, toplumsal otorite, disiplin, itaat sınırlarının dışında kalmıştır. Herkese, "erkeklerle bile," aklından geçeni söylemekten çekinmez. Kadın yerine konulmayan bir kadın, toplum nezdinde "en temel kadınlık görevlerini" yerine getirmemiş, birinin karısı ve çocuklarının annesi olmayı üstlenmemiş Shaima, etrafındaki tüm kadınlardan daha birey, daha bağımsızdır. Sakat olmak Shaima'nın özgürleşmesinin anahtarı olmuştur.

Hashimi'nin romanı, baskıcı toplumlarda yaşayan kadınları özgürlük üzerine düşünmeye davet ediyor. Ancak bize pek de iç açıcı alternatifler sunmuyor. Daha özgür olmak için kılık mı değiştirmeliyiz (bacha posh), görünmez mi olmalıyız (burka), yoksa sakat mı kalmalıyız? ■

HEPİMİZİN KUYTULARI VAR

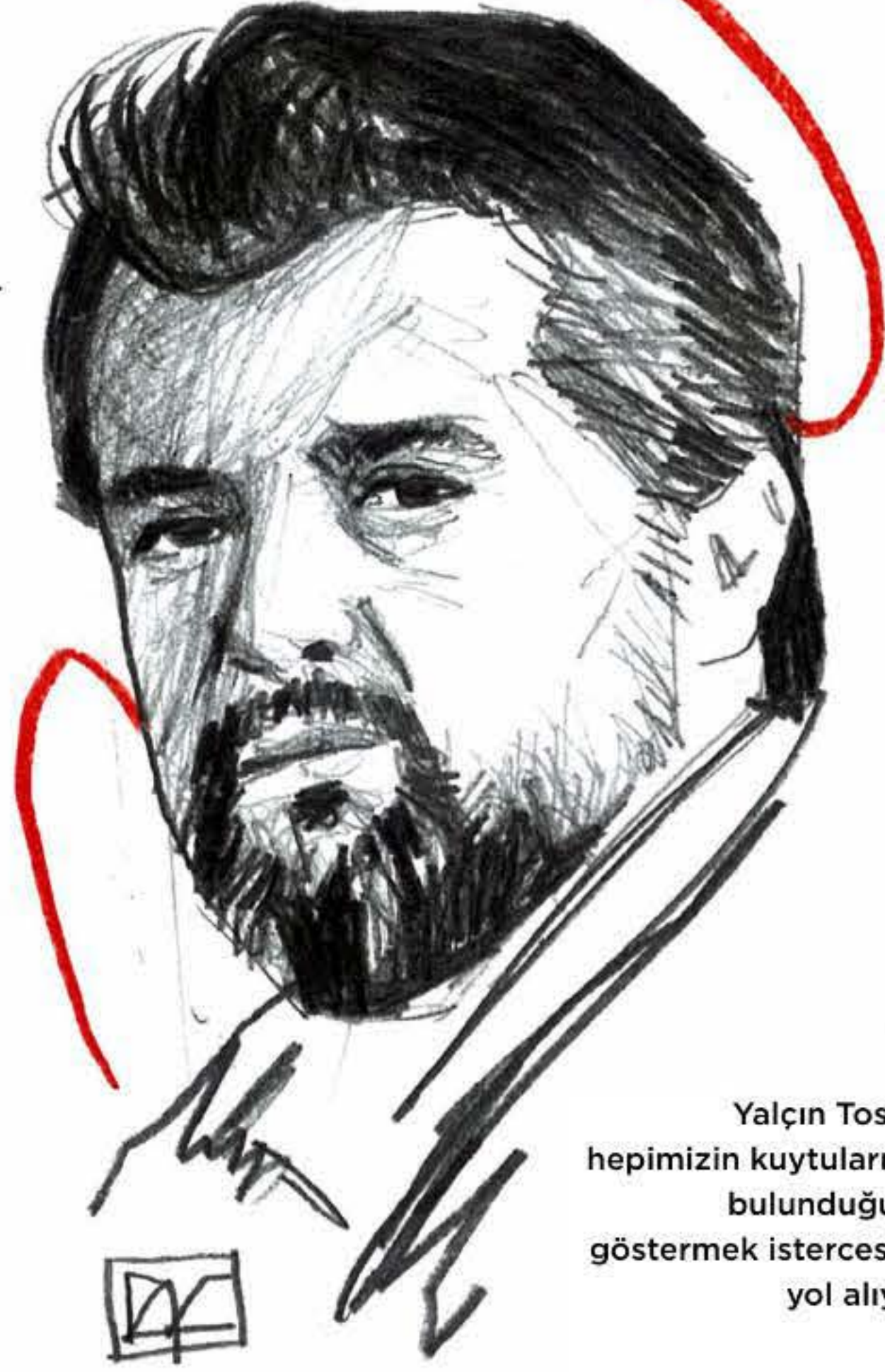
“Bir Nedene Sunuldum’daki öyküler, bir yanıyla kimseye anlatılmayan öbür yanıyla anlatıldıkça daha zehirli hale gelen gizlerin perdesini aralıyor.

Yalçın Tosun’un öykülerinde sürekli karşımıza çıkan, belli başlı temalar var: Çocukluk, aile ve cinsellik. Tosun, bazen kendisini bazen de karşısındakini anlatırken ilişkilerin tıkanışını resmedip bu üç temaya yöneliyor - ki aslında onlar, hepimizin hayatının bir şekilde en sıkıntılı noktaları. Fark ediyoruz ya da etmiyoruz ama durum bu. Tosun’un yeni öykü kitabı *Bir Nedene Sunuldum*’da da bu izlekler üzerinden yaşamı kuran veya kurulu olanı anlamaya uğraşan satırlar var.

Bir Nedene Sunuldum’daki öyküler, bir yanıyla kimseye anlatılmayan öbür yanıyla anlatıldıkça daha zehirli hale gelen gizlerin perdesini aralıyor. Tosun, hepimizin kuytularının bulunduğu göstermek istercesine yol alıyor. Onları ışıkla buluşturmak için doğru zamanı kolladığımızı ya da o vaktin hiç gelmediğini anlatmaya çalışıyor sanki. Bize mutlaka karşımızdakini tartıp hamlelerini çözmeye çalıştığımızı da hissettiriyor. Bunu bir bakışla veya bakışları kaçırarak, cinsellikle ya da cinsellikten uzaklaşarak, ağızımızı açarak veya hep susarak gerçekleştiriyoruz.

Daha doğrusu, Tosun’un kahramanları böyle davranıp etraflarında olup bitenleri süzüyor.

Kitaptaki kahramanların, çoğunlukla dünyanın kenarında dolanan çocuklar olduğunu, dünyaya adım attıklarında ise kendi evrenlerinin sıkı bir kırılmaya uğradığını görüyoruz. Bahsi geçen çocuklar, duygularını bazen sümen altı ederek bazen de önünü ardını düşünmeden ortalığa saçarak çektiği yabancılığı yenmeye

Yalçın Tosun, hepimizin kuytularının bulunduğunu göstermek istercesine yol alıyor.

Burak Dak

BİR NEDENE SUNULDUM
Yalçın Tosun
YKY

çaballıyor. Hal böyle olunca ortaya büyük bir karmaşa çıkıyor: “Sırttaki yük taşınmalı mı yoksa bir kenara mı bırakılmalı?” sorusu belirirken “mahrem dehlizler” de doğal olarak gün yüzüne çıkıyor. Güler misiniz, ağlar mısınız? Tabii bu da kesif bir çelişki, bir karmaşa ya da habire zorlanan ağır kapı gibi beli büken bir yük.

Öykülerde, her ne kadar sağı solu kalabalık gibi görünse de, kahramanlar, önünde sonunda yalnız. Erotik anlarda da, yaşamın günlük akışı içinde de bu böyle. O yalnızlık, tüm kişileri bir biçimde keşfe zorluyor ama bulunanlar genellikle tedirgin edici oluyor. Bunun sonucu ise hem aile içinde hem de başka ilişkilerde başgösteren iletişimsizlik.

Satırlarda gezindikçe Tosun’un, cinselliği ve erotizmi bir takıntı haline getirdiğini düşünebilirsiniz. Fakat metinlere biraz dikkat kesilince bu iki unsurun yaşanması veya yaşanmamasından doğan gerilimlerin anlatıldığını fark edebilirsiniz. Yani yazar, ruhumuzu çalkalandıran sıkıntıların yer aldığı bölgede turlarken bir bakıma şeytanın avukatlığına da soyunuyor.

Bir Nedene Sunuldum’daki konu(lar) ağır. Tosun, bütün bunları en yalın haliyle anlatıyor. Öykülerin bu yapısı, her şeyi daha duru fakat bir o kadar da yıkıcı biçimde yansıtıyor. Metinlerin gücü de burada zaten. ■

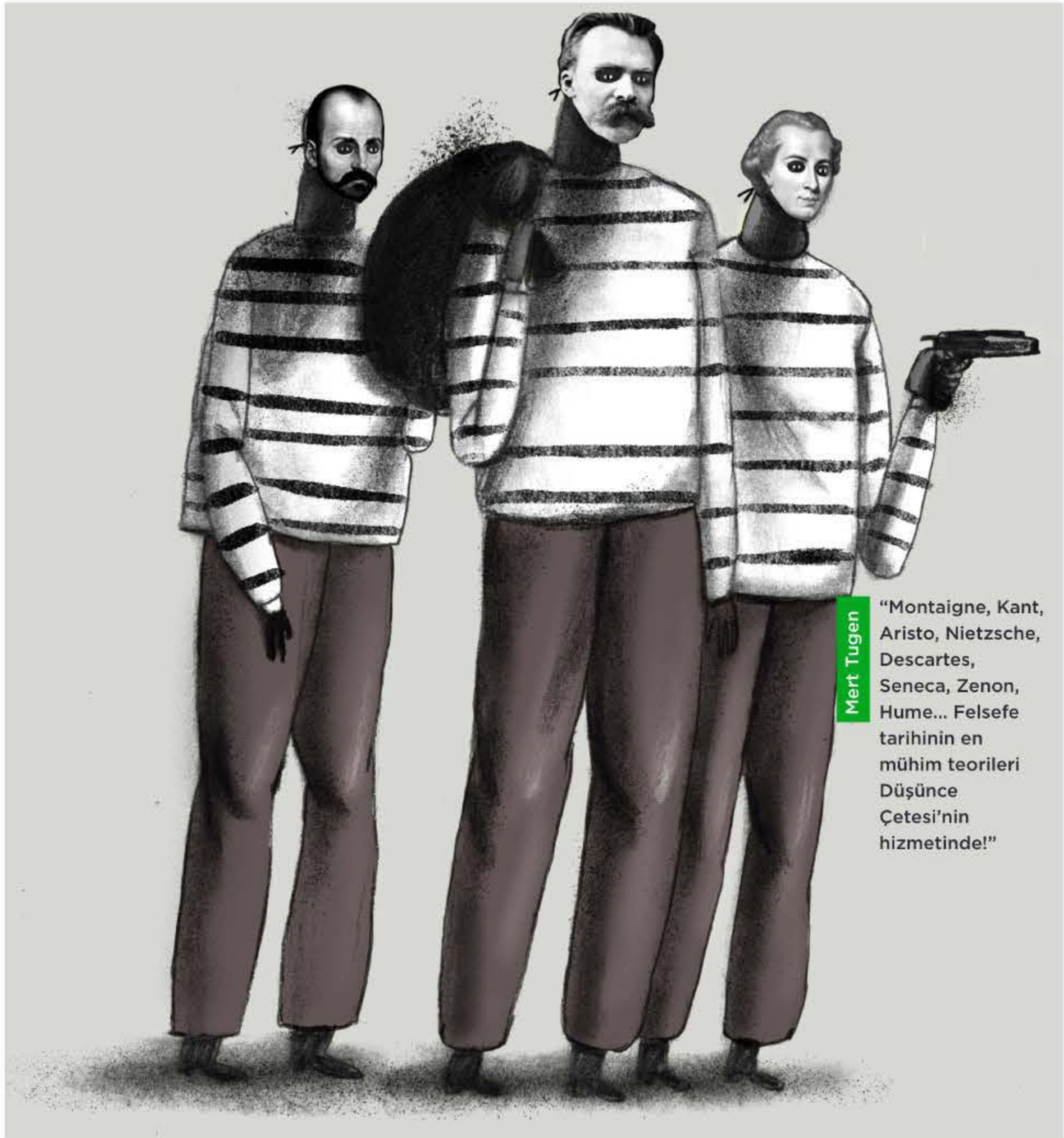
“İPE SAPA GELMEZ” BİR ANLATI

“Düşünce Çetesi romanı gençlere cazip gelebilir, benim gibi eski modellere ise pek tavsiye etmiyorum.”

Tibor Fischer 1959 İngiltere doğumlu, Macar asıllı bir yazar. 1992’de yayımlanan ilk romanıyla başarılı bir giriş yapıyor edebiyat dünyasına. *Under the Frog* adlı o roman, meşhur Booker Prize’in kısa listesine girebilen ilk çıkış kitabı olma şerefine nail oluyor. Yazarın *Kâsedan Hisse* ve *Tanrı Olmak Güzel* başlıklı romanları daha önce Türkçeye çevrildi; şimdi ise, 1994’te yayımlanan *Düşünce Çetesi* -klişe sözcüklerle söylersek- April Yayıncılık’ın özenli baskısı, iddialı sunumu ile okurlarla buluşuyor. Romanın, arka kapağında ve reklamlarında vurgulanan -iddia edilen, demek daha doğru olabilir-, bir felsefi boyutu var. Şunları okuyoruz tanıtımda: “Bir dizi banka soygunu Marksist, Stoacı, Neo-Platoncu ya da pozitivist.” Daha iri fontlarla devam ediyor: “Montaigne, Kant, Aristo, Nietzsche, Descartes, Seneca, Zenon, Hume... Felsefe tarihinin en mühim teorileri Düşünce Çetesi’nin hizmetinde! İngiltere’nin yaşayan en büyük yazarlarından Tibor Fischer’den ipe sapa gelmez, kıvrak dilli ve çatlak sesli bir roman. *Düşünce Çetesi* yüksek sesli gülme garantili.” Oldukça iddialı ve çok şey vaat eden bir tanıtım.

Diğer kitaplarını okumadım ama bu kitabı ve diğerlerinin tanıtım yazıları ile haklarında çıkan değerlendirmeleri

göz önüne alırsak, Bay Fischer, yazın macerasını zeka gösterisi üzerine kurmuş gibi görünüyor. *Kâsedan Hisse* hakkında *The New York Times*’dan Bayan Sarah Ferguson şu cümleyi kurmuş: “Fischer keskin zekası ile sınırsız hayal gücünün ustası. Kitap tek kelimeyle orijinal!” Fakat beri yandan *Düşünce Çetesi*’nin çıkışının hemen ardından, bu kez *The New Yorker*’da yayımlanan bir değerlendirmesinde ünlü yazar John Updike, “zeka gösterisi yapmaya çalışan yazar tipolojisi için ders kitabı örneği,” mealinde sözler sarf ediyor. *Düşünce Çetesi* de bu izlenimi bırakıyor,

Mert Tugen

“Montaigne, Kant, Aristo, Nietzsche, Descartes, Seneca, Zenon, Hume... Felsefe tarihinin en mühim teorileri Düşünce Çetesi’nin hizmetinde!”

Fischer'in zekasını tartmak haddimiz değil elbette ama salt zekanın iyi edebiyat ya da -edebiyatı da bir kenara koyalım- herhangi bir türde iyi bir roman için yeterli bir donanım olduğunu savlamak pek mantıklı sayılmaz.

Büyük bir zorlukla ve neredeyse hiç keyif alamadan bitirdiğim *Düşünce Çetesi*'nin ardından ne yazacağımı da bilemiyorum. Şahsen ne garanti edilen gülmeden payımı aldım (sanırım hiç gülmedim, belki birkaç kez hafif bir gülümseme) ne de sayılan onca filozofun görüşlerinin iddia edildiği biçimde yaratıcı bir kullanımına şahit oldum. Bir yanda bu kitabı beğenmiş, yatırım yapmış, çevirip "bize" sunmuş bir yayınevi var. Öte yandan o "biz" de o kadar farklı beğenileri içinde barındıran bir kitle ki, içerisinde bu kitabı beğenebilecek olanlar kuşkusuz bulunuyor. Kitap tanıtım yazısı (özellikle bu köşenin bir eleştiri köşesi değil tanıtım köşesi olduğunun altını bir kez daha çizmek istiyorum) yazmanın zorluğu tam da bu noktada ortaya çıkıyor: Potansiyel okura en nesnel değerlendirmeyi nasıl sunacaksınız? Zira potansiyel okurun yazınsal birikim, beğeni, eğitim ve kültür düzeyleri o kadar çeşitli ki (burada eğitim, kültür düzeyleri arasında bir hiyerarşi, iyi, kötü sıralaması yapmıyoruz) tanıtım elemanı olarak benim beğeni kriterlerimin sonucu olan bir değerlendirmenin birçok "potansiyel okur" tarafından paylaşılmayacağı aşikar.

ENTERESAN SÖZCÜKLER

Gelelim romana... Aynı zamanda anlatıcımız olan kahramanımız Eddie Bey, "yaşlanmaya yüz tutmuş, kel, şişman, miskin, beş parasız, ancak amansız bir yeme içme âşığı bir İngiliz filozof." Başına gelen birtakım nahoş olaylardan sonra Fransa'ya gitmeye karar veriyor, orada da süregiden nahoşlukların sonucunda kader onu soyguncu Bay Hubert ile karşılaştırıyor. Hubert, "banka soyguncusu...tek kol, tek bacak ve ağır işiten kulaklar." Hubert'in teşvik ve iknası sonucunda ikili bir çete oluşturuyor, "*Düşünce Çetesi*" de buradan geliyor işte. Kolayca anlaşılacağı gibi Fischer anti-kahraman(lar) yaratmak istemiş. Romana bir alametifarika olarak eklenen bir diğer

Yazın macerasını zeka gösterisi üzerine kuran Tibor Fischer'in zekasını tartmak haddimiz değil elbette; ama salt zekanın iyi edebiyat için yeterli bir donanım olduğunu savlamak da pek mantıklı sayılmaz.

husus da "Z" harfi ile başlayan, çeşitli dillerden seçilmiş sözcükler. Ancak İngilizce yazılmış bir kitaptaki "Z" ile başlayan bu sözcükler çevrilirken, kaçınılmaz olarak, ortaya tuhaf bir durum çıkıyor. Yine "Z" harfi ile başlayan Türkçe bir karşılık bulunamadığı zaman (ki çoğunlukla bulunamıyor) okurun başta ne

anlama geldiğini anlayamayacağı dipnotlar düşülüyor. Şöyle ki, "cana yakın ve enerji dolu" biçimindeki çevirinin dipnotunda şu ifade var: "İng. zing (e.n.)"

Bu durum zorunlu olarak romanın özgünlüğüne zarar veriyor. Veya herhangi bir açıklama olmayan şu tür cümleler çıkabiliyor karşımıza: "Ben: Yirmi iki yaşında, coşku uzmanını zefanyaya ulaştırmak için her şeyi yapmaya hazır..."

Updike'in söz ettiği zeka gösterisi "Z" harfiyle başlayan kelimelerle sınırlı değil; sık sık şu türden cümlelerle de karşılaşırız: "Beni *pandekt*ten, son sözden, fikirlerin $E=mc^2$ 'sinden uzak tutacak, hiçbir parasal aciliyet yoktu". "Yazık ki hayatımın *jeroboam* gibi sonuna geldim." Sonuç olarak Eddie ve Hubert ikilisi bir soygunda onlara katılmaya karar veren bir bankanın müdür yardımcısı olan ama sonrasında pek de ortada gözükmeyen Joyclene ile birlikte Z'leyerek, aralara bolca enteresan sözcükler serpiştirerek bir dizi fantastik soygun sürecine girerler. Ancak bu süreç de klasik anlatı biçiminde değil, çok zeki filozofumuzun sık sık geçmişe, sağa sola sıçradığı sayısız paragrafa dağılarak aktarılır. Tanıtımda sözü edildiği gibi gerçekten "ipe sapa gelmez" bir anlatı var karşımızda. Yazarın, "gülünç derecede kötü şair Arthur"u betimlemek için kullandığı cümleleri ödünç alırsak; "yalnızca hiç kimseye hiçbir anlam teşkil etmeyecek şeyler yazmakla kalmayıp hiç ama hiçbir surette herhangi bir değere sahip bir şey (kazara bile) dahi kaleme alamayacak ve umarsızca işkence etmek için okurlar arayarak" hayatlar yaşayan "gülünç derecede kötü şairler bulunuyor."

Başta da söylediğim gibi, ne diyeceğimi bilemiyorum. Zeka gösterilerinden, bütünden ziyade -ya da onun yanı sıra- zeka, espri ve elbette "cool"luk barındıran cümlelerden hoşlanıyorsanız, bu kitabı okumayı deneyebilirsiniz. Gençlere daha cazip gelebilir, benim gibi eski modellere ise pek tavsiye edemiyorum. ■

DÜŞÜNCE ÇETESİ
Tibor Fischer

April Yayıncılık
Çeviren: Dilan Sarioğlu

BELLEK SORUŞTURMALARI

“Yaklaşık yetmiş sayfalık bu roman-olmayan-romanda Critchley teori oluşturmanın farklı bir yolunu sunuyor.

Bugüne kadar roman yazan felsefecilere bir şekilde rastladık. Bilhassa 20. yüzyıldaki varoluşçuluk dalgası felsefi kurguyu ön plana çıkardı. Sartre'ın *Özgürlük Yolları* ve *Duvar* kitapları ile Camus'nün *Yabancı'sı* bu alanda hem bir açıdan öncü rol üstlenmiş hem de popülerliğini koruyan -en popülerinin ise Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt* olduğu söylenebilir- örnekler olarak karşımızda duruyor. Bu alandaki romanların çoğunda kahraman, radikal biçimde merkezi bir konum işgal eder. Olaylar onun etrafında şekillenir ve o sadece olanlarla, olaylarla ve nesnelerle etkileşime girer: Felsefi romanların alametifarikası tam da bu etkileşimdir. Bunların sonucu oluşan edimler ise roman formuna bürünmüş bir felsefi açılımın ve kuramın çerçevesini çizer.

Gelgelelim, son örneklerinden birini veren felsefeci Simon Critchley'in *Bellek Tiyatrosu*'na “felsefi roman” demek kolaycılık değilse de, biraz abartılı bir genelleme olabilir. Nitekim Critchley'in bu metninde romandan ziyade felsefenin ağır bastığını görüyoruz. O yüzden ona roman demeye dilimiz pek varmıyor. Zaten orijinal yayıncı bu kitabı “fiction” diye tanıtırken, Metis “Edebiyatdışı” dizisine almış. Tabii, bütün bunlar *Bellek Tiyatrosu*'na roman dememize de engel teşkil etmiyor!

Kitabın kahramanı da, kitabın yazarıyla aynı adı taşıyor. Romanın yazarı olan Critchley romanın kahramanı olan kurgusal Critchley ile büyük benzerliklere sahip. “Benzerlik” diyoruz, çünkü ikisi

arasında ancak “minimal fark” mevcut olabilir - belki de bu bölünmeyi alter ego tetikliyordur.

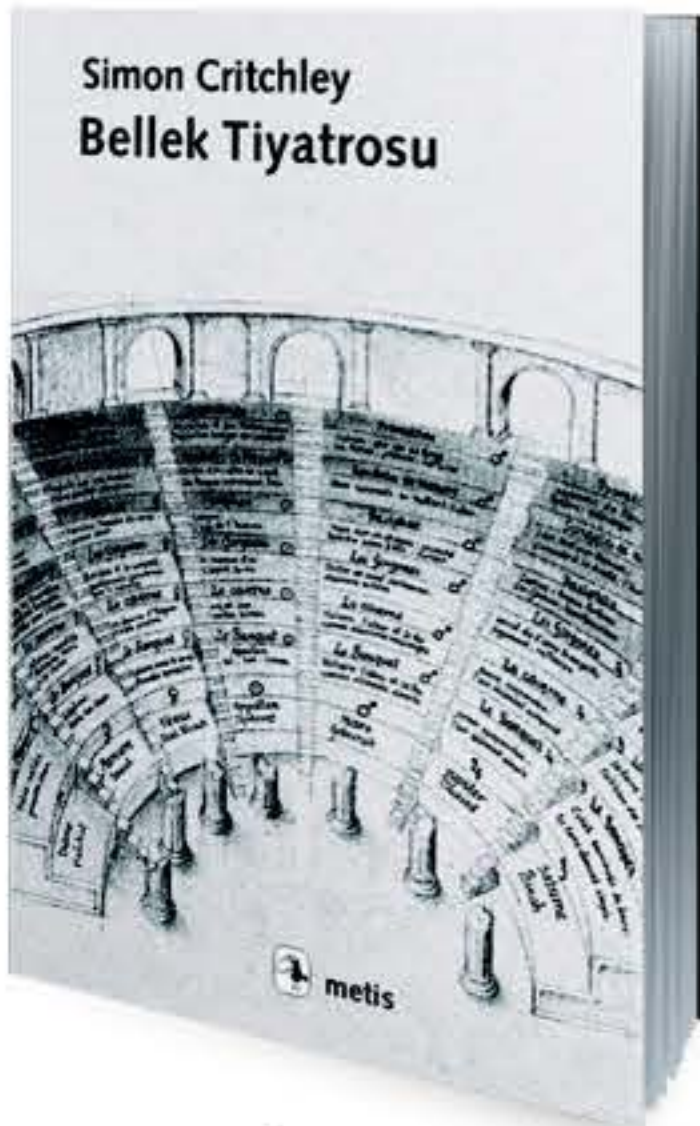
Otobiyografik özellikler taşıyan bu romanın türünü belirlemek yeterince zorlayıcıyken, basit gibi görünen ama ziyadesiyle karmaşık olan konusu da okurun işini kolaylaştırmıyor. New York'a taşınmış olan kurgusal Critchley, Essex Üniversitesi'ne eşyalarını ve kitaplarını toplamaya gittiğinde odanın bir köşesinde üzerinde burç sembollerinin bulunduğu

birkaç tane kutu buluyor. Onun eski bir arkadaşı olan Michel'e ait yazılar ve geleceğe dair bazı projeler vardır bu kutularda. Critchley bu kutulardan birinde 16. yüzyılda Giulio Camillo'nun projesi olan bellek tiyatrosunun bir maketini de buluyor ve bunun peşine düşüyor.

Dolayısıyla *Bellek Tiyatrosu*'na edebiyat eserlerinde zaman zaman rast geldiğimiz “izinde olma” temasının hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Elbette bu izinde olma halinin Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde*'siyle olan benzerliği sadece biçim düzeyinde değil. Proust çaya batırdığı madlen kurabiyesinin ona hatırlattığı unutulmuş Combray günleriyle, Critchley ise bir kaza sonucu yaşamış olduğu hafıza kaybının etkisiyle bellek tiyatrosuyla meşgul olur. Ancak Critchley'in Michel'in ölümü ve kendi hafıza kaybı arasında kurduğu bağlantının zayıf kaldığını da gözden kaçırmamak gerek. Gerçi, kurgusal Critchley'in gapten duyduğu sesler bellek tiyatrosunun yıkılışını da simgeliyor.

Bunlardan hareketle akla hemen polisiye romanlarda karşılaştığımız tutku ve merak duygusunun yoğunluğunu getirmemek gerek. Bilakis, felsefecinin titizliğini ve teorilerinin birbirleri arasındaki etkileşimi kitaba hâkim; “sıkıcı” olmayan bir biçimde... Critchley'in kullandığı ironiyle bezenmiş dil, kitabın geneli boyunca hafif bir tebessüme, yer yer de kahkaha atmanıza sebep olabiliyor. Bu metafizik akademi komedisine sürreel öğeler de dahil olunca Critchley okura alışlageldik roman deneyiminin epey dışında bir his yaşıyor. Bir yandan da, bu sıradışılık ve orijinallik hissini anlamak için ise, okurun hem Critchley'e hem de onun ilgilendiği konulara ilişkin detaylı bir araştırma yapmış olması gerekiyor...

Farklı yönleri sahip olan *Bellek Tiyatrosu* okuru felsefe, sanat tarihi, mimarlık ve kişisel tarih alanında meşakkatli bir yolculuğa çıkarıyor. Critchley kendi belleğini ve birtakım metinler üzerinden nasıl sorguladığını -haydi, adını da koyalım: yapı sökme uğrattığını- bize anlatıyor. Tam da bu anda bize aktardığı parçalanmış felsefe tarihi de belleğin gücünü ifade ediyor. Bireyin benliği ve bellek arasındaki farka dikkati çeken Critchley aradığı sonuca ulaşmış gibi görünüyor. “Bellek tekrarlamaaktır. Elbette. Ama bir farkla tekrarlamaaktır,” diyor, çünkü, “Bellek tiyatrosu benim belleğime indirgenemez.” Yaklaşık yetmiş sayfalık bu roman-olmayan-romanda Critchley teori oluşturmanın farklı bir yolunu sunuyor. ■

BELLEK TİYATROSU
Simon Critchley
Metis Yayınları
Çeviren: Tuncay Birkan

BÜLBÜLÜ ÖLDÜRMEK, İKONLARI YIKMAK

“*Tespih Ağacının Gölgesinde nihayet Türkçe çevirisiyle raflarda yerini buldu. Oysa biz, tıpkı Jean Louise gibi, bu geri dönüş hikayesinde pek de aradığımızı bulamadık.*”

3 Şubat 2015'te edebiyat dünyası için tarihi kabul edilebilecek bir haber aldık: 1960'ta yayımlanan *Bülbülü Öldürmek* romanının ardından sessizliğe gömülen Harper Lee'nin bir başka romanı bulunmuş, yayımlanması için yazarın izni alınmış ve kitap yayınevinin yolunu tutmuştu. Kuşkusuz sevdiğimiz yazarlardan gelen yeni kitap haberleri her daim heyecan vericidir, oysa bu defa heyecanımızın kat be kat artması için bambaşka sebeplerimiz vardı: Bir defa bugüne dek Lee'nin *Bülbülü Öldürmek*'ten başka bir romanını okumamıştık. Tek bir romanla Amerikan edebiyatının ustaları arasına giren Lee, tıpkı Salinger gibi, sessiz kaldıkça namı yürüyen nadir yazarlardan birisiydi. Üstelik söz konusu yeni kitabın *Bülbülü Öldürmek* romanının devamı niteliğinde olduğu söyleniyordu. Jean Louise, namıdiğer Scout, büyümüş, 26 yaşında genç bir kadın olarak Maycomb

adlı kurgusal Alabama kasabasının yolunu tutmuştu. Okurlar olarak tuhaf bir özdeşleşmenin içine girmemiz kaçınılmazdı: Tıpkı Jean Louise gibi biz de yıllar sonra Maycomb'a geri dönecek, Amerikan edebiyatının en ünlü roman kahramanlarından biri haline gelen Atticus Finch'le ilgili yazılmış satırları yeniden okuma fırsatı bulacaktık. *Tespih Ağacının Gölgesinde* nihayet Türkçe çevirisiyle raflarda yerini buldu. Oysa biz, tıpkı Jean Louise gibi, bu geri dönüş hikayesinde pek de aradığımızı bulamadık...

Tespih Ağacının Gölgesinde hem içeriği hem de yapısıyla beklentilerin altında kalan bir metin. Henüz ilk sayfalarda *Bülbülü Öldürmek*'in unutulmaz çocuk karakterlerinden Jem'in öldüğünü öğreniyoruz. Jem ve Dill'in hikayeden çıkışıyla açılan boşluğu Jean Louise'in sevgilisi, Jem'in en yakın arkadaşı ve Atticus'un neredeyse manevi oğlu olma mertebesine yükselmiş olan Henry dolduruyor. Dahası Maycomb hiç de Jean Louise'in hatırladığı gibi değil. Kasaba giderek muhafazakarlaşmış, Maycomb'un beyaz nüfusu siyahların eşit hak, eşit vatandaşlık arayışlarına karşı kamplaşmış. Üstelik Jean Louise için esas hayalkırıklığı babası Atticus'un da bu karşı duruşun önde gelen isimlerinden olduğunu öğrenmesiyle ortaya çıkıyor. *Tespih Ağacının Gölgesinde* işte tam da bu hayal kırıklığıyla ilgili bir roman, zira Jean Louise'in gerçekleri görebilmesi, kendi başına bir birey olabilmesi için önce babası Atticus'un gölgesinden kurtulması, hayalinde yaşattığı Atticus'u öldürmesi gerek.

DEVAM ROMANI MI, YOKSA BİR TASLAK MI?

Aslında yeni değil, oldukça eski bir metinden söz ediyoruz. *Tespih Ağacının Gölgesinde*, *Bülbülü Öldürmek*'in öncülü, bir nevi ilk taslağı. Lee *Tespih Ağacının Gölgesinde*'yi 1957'de tamamlıyor. Roman JB Lippincott adlı yayınevi tarafından kabul edilse de yayınevinin editörlerinden Tay Hohoff, Harper Lee'den olayları 20 yıl sonra geçmiş anımsayan Jean Louise aracılığıyla değil de bizzat 20 yıl önceki Jean Louise aracılığıyla anlatmasını istiyor. Böylelikle *Tespih Ağacının Gölgesinde* rafa kalkıyor ve *Bülbülü*

Öldürmek doğuyor. Dolayısıyla *Tespih Ağacının Gölgesinde*'yi kendi başına bir metin ya da bir devam metni olarak okumak yerine, bir öncül taslak olarak okumak daha doğru, zira tek başına ele alındığında sorunlu olan bu metin ancak *Bülbülü Öldürmek* romanını tamamlayıcı nitelikte bir metin olarak ele alındığında değer kazanıyor.

O halde *Tespih Ağacının Gölgesinde*'ye geçmeden önce *Bülbülü Öldürmek* romanını hatırlamak gerek. 6 yaşındaki Jean Louise "Scout" Finch'in zihninden Maycomb adlı kurgusal güney kasabasındaki taşra hayatını aktaran *Bülbülü Öldürmek* ırk ayrımının kasaba hayatındaki izlerini Scout ve Jem'in babası avukat Atticus'un devraldığı bir tecavüz davası eşliğinde gözler önüne seriyordu. Siyah bir genç olan Tom Robinson'ın beyaz bir kadına tecavüz etmekle suçlanması üzerine Robinson'ın avukatlığını üstlenen Atticus, kasaba halkının tepkilerine ve hatta linç girişimlerine rağmen davadaki pozisyonunu koruyup çocuklarını gururlandıracak bir savunma hazırlamıştı. Atticus davayı kazanamasa da onun davadaki sözleri Atticus'u hem Jean Louise'in hem de milyonlarca okurun gözünde kahramanlaştırdı: "Beyler, bu dünyada inandığım tek bir slogan varsa, o da şudur: Eşit haklar herkese, özel ayrıcalık hiç kimseye." Olay örgüsü bir yandan Scout'un abisi Jem ve arkadaşları Dill ile oynadıkları oyunlarla süslüyken, metin kasabanın dedikodularla ve baskılarla dolu yaşantısını usta bir biçimde çocukların oyunları, korkuları ve istekleri aracılığıyla aktarıyordu. *Tespih Ağacının Gölgesinde* ise Jean Louise aracılığıyla Maycomb'a geri dönüyor ve *Bülbülü Öldürmek*'in karakterlerini yeniden gözden geçiriyor...

İki metin arasındaki farklılıklar yalnızca karakterlerdeki değişimle sınırlı değil. *Bülbülü Öldürmek*'te anlatıcı Jean Louise'ken Harper Lee bu metinde Jean Louise'in zihnini takip eden üçüncü tekil şahıs anlatıcı kullanmış. Anlatıcı, zaman zaman dış sesten bizzat Jean Louise'in iç sesine kayıyor, fakat bu geçişler, *Bülbülü Öldürmek*'te gördüğümüz anlatı ustalığından uzak. Jean Louise sıklıkla geçmiş hatırlayıp Jem ve Dill ile yaptıklarını anımsasa da *Bülbülü Öldürmek*'i okumayanlar için söz konusu anımsamalar derinlikten uzak. Örneğin, Jean Louise'in Dill'i özlüyor oluşu birkaç kez dile getirilse de metin Jean Louise'in Dill'i özlemesi için geçerli sebepleri bize sunmakta zayıf kalıyor. Dolayısıyla olay örgüsü de, karakterler de ancak *Bülbülü Öldürmek* ile birlikte ele alındığında anlam kazanıyor.

BÜLBÜLÜ ÖLDÜRMEK'İ YENİDEN YAZMAK

Atticus'taki değişim ise belki de en önemlisi. Atticus'un *Bülbülü Öldürmek*'teki eşitlikçi adalet anlayışı ve Tom Robinson'ı savunuşu, Harper Lee'nin metni yazarken belki de asla öngöremeyeceği bir sonucu doğurmuştu: Atticus, Andy Crank'in da dikkat

çektiği gibi, *The Help*'ten *Missisipi Burning*'e kadar izlerini görebileceğimiz "siyah halkın kurtarıcısı beyaz adam" tipinin en önemli örneklerinden olmuştu (Andy Crank, "Unkillable Mockingbird," *LA Review of Books*, 2 Eylül 2015). Bu tipin ve böylesi bir kurgunun ne denli sorunlu olduğunun bugün bilincindeyiz, oysa kitabın yayımlandığı yıllarda Atticus radikal bir yol gösterici kahraman olarak tanımlanıyordu. Kitabın yayımlanışından yalnızca bir yıl sonra Harper Lee Pulitzer ödülünün sahibi oldu. Bir daha hiçbir roman yayımlamasa da *Bülbülü Öldürmek* Lee'nin ikonik metni, Amerikan edebiyatının yegane klasiklerinden kabul edildi.

Oysa *Tespih Ağacının Gölgesinde* Atticus'u tahtından tepetaklak aşağı indiriyor. Jean Louise ile birlikte biz de Maycomb'a geri döndüğümüzde, *Bülbülü Öldürmek*'le kahramanlaştırdığımız Atticus'un bu defa tam aksi bir duruş sergilediğini görüyoruz. Dolayısıyla, altmışlardan beri Atticus'u kahramanlaştıran okur da Jean Louise'le birlikte büyük bir hayal kırıklığı yaşıyor. Fakat metin tam da bu kahramanlaştırmaya karşı çıkıyor işte. Jean Louise'in amcası Jack'in sözleri belki de bu yüzden Jean Louise'i tam kalbinden vuruyor: "Büyürken, büyüdüğünde, yaptığın şeyden tamamen habersiz bir şekilde, babanı Tanrı ile karıştırmışsın." Diğer bir deyişle, elli beş yıl önce *Bülbülü Öldürmek*'in kurduğunu *Tespih Ağacının Gölgesinde* yıkıyor, bülbülü öldürüyor, Atticus ikonunu yerle bir ediyor.

O halde bu metni nasıl ele almalı, nasıl sınıflandırmalı? Bu bir devam kitabı mı, yoksa *Bülbülü Öldürmek*'te yaratılan efsaneye geri dönüp metni yeniden okumamız için yapılan bir çağrı mı? Ne de olsa Atticus'ı yalnızca Jean Louise "Scout" Finch'in gözlerinden görüp onunla birlikte efsaneleştirdik. Metnin sonunda Scout'un öğrendiği bir şey varsa o da Atticus'un bu efsanevi pozisyonu hak ettiği değil, bu pozisyonun ona Scout tarafından verildiği. *Tespih Ağacının Gölgesinde*, *Bülbülü Öldürmek*'le konuşan, ona geri dönen ve belki de onu yeniden yazan bir metin. Nitekim artık biliyoruz, Atticus ancak Scout'un kahramanlaştırdığı kadar kahraman: Bu yüzden de altı yaşındaki Scout'un taptığı adamı yirmi altı yaşındaki Jean Louise tahtından indirebiliyor. ■

TESPİH AĞACININ GÖLGESİNDE

Harper Lee

Sel Yayıncılık

Çeviren: Püren Özgören

GEÇMİŞTEN GELEN BİR ÇAĞRI

“Öyküsündeki tüm gizemli ve karanlık taraflar bir yana, Yalancılar ve Sevgililer, bir aşk romanı...”

Arkasında Dracula gibi ölümsüz bir kahraman bırakırken, kendisinden önceki vampir edebiyatını altüst edip sonra gelecekler için de bir popülerlik yolu açan Bram Stoker, bir kasım günü doğmuştu. Dünyadaki Stoker hayranları için önemli olan bu doğum günü yaklaşırken, tanıtımından tahmin ettiğimiz kadarıyla Stoker’a selam gönderen ve öyküsünde Dracula’ya yer veren bir romanın yayın tarihi de yaklaşmıştı. Eseri için Romanya’ya gidip araştırma yaptığını öğrendiğimiz Gülşah Elikbank’ın Dracula’sı, Stoker’ın ya da Hollywood’un bugüne dek bize gösterdiğinden ne kadar farklı olacaktı?

Yoksa bir vampir değil, tarihin yapraklarına Kazıklı Voyvoda olarak geçen ulusal bir kahramanın öyküsüyle mi karşılaşacaktık?

Henüz romanın ilk sayfalarında, aşına olduğumuz bir Dracula portresi çıkıyor karşımıza: “Yüksek elmacık kemiklerinin zayıf ve solgun gösterdiği bu yüz, dikkatli bakışlar için oldukça çekici bir adama aitti. Uzun, kemerli burnu bile bu çekiciliğe leke sürmüyor, ona daha heybetli bir hava katıyordu. Çıkık çenesi sanki kudretinin temsilcisiydi. Üst dudağını tamamen kaplayan bıyığı, ağzından dökülecek

hükümlerin sanki en büyük işbirlikçisiydi...” Stoker’ın bizi tanıştırdığı vampir Dracula’nın portresi bu, ancak sayfalar ilerledikçe görüyoruz ki, bir vampir değil, Fatih Sultan Mehmet’in baş düşmanı olarak tarihe geçen Vlad Tepeş bekliyor bizi. Ayrıca başroldeki bir figür değil Elikbank’ın Dracula’sı; daha ziyade kahramanımızın hayatını, kaderini etkileyen tarihi bir yan kahraman.

Gülşah Elikbank’ın yeni romanı *Yalancılar ve Sevgililer*, adından ve kapağından da anlaşılacağı gibi duygusal ilişkilerin ön planda olduğu, romans unsurlarıyla yüklü bir gizem öyküsüne sahne oluyor. Elikbank, bir önceki romanı *Uykusuzlar*’da rüya konusunu işlemiş ve öyküsünde fantastik edebiyatın olanaklarını kullanmıştı. Yeni romanında ise fantastik kurgudan uzaklaşıp, tarihsel romans ile yer yer polisiyeyi hatırlatan bir macera kurguluyor.

GEÇMİŞTEN GELEN BİR ÇAĞRI

Gizemli bir mektubun ortaya çıkmasıyla başlıyor bu macera.

Eseri için Romanya’ya gidip araştırma yaptığını öğrendiğimiz Gülşah Elikbank’ın Dracula’sı, Stoker’ın ya da Hollywood’un bugüne dek bize gösterdiğinden ne kadar farklı olacaktı?

Kaan Bağcı

**YALANCILAR
VE SEVGİLİLER**
Gülşah Elikbank

Kırmızı Kedi Yayınevi

Kahramanımız ve anlatıcımız Maya'nın, 70'li yıllarda Romanya'ya giden ve kaybolan amcası İrfan'ın peşine düşmesine vesile olacak bir mektup bu; geçmişten gelen bir çağrı... Bu arada Bram Stoker'ın *Dracula* romanının da mektup ve günlükler üzerinden yazılmış bir eser olduğunu hatırlayıp, Gülşah Elikbank'ın belki de bu şekilde bir gönderme yapmaya çalıştığını da düşünebiliriz. İşte bu mektupla, *Dracula*'nın memleketine, yani

Romanya topraklarına doğru bir yolculuk hikayesi de başlamış oluyor. Elbette bu, sadece uzaklara yapılan bir yolculuk değil, kahramanın ve diğer karakterlerin de kendi hayatlarına ayna tutup sırlarını ortaya döktükleri, geçmişleriyle yüzleştikleri, yaralayıcı ama iyileştirici bir yolculuk.

Sayfalar ilerledikçe açılan birçok katmanı var *Yalancılar ve Sevgililer*'in. Öncelikle zamanda ve mekanda sık sık yolculuk yapıyoruz. Maya'nın geçmişine, annesi ve babasının Türkiye'nin politik bir çalkantı içinde olduğu döneme rastlayan gençlik günlerine, Maya'nın yakın dostu Elif'in rahatsız edici anılarla dolu mazisine geri döndüğümüz gibi, *Dracula*'nın öyküsünü dinlediğimiz bölümlerde de 15. yüzyıla dönüyoruz. Geçmişin kurgulandığı bu bölümler, bize romandaki neredeyse bütün kahramanların bir şekilde yaralı olduklarını, kaybettikleri kişi ve fikirlerin onların hayatında nasıl bir zayıflığa sebep olduğunu gösteriyor. Kimi zaman siyasi ideolojiler sebep oluyor bu zayıflığa, kimi zaman da aşk... İşte bu ideoloji çatışması ve hüsrana dolu aşk öyküleri içinde, kendimizi bir yandan Romanya'da, bir zamanlar *Dracula*'nın hüküm sürdüğü topraklarda, onun hükmünü devam ettirmek isteyen birinin peşinde, sürükleyici bir suç öyküsünde buluyoruz. Böylece asıl macera Romanya'da, günümüzde yaşanırken, bu maceranın temelini sadece geçmişte Türkiye'de değil, yüzyıllar önce Transilvanya'da atıldığını anlıyoruz. *Yalancılar ve Sevgililer*, vampirin olmadığı ama kötülüğün olduğu bir *Dracula* öyküsüne önemli bir rol verirken, korku edebiyatından alışık olduğumuz bir dehşetin kol gezmediği ancak gündelik hayatımızdan çok iyi bildiğimiz "terör"ün olduğu, gerçekçi bir suç öyküsü anlatıyor.

Elikbank'ın, hem romantik bir öykünün hem de polisiye gizem unsurlarının dengesini iyi

tutturduğunu söylemek mümkün. Geçmiş ve bugün arasında gidip geldiğimiz noktalarda da köprüleri iyi kuruyor, karakterler arasındaki boşlukları dolduruyor. Romantik bağlamda karanlıktan aydınlığa, ölümden yaşama giden bir öykü kurgularken, politik bağlamda da güncel göndermeler yapmayı ihmal etmiyor. Günümüzün siyasi ortamına eleştirisini sunarken, hem Vlad Tepeş'ten hem de Çavuşesku'dan hareketle kimin kahraman kimin canavar olduğunun karışabildiğini gösteriyor. Bir ülkede kahraman olanların, başka bir ülkede canavar olarak görülebilmesinin, hatta bunun da ötesinde, kahramanların "güç ve iktidar sarhoşluğuyla kendi canavarlarını" yaratabileceklerinin mümkün olduğunu hatırlatıyor. Aslında *Yalancılar ve Sevgililer*, arka planındaki bu yoğunluğa rağmen kısa ve çabuk biten bir roman. Bazı bölümleri (mesela arkasında gizemli mektuplar bırakan kahramanımızın Romanya'da yaptıklarını veya Çavuşesku'yla ilgili bölümü) daha da uzun uzadıya işleyebilirmiş Elikbank, ama elbette okurların kendi köprülerini kurmalarını tercih etmiş de olabilir.

KÖKSÜZ BİR AĞAÇ

Yalancılar ve Sevgililer, tarihsel fantezi olarak nitelendirilebileceğimiz bölümlere sahip, ama tam anlamıyla fantastik bir roman değil. Diğer yandan, özellikle fantastik kurguda karşılaştığımız birçok yolculuk öyküsü gibi bu öykü de kahramanımız Maya'nın eve dönüşüyle ve kendi benliğini bulmasıyla son buluyor. Aslında aradığı yerin, "ev" dediği yerin neresi olduğunu, Transilvanya'ya yapılan bu gizemli yolculuk anlatıyor ona. Yola çıkana kadar "köksüz bir ağaç gibi" kendi toprağını arayan, köklerini ölüme salmaktan kaçamayan kahramanımız, yolculuğun sonunda koparıyor o karatopraktaki köklerini ve hayata tutunuyor. Bu tutunmanın en önemli kaynağının da aşk olduğunun altını çiziyor Elikbank. Sonuçta, öyküsündeki tüm gizemli ve karanlık taraflar bir yana, *Yalancılar ve Sevgililer* bir aşk romanı... ■

Bir ülkede kahraman olanların,
başka bir ülkede canavar
olarak görülebilmesinin,
hatta bunun da ötesinde,
kahramanların "güç ve
iktidar sarhoşluğuyla
kendi canavarlarını"
yaratabileceklerinin mümkün
olduğunu hatırlatıyor
Yalancılar ve Sevgililer.

LARS IYER'İN MANİFESTOSU

“Klasik edebiyat mirasının akılda kalan şablonlarını, yarattığı Lars ve W. karakterlerinde birebir kopya eden Lars Iyer'in elbette başka bir derdi var.”

Hiçbir şey ve her şey hakkında üç kitap: *Kuşku*, *Dogma* ve *Göç*. Newcastle Üniversitesi'nde felsefe dersleri veren Lars Iyer'in bir internet günlüğünde anlatmaya başladığı ve daha sonra romana dönüşen hikaye, bizi edebiyat tarihinin en absürt çiftlerinden biriyle tanıştırtıyor. W. ve Lars adında “düşünememekten” yakınan iki akademisyenle birlikte çıktığımız yolculuklarda, kendilerini çeperlerde konumlandıran boşvermiş ve alkolik bu iki karakterin kaybetmeye mahkum oluşlarını gerekçelendirme çabalarına tanıklık ediyoruz.

Kuşku'da, çıktıkları Avrupa turunda içinde bulundukları durumdan kurtulmayı beceremeyen, Kafka'yı ve Béla Tarr'ı aday görseler de kendilerine bir lider bulamayan, hep yazmak istedikleri kitabı yazmaktan -asla Kafka olamayacaklarını anlayarak- vazgeçen ve ne kadar hasretle bekleseler de yaklaştırmakta olan kıyamete bir türlü kavuşamayan W. ve Lars, *Dogma*'da Amerika Birleşik Çöplükleri'ne yaptıkları gezide bir dizi başarısız dersin ardından çaresizce kendi entelektüel akımlarını yaratmaya karar vererek “Dogma” manifestosunu yazıyorlar. Üçlemenin Türkçede yakın zamanda yayımlanan son kitabı *Göç*'te ise içinde bulundukları durumun saçmalığının yavaş yavaş farkına varmaya başlayarak, neoliberal kapitalizmin gündelik hayatın en basit hücrelerini bile ele geçirmiş olduğu bu düzende çabalamanın nafile olduğu gerçeğiyle yüzleşiyorlar. Ama bunlar sizi korkutmasın; büsbütün umutsuz da değiliz. Üçlemenin nihayetinde gördüklerini tahayyül ettikleri düş “kırlarda söylenen barış ve incelik şarkıları,” ve “bir ütopya gibi ışıltılı.” Burada bir parantez açarak kitaplardaki bitmek bilmeyen göndermelerin ve alıntılarının hakkını verip her üç kitapta da titiz

bir çalışmaya imza atan Elif Ersavcı'ya bu çeviriler için peşinen teşekkür etmek gerek: “Bizi bu kitaplar mahvetti: Bundan şüphemiz olmadı hiç. Edebi cazibe ölümcül bir şey. Edebiyatı felsefeyle birlikte okusaydık her şey farklı olurdu,” diyor W. “Ama süreç bizde farklı işledi. Edebiyat, felsefemizi hasta etti.”

Lars'ın ağzından, çoğunlukla W.'nin diyaloglarıyla kurulmuş hikayede, kahramanların ilişkisi W.'nin Lars'ı kendisine göre daha az yetenekli, hatta aptal bulması ve bunu sürekli vurgulayarak Lars'ı hor görmesi üzerinden ilerliyor. Nietzsche, Hegel ve Kierkegaard alıntıları ve göndermelerıyla beslenen iğneleyici ve zaman zaman hakaretimiz diyalogların, akışı sürekli canlı tutmaya katkısı büyük; üstelik, belli bir iskelete bağlı olarak ilerlemeyip tekrar eden motiflere tutunan hikaye ilerlerken, okurun ilgisinin dağılmamasını da sağlıyor. Okurken sürekli karşımıza çıkan -aforizma sayılabilecek- beylik cümleler anafikrin derinliğini gizlese de, günlük hayatta sıklıkla rastladığımız, trajikomik ve çaresizliği birebir yansıtan cümleler hem karakterleri sahici kılıyor hem de bizi aslında yabancı olmamız ama içinde bulunduğumuz

için çoğunlukla gözden kaçırdığımız gündelik detayları sorgulamaya sevk ediyor. Her üç kitapta da Lars ve W.'nin sevdikleri konulara sürekli geri dönmeleri ve hep kendi aptallıklarından, umutsuzluklarından ve kıyametten bahsetmeleri bazen gereksiz tekrarlar gibi görünse de, alttan alta metindeki döngüsel ritmi besliyor: “Bizi belirsizleştirdi edebiyat, içimizi pathosla doldurdu. Elimizde sadece bu var şimdi; her yanımız pathos.”

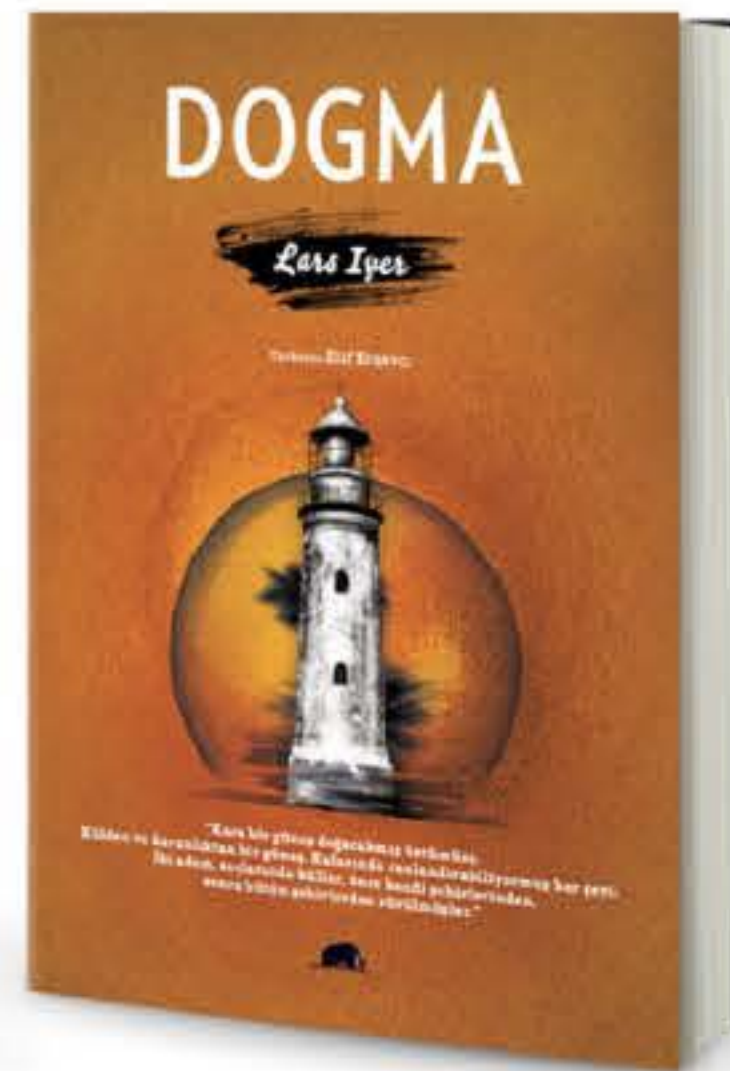
Kuşku'da ilk kez tanık olduğumuz Lars ve W.'nin zaman zaman iç içe geçen sesleri, insana Lars Iyer'in bu anlatıyı Kierkegaard'ın bölünmüş kişiliklerinden ya da alter-ego düşüncelerinden hareketle kurduğunu da düşündürmüyor değil. Edebi

Belki de edebiyat Lars Iyer'in kendi manifestosunu ya da teorisini yaymak için kullandığı bir araçtır...

Naz Tansel

HAZ

KUŞKU
DOGMA
GÖÇ
Lars Iyer
Kolektif Kitap
Çeviren: Elif Ersavcı

bir metninde kullanmayı tercih ettiği (hatta metni neredeyse tamamen bunların üzerine kurduğunu da söyleyebiliriz) felsefe parçaları, kurmacanın kendi sınırları dışına sarkmasına ve deneysel bir anlatı türüne yaklaşmasına şahane bir örnek. Şüphesiz felsefeyi olduğu kadar edebiyat tarihini de hatmetmiş bir yazarla karşı karşıyayız. Dikkatli okur W. ve Lars'da edebiyat tarihinin akılda kalan çiftlerinin –bir parça Bouvard ve Pécuchet'nin budalalığının, az biraz Vladimir ve Estragon'un varoluş sancılarının, Rosencrantz ve Guildenstern'in ne kadar çabalasalar da oyuna bir türlü dahil olamayışlarının, hatta Gargantua ve Pantagruel'in kutsala ironiyle yaklaşımlarının– belirleyici özelliklerini bulacaktır. Daha da ileriye gidersek, Barthes'ın *Metnin Hazı*'nda belirttiği klasik edebiyat ile postmodern edebiyat arasındaki sınırın erimesini sağlayan çoğaltma biçimlerine ve hatta Lefebvre'in *Bilirbilmezler* için yazdığı gibi, “üstdille beslenen iki zavallının hikayesinin acı bir gülüşe dönüşmesine” bu üçlemede rastlanabilir.

EDEBİYATIN ÖLÜMÜ

Klasik edebiyat mirasının akılda kalan şablonlarını, yarattığı Lars ve W. karakterlerinde birebir kopya eden Iyer'in elbette başka bir derdi var. Bütün bunlara ek olarak *Dogma*'da yazılan manifesto ile anlatının yavaş yavaş kırılarak yön değiştirmesi ve *Göç*'te ironik diyalogların yerini neredeyse tamamen sosyolojik eleştiriye bırakması ise üçlemeyi apayrı bir boyuta taşıyor. Belki de edebiyat Iyer'in kendi manifestosunu ya da teorisini yaymak için kullandığı bir araçtır, belki de bu romanlar aslında Iyer'in düşüncelerini geliştirmesi için sadece bir araçtır.

Yazarın Kasım 2011'de yayımlanan ve niçin “edebiyata olan inancımızın çöktüğü”nü uzun uzadıya açıkladığı “Nude in Your Hot Tub, Facing the Abyss: A Literary Manifesto After the End of Literature and Manifestos” (“Sıcak Küvetinde Çıplak, Dipsiz Uçurumla Yüz Yüze: Edebiyat ve Manifestoların Sonunun Ardından Edebi Bir Manifesto”, çev. Oğuz Tecimen, *Notosoloji*, 28 Eylül 2015) makalesi bu deneysel yazma biçimini destekler nitelikte. Küreselleşmenin geleneksel

formları yok ettiği ve popülizmin yükselişe geçtiği bir çağda edebiyatın da ister istemez ehlileştiğini, hakiki edebiyatın ölümünü ve kendisinin pandomimi haline gelmesini, “Diderot'nun, Rimbaud'nun, Walser'in, Gogol'ün, Hamsun'un, Bataille'ın, en çok da Kafka'nın edebiyatıydı: Devrimci ve trajikti, peygamberane ve münzeviydi, ölüm sonrası doğardı, uyumsuzdu, radikal ve paradoksal, kahinler ve yabancılar için bir meskendi, muhalif ve tutkuluydu, kopma ve değiştirme peşindeydi, tasvir etme peşindeydi, evet, ama tasvir ederken paramparça etme peşindeydi, içeri bakan kültürün dışındaydı, dışarı bakan kültürün içindeydi. Bu ruhu taşıyan eserler artık yok. Daha doğrusu, hâlâ var ama ancak eski formların parodisi olarak,” cümleleriyle özetleyip yazma eylemiyle uğraşanlara, “Sahtekar olduğunuza dair algınızı kaybetmeyin,” tavsiyesinde bulunduğu bu makale, *Kuşku-Dogma-Göç* üçlemesini okuyacaklar için bir kılavuz niteliğinde. ■

Dikkatli okur, W. ve Lars'da, edebiyat tarihinin akılda kalan çiftlerinin –bir parça Bouvard ve Pécuchet'nin budalalığının, Vladimir ve Estragon'un varoluş sancılarının, Rosencrantz ve Guildenstern'in oyuna bir türlü dahil olamayışlarının, hatta Gargantua ve Pantagruel'in kutsala ironiyle yaklaşımlarının– belirleyici özelliklerini bulacaktır.

AHMET ÜMİT'İN MASASINDAN...

Ahmet Ümit'in "yazı ofisi"ni tam da yeni romanını tamamladığı bir zamanda ziyaret ettik. Masasının üstü ve çevresi halen, yeni romanı Elveda Güzel Vatanım için kaynak olarak yararlandığı çok sayıda kitapla doluydu.

Fotoğraf: Pelin Ulca

İşte bu masadan çıkmış bir metin; 1 Aralık itibariyle kitapçılarıdaki yerini alan *Elveda Güzel Vatanım*'dan tadımlık bir alıntı:

Peşimdeler Ester... Eski ittihatçıların hiçbirine hayat hakkı tanımayacaklar. İzmir Suikasti bir bahane. Nihai hesaplaşma başladı. İzmir'de kurulan darağaçları yetmedi, Ankara'da da astılar bizimkileri. Suçlu suçsuz ayırt etmiyorlar. Kara Kemal ki, asla bulaşmamıştır bu suikaste, onu bile ortadan kaldırdılar. Güya intihar etmiş, hem de bir kümeste. Olacak iş mi bu? Kendini öldürdüğü yetmiyormuş gibi bu işi bir de kümeste yapıyor. Düpedüz itibarsızlaştırma. Tek tek ortadan kaldırıyorlar herkesi. Artık eminim, sıra bana geliyor. Bu kadar ittihatçıyı zindana atan, sürgüne yollayan, öldüren irade, beni sağ bırakır mı? O sebepten taşındım Beşiktaş'taki evden. Pera Palas'a bu sebepten geldim. Ev sahibem Madam Melina da ölünce, beni dert edecek kimse kalmadı şu koca dünyada. Tutuklanırsam birileri beni görsün, öldürülürsem birileri fark etsin diye. Ölmeyi göze aldım ama onursuzca olmasın istiyorum bu iş. Kara Kemal'in başına gelen benim başıma da

gelmesin. Hayır, paranoya yapmıyorum, bundan adım gibi eminim. Halbuki hiçbir tehlike arz etmiyorum onlar için. Ama fark etmez, belli ki kalemimiz kırılmış, belli ki dönüş yok bu karardan.

Peşimdeler Ester... Kendimi acındırmaya çalışmıyorum, merhamet dilenmiyorum. Fakat sana yazmak mecburiyetindeyim. Lütfen beni affet, lütfen bana kızma... Evet, biliyorum kırgınsın... Belki de bana inanmayacaksın. Hala siyasi maksatlar peşinde olduğumu düşüneceksin. Hayır, şerefimle temin ederim ki böyle bir niyetim yok. Bunu, bir dertleşme sanma, günah çıkarma olarak da görme, bir tür kendi kendine hesaplaşma diyebilirsin. "Kendinle hesaplaşıyorsan niye beni karıştırıyorsun?" diye sorabilirsin. "Bunca yıldan sonra nerden geldim aklına?" diye sitem edebilirsin. Aslında hiçbir zaman çıkmamıştın ki aklımdan. Hiçbir zaman senden ayrı bir ben olmamıştı ki...